

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006

Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25.00 per jaar (elk volgend gezins-
lid f. 12.50 per jaar)

Donateurs f. 20.00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15.00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20.00 per jaar

Losse nummers f. 5.00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle -
penningmeesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: H. Siemers-Buis,
Rozeboom 2, 8141 WP Heino

5. Foto- en geluidsdocumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastr. 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
5e jaargang - nummer 1 - maart 1985

In dit nummer staat centraal het onderwerp 'Kleding in vroeger jaren'.
Enkele vervolgartikelen hebben we daarom moeten laten liggen tot een volgende keer.

INHOUDSOPGAVE

- blz. 254 Inleiding
- blz. 255 Het ontstaan van klederdrachten - Alja Kiers
Wat de vrouwen droegen
- blz. 259 Een Heinose kleermaker - Joke Stegeman
Willem Offenbergh vertelt
- blz. 263 De Sallandse muts - Rikie Siemers
Over mutsen en mutsenmaaksters
- blz. 268 Klompen - gedicht
- blz. 269 Uit spinnen gaan - Marjan Knip
Over spinvisites
- blz. 270 Wie is wie? - Henk Kevelam
Reakties gevraagd
- blz. 271 Armenzorg 18e eeuw - Wim Grootenhuis
Uit een oud kasboek van de Hervormde kerk
- blz. 272 Van de bestuurstafel

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 mei binnen zijn op het redactie-
adres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino (tel. 2208).

INLEIDING

Mede met het oog op het jubileumjaar 1986, wanneer Heino zijn 750-jarig bestaan gaat vieren, heeft de werkgroep Folklore van onze vereniging zich verdiept in de kleding zoals die omstreeks 1900 in en rond Heino werd gedragen.

Het ligt in de bedoeling dat wij diverse patronen gaan uitwerken.

Wanneer men zich het volgend jaar in originele Heino'se kleding wil gaan vertonen, dan zijn wij gaarne bereid u bij het eventueel vervaardigen daarvan terzijde te staan, voorzover wij daartoe in staat zijn.

Veel medewerking hebben we ondervonden van met name de familie Katerstede (Grote Beukelaer), maar ook van meerdere Heinoërs.

We zijn ze daar erg dankbaar voor.

De pentekeningen aangaande klederdrachten in dit nummer zijn van de hand van Mies Hemels, lid van onze werkgroep.

HET ONTSTAAN VAN KLEDERDRACHTEN

In de 16e eeuw was er in de kleding een 'algemene mode', die vooral in de steden werd gedragen. Een afgeleide vorm hiervan droeg men op het platteland.

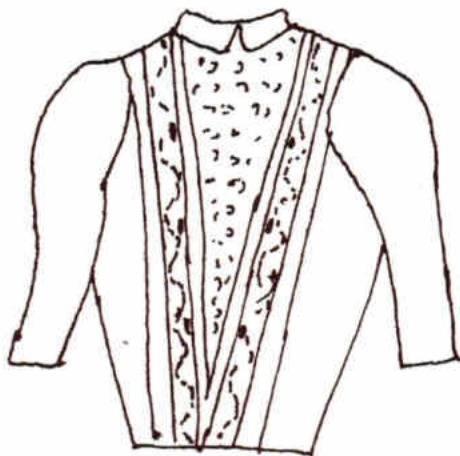
In de 16e en 17e eeuw zijn hieruit verschillende klederdrachten ontstaan.

Diverse plaatsen en streken kregen een eigen muts, waarbij kostuums werden gemaakt van kostbare stoffen. Tegen het einde van de 16e eeuw droegen de vrouwen een kleine muts met beugeltjes voor de stevigheid, waaruit zich later het oorijzer ontwikkelde.

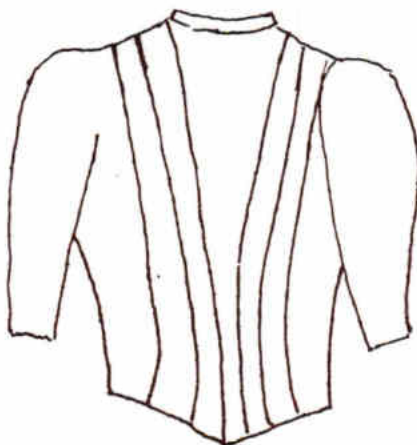
De hoofdtooi was het kostbaarst: soms werden er zelfs diamanten in verwerkt, met name in de kustprovincies.

In Twente, Gelderland, Drente, Noord-Brabant en Limburg hield men het veel eenvoudiger. De kleren die men droeg waren heel fleurig; ook de mannen droegen vrolijk gekleurde kleding, voor het midden van de 19e eeuw ook oorringen! Na 1880 is de vrouwenkleding somberder geworden en de mannenkleding meestal zwart. Verantwoordelijk hiervoor zijn de stadsmodes en de nieuwe godsdienstige bezinning in die tijd. Uitzonderingen hierop vormen Marken, Staphorst en Spakenburg, die nog steeds kleurige klederdrachten kennen.

Laten we nu eens nagaan wat de vrouwelijke boerenbevolking zo omstreeks 1900 in deze streek droeg.

voorkant "lief"

achterkant "lief"

Lief

Over het hemd en de gebreide borstrok werd het lief gedragen, een kort gevoerd jak zonder schoot. Nog vroeger had het jak wel een schoot. De voering van het lief zat meestal heel strak en de sluiting was van haken en ogen, die om en om waren aangezet, zodat ze niet gemakkelijk open gingen. De kleur van het lief was meestal donkerblauw of zwart. Het werd versierd met band, fluwelen biesjes, geplooid frontjes, kralen en knopen. Bij het werk werd meestal het *liefie* gedragen. Het had korte mouwen en was donker gekleurd, soms voorzien van witte stipjes of bloemetjes. In de winter werden er bij deze korte mouwen gebreide mofjes (muffies) gedragen. Deze werden met een speld aan de borstrok vastgezet.

Omstreeks 1920 kwamen de pakken in de mode. Een pak was een lief en een rok, of een jak met schoot en een rok in dezelfde stof.

Trouwkleding getoond door folkloregroep Schoonheeten

Rokken

De boerenvrouwen droegen rond de eeuwwisseling een aantal rokken. Boven de baaien of katoenen onderbroek (die met bandjes onder de knie werd gesloten) droeg men een baaien onderrok. Deze was meestal rood of paars. Er waren hele mooie geborduurde of gebloemde onderrokken.

De tweede rok was weer een onderrok. Deze was gemaakt van damast. Na 1920 droeg men ook andere onderrokken, b.v. van satinette.

Had men geen damasten onderrok, dan droeg men in plaats daarvan ook wel een viefschachten rok (stiefrok). Maar dit was natuurlijk een werkrok.

De derde rok was de werkrok, de viefschachtenrok. Ging men uit, dan was de derde rok de mooie rok van het pak, of een andere mooie zwarte rok van fijne zwarte stof.

Onderaan de rokken werd meestal stootband (bezemband) gezet. Dit was tegen het slijten en het rafelen van de rokken, met het oneffen plaveisel van die tijd ook wel nodig.

Onder de overrok werd een noadzak gedragen. Dit was een losse zak om spulletjes in op te bergen. Hij was met banden over de onderrok om het middel geknoopt. Een split rechts in de bovenrok gaf toegang tot de noadzak.

Door de week had deze noadzak een bonte kleur, 's zondags was hij wit.

Schort

Voor het allerruwste werk b.v. bij het voeren van het vee, droeg de vrouw een schort van grove jute.

Bij het gewone dagelijkse werk droeg zij een stukkiesschort, een donkerblauwe linnen schort met een gekleurd bovenstukje. In tijden van rouw was dit stukje donker van kleur. Bij het wassen werd het eraf gehaald, omdat linnen schorten altijd verkleurden.

Ging men uit dan droeg men een uitgaansschort. Dit kon zijn een zwarte luusterse schort (luuster is een dunne glanzende stof) of een schientiesschort; dit was heel fijn blauw gestreept, zodat het leek alsof er een weerschijn over lag.

Knupduukie

Op zondag had men vaak een knupduukie om. Dit halsdoekje was van echte zijde. Het was meestal gebloemd en had een pastelkleurige tint. In de rouwtijd was dit doekje zwart, grijs of blauw. Het werd meestal met de platte knoop vastgemaakt.

Na 1920 kwam de jurk in de mode. De modekleuren waren groen, blauw en bruin. Vandaar dat men wel zei: "Zie is in de bruune klèër".

Om het middel werd een brede ceintuur gedragen. Bij deze jurken werd wel een knipmuts gedragen, maar geen schort meer.

Verder droegen de vrouwen natuurlijk de traditionele **plooï-** en **knipmutsen**, maar daarvoor verwijs ik naar het artikel "De Sallandse muts", elders in dit nummer.

Er waren in ons dorp speciale boerennaaiers, o.a. mevrouw Willemsen en mevrouw Offenbergh-van Dam (Dina van Dam). Interessant is het om te zien dat hier in het verleden zeer veel kleermakers en naaisters woonden:

1795: 1 naaister, 2 braysters, 1 wasvrouw
1851: 2 breisters, 14 kleermakers, 12 naaisters
1886: 8 kleermakers met 11 knechten.

In het bovenstaande valt de nadruk op de vrouwenkleding, die van de mannen komt elders in dit nummer aan de orde.

Alja Kiers

LITERATUUR:

- Schelhaas en Molenaar, Klederdrachten in Overijssel.
- Woertman en Herbert, Mutsen en streekdrachten in Gelderland en Overijssel.
- Bieleman, Heino, een geschiedenis van mens en plaats.

Van links naar rechts:

1. **WIGERTJE JOLINK**, geboren 24 januari 1871 te Heino.
 Dochter van Jan Jolink en Lutje Grolleman.
 Gehuwd te Heino op 2 mei 1896 met Jan Onderdijk.
 Gewoond hebbende aan de Dalmsholterweg 1 te Heino, waar nu nog haar schoon-
 dochter en kleinkinderen wonen. Overleden 18 februari 1964 te Heino.
 Zij draagt, evenals de beide vrouwen naast haar op de foto, een zondagse rok met
 lief en een plooiemuts, die 's zondags na de kerkdienst werd opgezet i.p.v. de knip-
 muts.
2. **TONIA HORSTMAN**, geboren 1 maart 1878 te Dalfsen.
 Dochter van Hermannus Horstman en Gerritdina Grootenhuis.
 Gehuwd te Heino op 29 oktober 1904 met Gerrit Jan van der Kolk.
 Gewoond hebbende aan de Zwarteweg 9 te Hoonhorst, waar nu nog een dochter en
 een zoon van haar wonen. Overleden 19 januari 1967 te Dalfsen.
3. **MARTHA ASSELINA VAN DER KOLK**, geboren 11 juni 1877 te Dalfsen.
 Dochter van Berend Jan van der Kolk en Berentdina Blankvoort.
 Gehuwd te Dalfsen op 6 februari 1902 met Hendrik Jan Dijkslag.
 Gewoond hebbende aan de Twentseweg 28 te Dalfsen, waar nu nog haar kleinzoon
 met zijn gezin woont. Overleden 6 januari 1961 te Dalfsen.

4. **JANNA HORSTMAN**, geboren 16 mei 1876 te Dalfsen.
Dochter van Hermannus Horstman en Tonia Delmte.
Gehuwd te Dalfsen op 6 februari 1902 met Jan Hendrik van der Kolk.
Gewoond hebbende aan de Stoevenweg 41 te Dalfsen, waar nu nog haar zoon en
kleinzoon wonen. Overleden 10 november 1969 te Dalfsen.

Zij draagt hier een daags liefje en een schort van fries bont.

Familierelatie:

Tonia Horstman, Martha Asselina van der Kolk en Janna Horstman waren schoonzusters.

Deze foto is afkomstig van mevrouw W. Stegeman-Onderdijk, Kolkweg 27 te Laag-Zuthem, kleindochter van Wigertje Onderdijk-Jolink.

EEN HEINOSE KLEERMAKER

Kleermaker was voor en kort na de oorlog een belangrijk beroep getuige het feit, dat in Heino zeker 8 kleermakers werkten en in Lierderholthuis ook nog een. Daarnaast waren er nog verschillende naaisters actief. Die kleermakers waren: Geertman, Antoon Vlierhuis, Willem Vlierhuis, Butink, Biesemaat, Berendijk, Veldkamp en Offenbergh en in Lierderholthuis Gensen.

Voor kennismaking met iemand uit dit beroep gingen we op bezoek bij de heer Offenbergh, die in het pand Dorpsstraat 41, waar nu de apotheek is gevestigd, zijn werkplaats/winkel heeft gehad. Hij is geboren in 1909 in het pand Dorpsstraat 41, waar vader het beroep van dierenverzorger/verloskundige uitoefende, een vak waarmee grootvader indertijd vanuit Brummen in Heino was begonnen.

Na de lagere school doorlopen te hebben, kwam dhr. Offenbergh in dienst bij de fa. Geertman in Heino, waar hij begon als knecht van Dolf Hoppen, die bij Geertman werkzaam was als coupeur. Hij werkte daar samen met drie andere knechten. Inderdaad, van 's morgens tot 's avonds zitten met gekruiste benen op tafel, tussen de middag kon men ze even strekken.

Daarna is hij gaan werken bij Tielbeek in Raalte, van waaruit hij in 1929 zes weken naar Amsterdam ging om zijn diploma coupeur te halen; hij verkreeg dat voor zowel dames- als herenkleding. Hij ging terug naar Tielbeek en kreeg twee knechten onder zich.

In 1938/39 was zijn loon f. 13.-- per week + de kost. Dat was een goed loon voor een gezin, want in de werkverschaffing had men ca. f. 10.-- per week.

In de oorlog was Tielbeek bang dat er op zijn voorraad stoffen beslag zou worden gelegd en daarom nam Offenbergh telkens rollen mee om thuis in Heino op zolder te bewaren. Toen in 1942 de fietsbanden schaars werden stelde Tielbeek voor, dat Offenbergh thuis zou gaan werken, maar dan wel in zijn opdracht. Dat gebeurde.

Maar toen men in Heino in de gaten kreeg, dat Offenbergh thuis werkte, kreeg hij zoveel eigen werk, dat hij de stof terug bracht naar Raalte en voor zichzelf begon.

Stoffen waren er in die tijd nog wel te krijgen, maar er was geen sortering. Had men na-

kleermaker Willem Offenbergh

dien wel keuze uit wel 300 stalen, in de oorlog waren er dat maar 3 of 4. Het maakte de keuze voor de klant overigens wel gemakkelijker, merkte de heer Offenberg droogjes op. Het maken van een 3-delig kostuum kostte zo rond 1925 f. 30.--.

De stof, van zeer goede kwaliteit (dat koop je nu niet meer, volgens hem) kostte f. 1.50 per meter. Een kleermaker kon in ongeveer 35 uur zo'n kostuum maken.

In de laatste oorlogsjaren moest dhr. Offenberg nog werken voor de organisatie-Todt, voor de Duitsers dus. Er werd een telefoonleiding aangelegd van Windesheim naar Wijhe met een aftakking naar Heino. Hiermee verdiende hij f. 35.-- per week. Lachend vertelde dhr. Offenberg - en zijn vrouw stemde er glunderend mee in - dat ze er wel voor gezorgd hadden, dat die leiding door de Duitse bezetters nooit gebruikt zou kunnen worden.....

De kleding die hij maakte bestond uit mantels, kostuums voor dames en heren, de mannendracht van voor de oorlog met nog de klepbroek e.d. Alles werd op maat gemaakt, het tekenen op de stof duurde ongeveer 15 minuten.

De zaak werd enige malen verbouwd en uitgebreid. Later verkocht en repareerde hij ook naaimachines.

Offenberg begrijpt nu nog niet, waarom hij toch kleermaker werd, want een rustig stilzittende man is hij nooit geweest. Toen zijn vader eens, op een vraag van een boer, vertelde wat zijn kinderen deden, dacht men dat de zoon die kleermaker was geworden wel een bochel zou hebben of mank zou lopen. Deze mensen kozen vroeger vaak het beroep van kleermaker! Maar dhr. Offenberg liep kaarsrecht en doet dat nu nog. Ook zijn vak oefent hij nog uit, voor de Volksdansgroep Ralda maakte hij de herenkostuums, volledig, met de klepbroek.....

Dat vakmanschap meesterschap is gaat zeker op voor een kleermaker en dus ook voor Willem Offenberg.

Joke Stegeman

pand Dorpsstraat 41, ca. 1913

— geheel links: grootvader Offenberg

— het jongetje is Willem Offenberg

EEN VOETBODE

Voor de dienst als voetbode tussen Raalte over Heino naar Zwolle werd met ingang van 1 april 1828 door Gedeputeerde Staten aangesteld

"de persoon van Gerrit van het Reef of Selhorst tegen eene Jaarlijksche bezoldiging van tachtig Guldens".

Een voetbode moest driemaal per week t.w. op maandag, donderdag en zaterdag, de ambtelijke post overbrengen "mits zijnde niet van overmatige zwaarte". Hij moet op kosten van de gemeente van vertrek worden voorzien

"van eene bekwame lederen reiszak of brieven tasch, gemerkt met de naam der Gemeente van vertrek, om de brieven en papieren voor nat worden te bewaren".

Deze voetbode zal bovendien

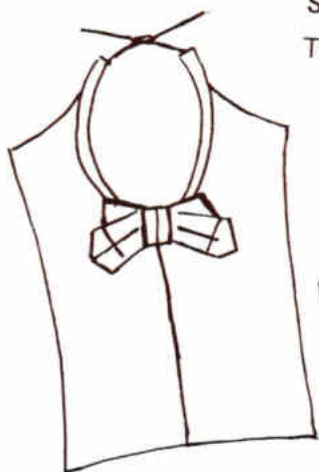
"voor het overbrengen van particuliere brieven en kleine pakketten mogen genieten eene billijke beloning, ter erkenning van het Gemeentebestuur van de plaats van vertrek en doortocht".

vdV.

BRON: archief gemeente Heino.

SCHETSEN VAN MANNENKLEDING

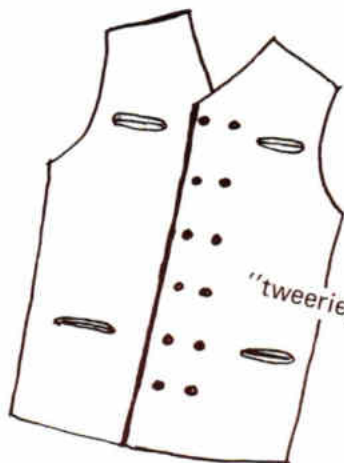
Tegen een geringe vergoeding zijn hiervan patronen verkrijgbaar.

bef

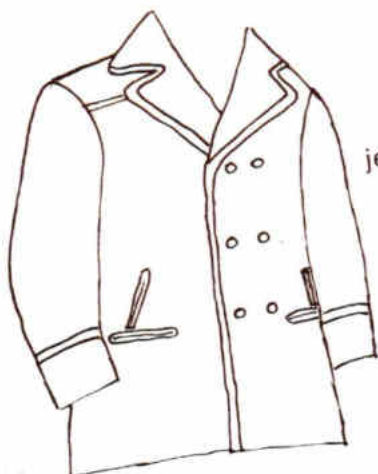
platte pet met knoop

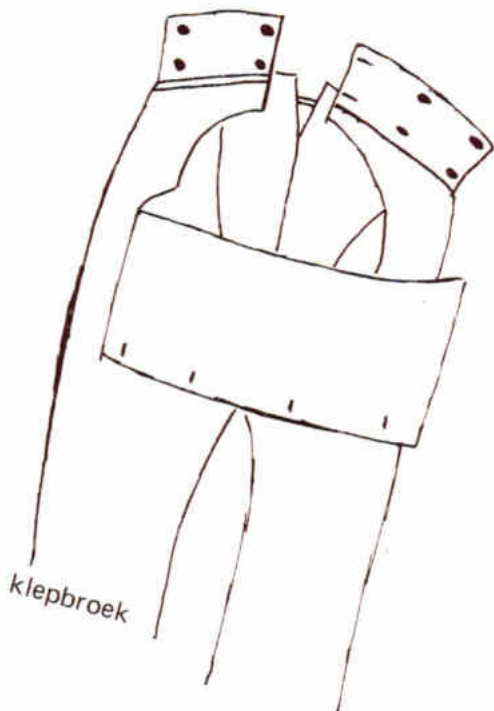
"tweeriege" vest

boezeroen

jekker

klepbroek

DE SALLANDSE MUTS

Van de kleding die de vrouwen aan het eind van de vorige eeuw en de eerste helft van deze eeuw droegen, vielen de hoofdbedekkingen het meeste op. Bij de eerste oogopslag kon men de welstand er aan aflezen. Ook familieomstandigheden zoals rouw en trouw kwamen tot uitdrukking door het dragen van passende hoeden en mutsen.

De hoofdbedekkingen door vrouwen uit de boerenstand van Heino gedragen, bestonden uit:

1. De ondermuts; deze werd gedragen op zondag en door de week.
2. De knipmuts; dit was een zondagse dracht.
3. De plooiemuts; een door-de-weekse of daagse dracht genoemd.
4. De veren hoed; deze werd gedragen op zon- en feestdagen.
5. De slaapmuts; voor 's nachts.

DE ONDERMUTS

Deze werd over het naar achteren gekamde, met een "striekebaand" vastgebonden haar gedragen. De muts was gemaakt van zwarte katoenen stof en in de meeste gevallen gevoerd met fijn gebloemde katoen. De functie van deze muts was het beschermen van de mooie witte bovenmuts tegen vuil en transpiratie. Door het zwart van de ondermuts kwamen de bloempatronen in de bol van de knipmuts goed uit. Door de week, tijdens het werk in huis, werd dit ondermutsje ook wel alleen gedragen.

Het model sluit aan de voorkant onder de kin met 2 smalle bandjes. Aan de achterkant kan de muts strak onder de haarknoet worden vastgebonden met 2 bandjes die in tegen-gestelde richting vanuit een schuif komen. De uiteinden van deze bandjes moeten dan naar binnen worden gestopt.

DE KNIPMUTS

Wanneer de knipmuts en de plooiemuts voor het eerst in deze streek werden gedragen is niet precies na te gaan, wel is bekend dat de allereerste mutsen van vóór 1880 kleiner en eenvoudiger waren dan de latere mutsen. De onderste rand bestond toen alleen uit een smalle strook kant. Geleidelijk aan, en naar men zegt toen de boeren het beter kregen vanwege het gebruik van kunstmest, werden de mutsen voorzien van meer en bredere kant.

De muts bestond uit verschillende delen. De voorkant was gemaakt van een strook machinale kant, 2 à 3 cm. breed en plm. 3 m. lang "vezène" genoemd. Deze strook werd zo stijf mogelijk gesteven en fijn geplooid op een plooiiraam met koperen pennetjes.

Ter versteviging werd aan de binnenkant van de strook nog een -met wit katoen omwonden- ijzerdraad genaaid, "karkas" of "laiton" genoemd. De bol of het kapje had aan de bovenkant een T-naadje, waardoor er naar achteren toe ruimte was voor het haar. Het materiaal was tule met geborduurde ronde bloempatronen, ook wel door-gestopte kant genoemd. Aan de achterkant was

net als bij het ondermutsje onderaan een schuif gemaakt waaruit weer uit tegengestelde richting twee banden kwamen die om het hoofd werden gelegd en weer terug aan de achterkant werden gestrikt. Aan de bovenkant waar de banden elkaar kruisten, werden ze met een knopspeld op de plaats gehouden.

Aan de achterkant van de bol werd de achterstrook genaaid die bestond uit een kortere of langere strook licht geblauwde tule en een strook "echte" gekloste of "onechte" machinale kant. De welstand van de draagster werd beoordeeld naar de breedte en de echtheid van de kant aan de achterstrook. Wie het breed had liet het breed hangen, was vooral hier van toepassing.

In tijden van rouw werd de gebloemde knipmuts vervangen door rouwmutsen. Afhankelijk van de zwaarte van de rouw was de muts soberder en zonder versiering.

DE PLOOMUTS

Deze muts werd door de week gedragen. Hoewel het een "daagse" muts was en dus veel vaker gewassen moest worden, zat hij veel ingewikkelder in elkaar. Misschien omdat het te kostbaar was door het veelvuldig laten wassen, is de ploomuts lang niet door alle vrouwen gedragen.

Ook aan deze muts was de welstand weer af te lezen. Het verschil zat hem hoofdzakelijk in de voorkant. Een driedubbele geplooid rand boven elkaar aan de voorkant betekende dat men er warmpjes bij zat.

In dit model zat veel variatie. De meest voorkomende muts in deze streek had aan de bovenkant een ovaal stukje broderiekant omzoomd met een of twee strookjes gerimpelde kant. Soms werd er als versiering nog een lint, gevouwen als een muizentrapje, langs genaaid. Om de achterkant werd een brede strook batist, omzoomd met kant, in 7 of meer driedubbele stolpplooien vastgenaaid. Doordat de stolpplooien open werden gevouwen kreeg de muts een mooi aanzien.

Aan de voorkant werd de muts vastgestrikt met bandjes en daaroverheen kwam de brede strikband die aan de uiteinden was versierd met kant. Deze strik werd aan beide zijden van de muts vastgemaakt met een haak en oog, zodat de gesteven strik in elkaar kon blijven zitten.

In de rouwperiode werd deze daagse muts vervangen door een muts in het zelfde model maar dan zonder kant of versiering.

DE VERENHOED

Duidelijker nog dan bij de mutsen was de welstand van de draagster af te lezen aan het al of niet dragen van een verenhoed over de zondagse muts.

De hoed, die heel kunstig gevlochten was van stro en fluweel, was versierd met zijden linten en een grote struisveer. Alleen op hoogtijdagen werd deze hoed gedragen en dan nog alleen door vrouwen uit de betere boerenstand.

DE SLAAPMUTS

Ook 's nachts werd er een muts gedragen. Het hoofd was nooit onbedekt. Het kwam wel

voor dat kinderen nooit het haar van hun moeder zagen en pas na haar dood ontdekten dat de moeder bv. mooie krullen had.

Tegenwoordig is er niemand meer in deze streek die nog een knipmuts of een plooiemuts draagt. De knipmuts werd tot voor enkele jaren nog wel gezien op zondagen in de kerk. De plooiemuts is al veel langer in onbruik geraakt.

Diene Luttenberg van de Lemelerveldseweg heeft tot aan haar dood op 10 juli 1973 de plooiemuts nog dagelijks gedragen. Ze was toen op een paar maanden na 100 jaar.

Diene Luttenberg die door iedereen Opoe werd genoemd, was een van de laatste trouwe klanten van de mutsenwasster Riek Willemsen aan de Canadestraat, dochter van Hendrikus Willemsen en de vroegere mutsennaai-ster Hendrika Sofia Willemsen-Offenberg.

Diene Luttenberg

DE MUTSENAAISTERS IN HEINO

Hendrika Sofia Willemsen-Offenberg geboren in 1871 had mutsen genaaid en gewassen vanaf haar huwelijk als bijverdienste. Haar man Hendrikus Willemsen was, toen hij trouwde met Hendrika Sofia Offenberg, molenaarsknecht bij Hooglugt en had daarnaast nog een boerderij. Later, in 1924, is hij een kolen- en turfbedrijf begonnen. Hendrika, die Riek genoemd werd, verdiende naast haar werk als moeder van 5 kinderen nog enkele guldens per week bij als mutsennaai-ster/wasster.

Aan elke muts had ze uren werk, doordat de onderdelen van elkaar getornd moesten worden om ze afzonderlijk te wassen, stijven en strijken. Daarna moest alles weer heel secuur in elkaar genaaid worden. Ondanks dit werk vroeg ze maar f. 1,- per muts.

In de dertiger jaren tijdens de crisis vroeg ze in overleg met de mutsenwasster Marie Midendorp uit Lierderholthuis maar f. 0,85 per muts, omdat de mensen het anders niet konden betalen.

Riek Willemsen heeft in 1947 toen haar gezondheid minder werd, het mutsen wassen en naaien aan haar dochter geleerd.

Riek Willemsen, tegenwoordig Riek Haring-Willemsen en sinds 1962 woonachtig in Zenderen, heeft van het mutsenwassen haar beroep gemaakt toen haar moeder last kreeg van

mutsennaai-ster Hendrika Sofia Willemsen-Offenberg

hartaanvallen. Voor die tijd werkte ze als hulp in de huishouding bij de burgemeester en op het gemeentehuis. Zij had totaal geen plannen het moeilijke vak van haar moeder over te nemen en het kostte haar veel moeite het goed in de slag te krijgen.

Het strijken was vooral een probleem omdat dit moest gebeuren met bouten waarin een gloeiend kooltje turf werd gedaan. Maar al te vaak viel er dan wat as of roet af waardoor het strijkgoed weer bedorven was. Later werden de gloeiende kolen of turf vervangen door een gloeiend ijzer. Wat gemakkelijker en lichter in het gebruik waren de kleine mas-sieve ijzeren strikbouten die op de kachel heet gemaakt werden. Ze koelden alleen wat sneller af. Meestal werden er twee gebruikt. Terwijl met de ene gestreken werd stond de andere op de kachel.

Riek heeft de eerste jaren nog veel steun gehad aan haar moeder die haar vanaf haar ziek-bed tot aan haar dood in 1951 nog allerlei fijne kneepjes kon bijbrengen.

mutsenwasster Riek Willemsen

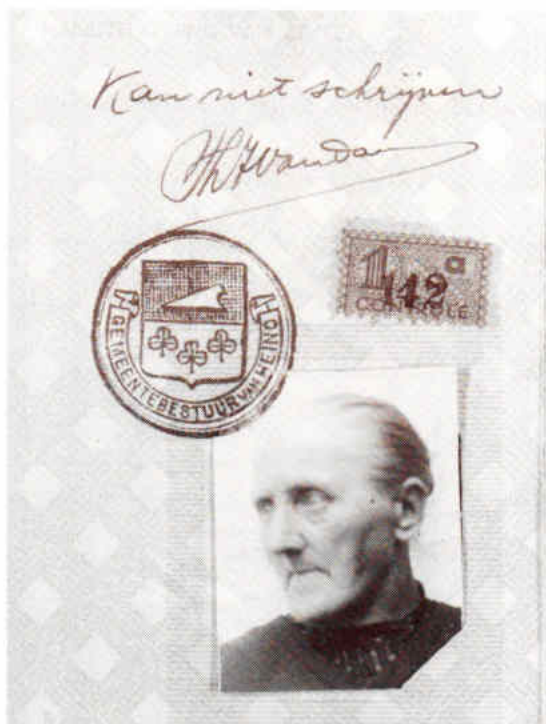
het echtpaar Roons-Dikken

Een andere bekende mutsenwasster/naaister was mevrouw Roons-Dikken, Marrigje Dikken genoemd. Zij woonde in de Dorpsstraat tegenover Boerhof, waar nu mevrouw Laanbroek woont.

Terwijl Riek Willemsen hoofdzakelijk de katholieke vrouwen van schone mutsen voorzag, waste Marrigje Dikken voornamelijk de mutsen van het protestantse deel van de Heinose bevolking. Marrigje Dikken, geboren in 1869, was de tweede vrouw van Gerrit Hendrik Roons.

Hendrik Roons werkte als arbeider in de bossen van het Nijenhuis. In de winter, als er geen werk was voor Hendrik, verdiende Marrigje de kost met naaien en mutsen wassen. Zij spaarde de mutsen op tot ze er ongeveer 14 à 15 bij elkaar had om ze dan tegelijk te wassen. Vaste klanten wisten precies wanneer dat was, zo ongeveer om de 6 weken, en ze brachten tegen die tijd de mutsen bij haar.

Als naaister maakte ze ook veel pakken (rokken met "liefies") voor de Heinose vrouwen. Wanneer er iemand in het dorp overleden was, maakte Marrigje een doodshemd voor de overledene dat dan binnen enkele uren klaar moest zijn. Al het andere werk moest hiervoor wijken.

H 48 N° 000368

Dikken..

Marrigje --

21 December 1869

Heino O

Roons G. H.

Naaister

V

28 NOV. 1941
HEINO (O)

H. Wanda

In de oorlog kwam Marrigje steeds minder toe aan het maken van nieuwe kleren voor de klanten. Haar werk bestond toen hoofdzakelijk uit stoppen en verstellen.

Nog een bekende mutsenwasster was mevrouw Dijk-Hengevelde, Lierderholthuisweg 7. Johanna Hendrika Hengevelde, geboren in 1902, heeft op 15-jarige leeftijd het vak mutsennaaien geleerd van een buurvrouw. Zij is tot haar 70ste altijd druk geweest met het naaien en wassen van mutsen. Ook nadat ze in 1929 trouwde en kinderen kreeg bleef mutsen maken haar dagelijkse werk, terwijl haar moeder het werk in de huishouding deed. De laatste jaren van haar leven, zij is op 7 november 1984 overleden, maakte ze nog mutsen voor klederdracht-poppen voor vrienden en bekenden.

In Lierderholthuis zorgde behalve mevrouw Dijk ook Marie Middendorp, geboren in 1873, voor schone mutsen van de vrouwelijke bevolking. Zij had dit vak al jong geleerd. Naast het mutsenwassen had zij ook nog de zorg op zich genomen voor het gezin met 4 kinderen van haar overleden schoonzuster.

Toen zij in 1946 stierf nam haar nichtje Anna Middendorp de taak van mutsenwasster op zich. Anna had haar tante vaak bezig gezien maar had zelf nog nooit een muts in elkaar gezet. Zij vond het een ontzettend moeilijk werkje. Van Riek Willemsen heeft zij de kunst geleerd.

Bij de familie Nijhof woonde de mutsenwasster Marie Jansen die al vanaf haar jeugd tot aan haar dood in 1951 mutsen naaide en waste. Ook maakte zij net als Marrigje Dikken hemdekleden voor de overleden dorpsgenoten.

Mutsennaaster en -wasster, met alle bijkomende werkzaamheden, het werd een uitgestorven beroep toen het dragen van mutsen uit de mode raakte. Voor onze werkgroep Folklore werd het juist daarom een interessant onderwerp.

Rikie Siemers

KLOMPN

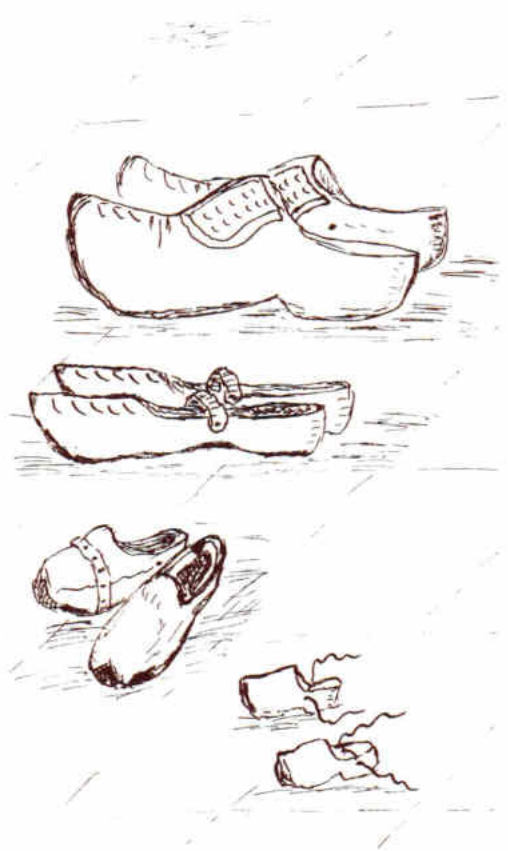
(Een gedicht beschikbaar gesteld door de Klederdrachtgroep Schoonheeten, overgezet in Heino's dialect)

In de schää van d'òolde linde
teeng het huus en naos de pompe,
stiet een riego schone klompn.
Hoge klompn, lege klompn,
grote klompn, kleine klumpies,
klompn met en zonder baand,
blank eschoerd met kalk en zaand;
Vrouwluu-klompn met 'n leertie,
jonges-klompn met 'n blikkie,
en in elke klomp een tikkie
water det verdaampt.

Hier, det bint de boer zien klompn:
grote hoge steev'ge klompn
waor 'n grote voet in past.
Die zien pas is niet bekrompn,
hee löt zich verdrèeid niet lompn,
waor hee zien holschen däle zet,
daor drukt e en daor steet e,
det dut e en det weet e!

Dan komt daor de vrouwe häär klompn:
gauwe neer'ge vrouwluu-klompn,
die mut aaltied, aaltied gaon,
gien minute stille staon.
Want de vrouwe mut mår drääm,
aait mår loopn, aait mår slääm;
een vrouwe mag niet tumig gaon,
gien minute stille staon.

En dan komt de jonges-klompn:
met een blikkie en een baand,
en de nāme der in ebraand,
an de neuze of-etragt,
en an de hakke uut-ehapt;
klompn die in boomn klimt
as de appels riepe bint,
die gebruukt wōdt um te gaon,
en dan òver 't pāggen vliegt!
Mår nog meer um met te slaon,
as ie mangs es ruzie kriegt.

De kleinste klumpies komt 't lāaste,
det bint klumpies zonder bāste,
met 'n stukkje veterbaand.
Klumpies veur de kleinste krummel,
loopn leern mut det hummel,
stap-stap-stap gaot dan de vuuties,
mangs al hārd en mangs ok zuuties,
mangs met valln en met opstaon.....
En die hele riego klompn
stiet te dreugn bie de pompe.
Teeng 't huus onder de lindn
daor kō'j al die klompn vindn,
blank eschoerd met kalk en zaand,
in elke klomp een plāssie water
det verdaampt.....

UIT SPINNEN GAAN OFWEL EEN SPINVISITE

Oorspronkelijk was dit een bijeenkomst van een aantal meisjes, die hielpen bij de vlasoogst of het wolspinnen.

Nadat sedert 1850 het spinnewiel had afgedaan, werden er gezellige avondjes bij de "spinsterneu-ger", een van de meisjes, thuis gehouden. Daar werd dan een feestmaal (spinmaal) aangeboden. Er kwamen meestal ook jongens: vrienden en verloofden. Er werden liederen gezongen en gezelschapsspelletjes gedaan. Het pandverbeuren en "kies er maar een vogeltje" waren de hoogtepunten van zo'n avond. Dit liep vaak op stoei- en vrijpartijtjes uit.

De kerk veroordeelde dit soort avondjes sterk. Mede hierdoor zijn ze langzamerhand overgegaan in een familiebezoek.

De spinneweek van de boerenmeisjes in de Saskische streken in de wintermaanden, vooral in januari, duurde een week tot 10 dagen. De meid had er recht op, om haar vlas te spinnen en om zich te ontspannen. Zij had n.l. als "toebate" boven haar loon recht op de opbrengst van een spint vlasland d.i. 2½ are.

Mevrouw Schanekamp vertelde, dat dit gezellige avonden werden bij ooms en tantes, vriendinnen. Er werd dan koffie (sterke drank was uit de boze) gedronken met een koekje b.v. allerhande. De nieuwtjes werden uitgewisseld, hierdoor wist je ook wie er van dienst wilde of ging veranderen, zodat er nieuwe afspraken gemaakt konden worden. Veel gekheid werd er gemaakt en ook gezelschapsspelletjes zoals "kies er maar een vogeltje" waren erg geliefd. Lieder werden gezongen, sterke verhalen verteld en als je 's avonds met een carbidlantaarn op de fiets naar huis moest was dat best eng.

De spinvisites van toen zijn de nieuwjaarsvisites van nu.

De boeren gaan met hun vrouwen een bezoek aan elkaar brengen, waarbij een hapje en een borreltje niet ontbreken.

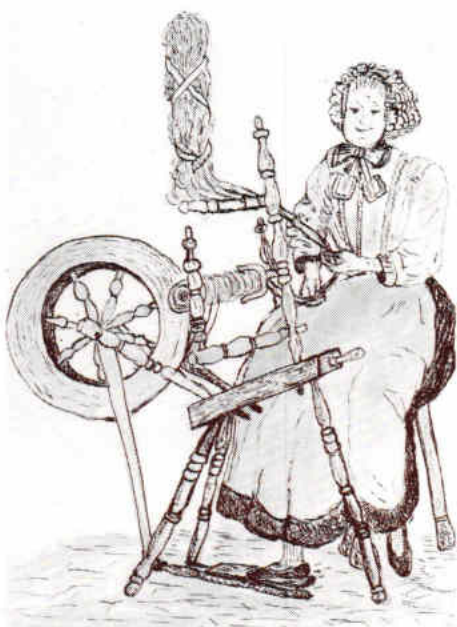
In de loop der jaren zijn deze maaltijden verschillend geweest.

In de arme jaren kon en was er niets te koop, dus ook niets te geven. Chocolademelk met een krakeling of kattetong was een hele traktatie.

Marjan Knip

BRONNEN:

- Van Goor's Folkloristisch Woordenboek
- Mevrouw Schanekamp

*Gao niet of op mooie schone klèèrn,
misschien is de zepe wel niet iens betäald.*

De vraag is: Wie waren de personen op deze foto en waar werd deze genomen?

Reakties aan:

Henk Kevelam, Zwolseweg 29, tel. 2282

WIE WAS WIE?

De personen op de foto in de rubriek "Wie is Wie?" op blz. 236 van het vorige nummer waren het personeel van de Coöp. Stoomzuivelfabriek, anno 1927.

Aan de tafel van links naar rechts:

H. Beltman, klerk; W. Beltman, assistent-directeur; J. Greydanus, directeur; A.A. Gensen, vollemelkmeter, tevens klerk.

Staande eveneens van links naar rechts:

P. Polstra, 1e machinist; H.W. Jonkman, stoker; H. Veldkamp, karnemelkmeter; A. Boersma, melkcontroleur; J. Holleboom, ondermelkmeter; J.W. Kevelam, 1e botermaker; A.M. Blanke, arbeider; J.H. Hansman, 2e botermaker; G. Dikken, centrifugist; J.A. Kappert, arbeider, tevens chauffeur; A. Koster, arbeider.

Van bovengenoemde personen is alleen de heer Boersma thans nog in leven.

Het bestuur bestond destijds uit de heren:

J. Kloosterziel, voorzitter; A.J. Schrijver, secretaris; J.H. Ogink, penningmeester; E. v. Dijk, 2e voorzitter; J.G. Herbrink Sr., 2e secretaris; E.J. Snel, lid.

Commissarissen:

De heren L. Dijk, voorzitter; B. Klink, secretaris; leden J. Kattenwinkel; H.J. Bosch; G. Durberg; B.J. Lindeboom; A.H. Kortstee en H. Vonderman.

Inlichtingen werden verstrekt door mevr. Ramaker-Bosch, de heer J. Kappert, de heer v.d. Kolk en de heer Polstra, waarvoor onze dank.

ARMENZORG 18e EEUW

"1778

Johannes Remmers een oud soldaat voorzien met een doopattestatie (waaruit blijkt dat hij den 13 febr. 1713 te Leeuwarden gedoopt is) en een eerlijk paspoort van 2 Oct. 1739. Hier de 3 Januarij 1779 van Raalte bijna dood gebragt gelijk Hij ook een paar uur hier geweest zijnde zonder dat men een woord van Hem meer heeft kunnen krijgen gesturven is, is op Diakonij kosten hier den 4. Jan begraven.

onkosten bij 't ontkleden ----- f. --.5.--

½ ton bier bij de begrav. ----- f. 3.--

doodkiste ----- f. 4.--

bij Hem gevonden an zilver geld f. 3.7.--

an duiten f. 1.1.4

f. 4.8.4

3 oude broeken, 1 paar leersen

1 zak, 1 zakje met lappen,

1 borstrok.

onkosten door de Diakonij f. 7.5.--

bij Hem gevonden ----- f. 4.8.4

Schade ----- f. 2.16.4 "

Bron:

archief Herv. Gemeente Heino

inv. nr 101

N.B. In de 18e eeuw was een gulden gelijk 20 stuivers, net als tegenwoordig, maar een stuiver was 8 duiten; vandaar dat men werkte met drie kolommen.

Bij de invoering van het tientallig geldstelsel in de Franse tijd, werd de stuiver verdubbeld, waardoor de naam 'dubbeltje' ontstond. De cent werd ingevoerd als 1/100 deel van een gulden. De koperen duit was nog wettig betaalmiddel tot 1816. Tot in de 20e eeuw spraken velen nog van 'vierduit', wanneer men het over een halve stuiver had.

W. Gr.

VAN DE BESTUURSTAFEL

In het vorige nummer van "Omheining" maakten we een fout aangaande de foto van het Koopmanslaantje bij "Den Alerdinck". De foto werd niet gemaakt door de heer J. Willink, maar door onze oud-secretaris de heer G.T. Prins.

In de afgelopen periode zijn er nogal veranderingen opgetreden wat betreft de contactpersonen voor de werkgroepen met het bestuur.

De heer G.W. Grootenhuis wisselde met mevrouw T.M. Valkenaars-Tolenaar van werkgroep. Mevrouw Valkenaars is nu kontaktpersoon voor de werkgroep Natuur en Milieu en de heer Grootenhuis voor de werkgroep Boerderij- en Veldnamen.

De heer D.A. Jager vertrok uit Heino en zijn taak van kontaktpersoon voor de werkgroep Foto, film, video en geluidsdokumentatie zal worden waargenomen door de heer J.A.G. Kappert.

Mevrouw H. Siemers-Buis bedankte als kontaktpersoon voor de werkgroep Folklore. Kontaktpersoon is nu mevrouw A. Kiers.

In de redaktie nam de heer H.J.J. Hoppen de plaats in van de heer W. Witteveen, die eveneens uit Heino vertrok.

Schenkeningen:

Van de heer H.J.J. Hoppen ontvingen we drie nummers uit 1949 van "Um 'n Toorn", een uitgave van het Katholiek Thuisfront Heino-Lierderholthuis.

Van de heer J. Willink foto's van het interieur van de R.K. Kerk te Heino.

Van notaris Bosch te Twello een foto van dominee Feith.

Hiervoor weer onze welgemeende dank.

Ons ledenbestand is de afgelopen jaren gestaag gegroeid.

Statistisch weergegeven zien we het volgende:

	1981	1982	1983	1984	1985
Leden	49	157	225	262	282
Abonnees		44	82	94	117
Donateurs		10	13	13	14
Totalen	49	211	320	369	413

- Vää, wat bint det veur bèèzn?
 - Det bint zwatte bèèzn, mien jonge.
 - Mär zie bint rood, vää!
 - Det kump umdät ze nog gruun bint.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek.nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25.00 per jaar (elk volgend gezins-
lid f. 12.50 per jaar)
Donateurs f. 20.00 per jaar
Abonnees in Heino f. 15.00 per jaar
Abonnees buiten Heino f. 20.00 per jaar
Losse nummers f. 5.00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthestraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: A. Kiers,
Kastanje 6, 8141 TA Heino

5. Foto-, film-, video- en geluids- dokumentatie

Contactpersoon: (wnd.)
J.A.G. Kappert,
Davenschot 30, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastraat 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
5e jaargang - nummer 2 - juni 1985

INHOUDSOPGAVE

- blz. 274 Streeksieraden uit Overijssel - Marjan Knip
Bloedkoralen, gitten, horloges, enz.
- blz. 277 Heino in de Franse tijd (I) - Henk van der Veen sr.
Bestuur en kadaster
- blz. 279 Brand en brandweer (VI, slot) - D. van der Klippe
De brand bij Valk, juni 1920, met twee slachtoffers
- blz. 281 Armenzorg 18e eeuw - Wim Grootenhuis
Uit een oud kasboek van de Hervormde kerk
- blz. 282 Laag-Zuthem en het kerspel van Swoll (II) - Wim Grootenhuis
De Colckhof en De Sole voor 1750 hetzelfde spieker?
- blz. 287 De werkgroep Genealogie - J.K. Pruim-Reinders
Waar is die mee bezig?
- blz. 289 Uut de olde deuze - mevr. M. Wolfkamp
Vriendelijk verzoek om te reageren
- blz. 290 Wie is wie? - Henk Kevelam
Reakties gevraagd
- blz. 291 Aankondiging inzake het verschijnen van ons boek
"Heino in crisistijden en oorlogstijd"
- blz. 292 Van de bestuurstafel
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 augustus a.s. bij de redactie binnen zijn.

STREEKSIERADEN UIT OVERIJSEL

Wie kent niet dat mooie versierde blikken trommeltje van moeder of grootmoeder. Met een stil trots gebaar zette zij haar schat op tafel. Het deksel ging omhoog en er kwam van alles te voorschijn.

Vaak waren het erfstukken van haar moeder of schoonmoeder. Ook had zij als kind bij verschillende gelegenheden verscheidene sieraden voor haar uitzet gekregen.

Nu worden er nog veel mutsebellen als hanger aan een ketting of als broche gebruikt.

Een mutsebel was een sieraad dat aan een knipmuts werd gedragen.

Dit type muts bezat geen oorijzer en omdat het in die tijd mode was bengelende sieraden langs het hoofd te hebben, werden deze hangers in de binnenkant of aan lusjes van het ondermutsje gehaakt zodat ze langs het gezicht hingen.

Ze lijken wel iets op oorbellen.

Misschien waren ze bij een marskramer gekocht; deze lieden trokken met hun kostbare waren langs de plattelandsbewoners en brachten eventuele wensen van de koper over aan de maker. Dat kon ook wel een zilversmid in Schoonhoven geweest zijn. De sieraden met een duidelijk S motief komen uit deze streek. Je kunt ze nu nog in Zwolle kopen.

*Chatelainne,
horlogeketting met
paardekop.
Keelknopen.
Mondstuk voor rookwaar
(sigarepijpje).*

Foto: Horselenberg

Gouden streekdrachtsieraden die voor 1800 zijn vervaardigd, hebben meestal een roodachtige kleur. Latere exemplaren vertonen daarentegen vaak een gele kleur. Waarschijnlijk was de voorkeur voor rood of geel/goud een modeverschijnsel.

Je zult maar een beperkt assortiment sieraden zien, waarin edel- en sierstenen zijn verwerkt.

Bloedkoraal: De kleur van bloedkoraal varieert van fel- tot zachtrood. Wanneer de ketting geen warme kleur vertoonde, maar bleek was, mankeerde de draagster iets, meende men.

Git: Het diepzwarte git was uitsluitend bestemd voor rouwsieraden. Het is niet streek-gebonden.

Cornalijn: Dit zijn roodbruine grote kralen (klien-kralln).

*Cornalijn
(klien-kralln)
Ketting met gouden
slot en mutsenbellen
met S motief*

Foto: Horselenberg

Je kunt je voorstellen dat bij grote welvaart veel en dure sieraden werden gekocht. Ze dienden tevens als een soort verzekering en belegging.

In tijd van nood werden ze verkocht of verpand. Op zondag in de kerk waren de rijke lieden duidelijk te onderscheiden. Vooral langs de IJssel woonden veel rijke boeren, dus als je moeder een dochter van zo'n boer was, had ze ook mooi spul.

Misschien wel een bloedkoralen ketting met 4 of 5 snoeren en een gouden slot.

Daar waar de bevolking niet zo welvarend was, werden bloedkoralen kettingen met een eenvoudig voorslot gedragen, vaak van een bijpassend motief bij de overige sieraden, zoals het eerder genoemde S motief. Ook een bloedkoralen snoer met een tonneslot is hier een veel geziene ketting. Deze werd ook veel op een burgerdracht gedragen.

Op gewone door-de-weekse dagen werden deze pronkstukken opgeborgen, soms zag men een eenvoudiger uitvoering van b.v. gekleurd glas als imitatie van de koraal.

Ook in tijden van rouw werden sieraden gedragen. Bij zware rouw vaak niets, of sieraden zoals kralen, mutsebellen en broches van kunststof, bakeliet of ebbenhout.

In de halve rouw werden wel zilveren sieraden gedragen en waren de bloedkoralen door gitten vervangen.

Er zijn ook sieraden functioneel als onderdeel van de vrouwendracht: zilveren haken, waarmee kledingstukken werden gesloten, centuurgesperen, schoengesperen, doekspelden. Schorten die voor de sier waren, werden vaak van achteren door een grote, fraai uitgevoerde haak gesloten.

In de loop van de 19e eeuw werden zilveren horloges een onmisbaar onderdeel van de sier voor mannen. Door de week stonden ze vaak te pronk in een horlogestandaard want ze werden dikwijls alleen op zondag gedragen.

De "chatelaine" met horlogesleutel, signetten en landbouwattributen of scheepjes, afhankelijk van het beroep van de drager, die aan het horloge was vastgehaakt, hing dan zichtbaar naar buiten.

Dikke grove horloges ("knollen") werden ook wel Engelsmannen genoemd, omdat ze uit Engeland waren geïmporteerd. De slankere, die later in de mode kwamen, de zg "Franzen" kwamen uit de Zwitserse Jura. Op de achterkanten zijn dikwijls mythologische of bijbelse voorstellingen aangebracht.

In de boord van de "boezeroens" (overhemden), waren vaak gouden keelknopen aangebracht. Keelknopen zijn door een ring met elkaar verbonden. Ze werden bevestigd in knoopsgaten.

Al deze schatten zijn nog vaak bij de mensen te bewonderen, namen zullen we niet noemen, want een ieder is toch wel bang voor diefstal.

Er is nu een mooi boek in de handel: "Antiek van het Nederlandse platteland" van Noortje de Roy van Zuydewijn.

Marjan Knip

'n Stoel

Daor zit e, moederziel allene, zien leed is groot.....

Hee zol zo grääg heur nog wat willn zeng,

zien haand in heur haand willn lengn,

mär zie is (hoe lange noe al?) dood.....

't Lèem valt em zwaor, zo zonder heur,

de tweesprääk die giet deur,

mär zonder woorden.

Dan zeg e fluustrend: Vrouwe, dèn stoel

bie Oonzen Lieven Heer, zörg ie daor veur?

Frans Roeloffzen.

HEINO IN DE FRANSE TIJD (I)

Inleiding

In het archief van onze gemeente is helaas weinig te vinden aangaande de roerige tijden van de Franse overheersing. Toen in 1795 ons land de naam kreeg van Bataafse Republiek, zou die nog de indruk kunnen wekken van enige zelfstandigheid als natie, maar in de praktijk was er sprake van een reguliere Franse bezetting. Toen de machtige generaal Napoleon Bonaparte zich in 1804, steunend op zijn leger, tot keizer liet kronen, leek dit toch wel in schrille tegenspraak met een van de leuzen van de Franse Revolutie, dat vorsten de vijanden van het gewone volk zijn. In 1806 stelde hij - zoals hij dat in meerdere Europese landen eveneens deed - over ons land een familielid als koning aan. Het werd zijn broer, **Lodewijk Napoleon**, die van 1806 tot 1810 regeerde over het Koninkrijk Holland, zoals de nieuwe naam luidde. Ook over deze periode is in het gemeentelijk archief geen enkel stuk te vinden.

De machtige keizer, ontevreden over het bestuur van zijn broer, die dikwijls Nederlandse belangen liet prevaleren boven Franse, lijfde in 1810 ons land zonder meer in bij zijn rijk. Gedurende de periode van 1810 tot 1813 was ons land, zoals dat in geschiedenisboeken wordt genoemd, een deel van Frankrijk. Over die tijd nu, en met name wat betreft het jaar 1811, zijn in het archief van de gemeente een aantal brieven te vinden, die toch wel enig inzicht verschaften. In een serie korte stukjes zullen we daar wat nader op ingaan.

Bestuurlijke indeling

Een grote rol in het gemeentelijk bestuur speelde in die jaren Anthony Klomp, de Heino'se schout, die in de Franse tijd de titel van maire droeg en daarna tot 1838 onze eerste burgemeester was. Blijkens bewaard gebleven stukken beheerste hij de Franse taal uitstekend.

Wat de bestuurlijke indeling betreft hadden de Fransen alles overhoop gehaald. De provincies verdwenen en er kwamen - net als in Frankrijk - departementen voor in de plaats, met totaal afwijkende grenzen en namen. Heino ressorteerde onder het kanton Raalte, een deel van het Departement van de Monden van den IJssel met een prefect aan het hoofd. Onze maire, de heer Klomp, had te maken met de onder-prefect te Deventer, in 1811 de heer Omphal van IJzendoorn.

Kadaster

In 1811 werd door de Franse keizer de beslissing genomen tot het oprichten van het kadaster. Hij wilde, o.a. met het oog op het heffen van grondbelasting, precies weten hoe de indeling van de grond was, hoe de percelen lagen, wie de eigenaars waren, enz. Het was, zo kunnen we ons voorstellen, een enorm karwei om heel Nederland op te meten en in kaart te brengen. Het gigantische werk is dan ook pas in 1832 gereed gekomen, toen Napoleon al lang 'zijn Waterloo had gevonden' in de meest letterlijke zin. Hij leefde toen al niet eens meer.

De kaarten die gemaakt werden heten minuutplannen en ze zijn gelukkig bewaard gebleven. Die van Heino dateert uit 1818. Op het kadasterkantoor te Zwolle liggen ook ter inzage alle wijzigingen, die er in de loop der jaren hebben plaats gevonden.

Op de zg. Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel, die behoort bij de oudste kadastrale minuutplannen staat het pand op de hoek van de Dorpsstraat en de Stationsweg vermeld als Hotel de Mairie; hier heeft de maire Klomp gewoond en kantoor gehouden. Later was hier het postkantoor gevestigd en nog later werd er gebouwd door Vlierhuis "op de hoek", die er een manufacturenzaak dreef, overgenomen door Steggink en thans ingericht als gebouw van de Middenstandsbank.

Blijkbaar heeft de maire Anthony Klomp niet al te veel haast gezet achter de uitvoering van de opdrachten der Franse bezetters. Ter illustratie daarvan laten we hier, aan het slot van dit eerste artikelje, een brief volgen van de Onderprefect, die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat:

No. 1200

Deventer den 6 November 1811

*De Onder Prefekt van het Arrondissement
Deventer aan
De Maire van Heyno.*

Mijnheer de Maire.

Ik ben in de noodzakelijkheid U te gelasten ons binnen den tijd van zes dagen, eene specificatie en gedetailleerde lijst aan mij te zenden, van alle de landerijen onder Uwe gemeente leggende, met naukeurige opgaaf van de namen der eigenaren en van de op Cohieren of Protocollen bekende maat, alsmede of ditzelve gebouwde, weide- of woeste landen zijn, dit van de allerhoogste noodzakelijkheid voor de regeling der directe imposities zijnde, waarmede reeds den 12 dezer lopende maand een aanvang gemaakt zal worden, zult gij begrijpen dat dit hoegenaamd geen uitstel duld, en dat hieraan met terugstelling van alle andere diensten, al was het dan ook dat de nagten daartoe moesten worden gebezigd, moet worden voldaan.

*De Onder Prefekt voornoemd,
A.D. van Omphal van IJzendoorn.*

BRAND EN BRANDWEER (VI, slot)

(red) Met dit artikel van ons lid de heer D. van der Klippe - waarvoor onze dank - besluiten we de serie Brand en brandweer. Misschien kunnen we later nog eens aandacht besteden aan de periode na 1920.

Een brand die in het verleden op velen een diepe indruk heeft gemaakt en waaraan sommige ouderen thans nog herinneringen hebben, is ongetwijfeld de brand bij Valk, huidige adres: Hubertsallee 4.

De boerderij die in vlammen opging was een van de oudste van Heino, hetgeen ook was te lezen in een voorgaand artikel in deze serie, waarin werd vermeld dat reeds in 1772 ook op deze boerderij twee brandhaken werden gestationeerd in het kader van enkele allervroegste brandpreventieve maatregelen in de markte Heino.

In het kort was de toedracht van de ramp als volgt:

In de nacht van dinsdag 29 op woensdag 30 juni 1920 werd de boerderij het Eysinck - of zo u wilt anders gespeld - kort na middernacht geheel door brand verwoest. De ongehuwde zoon Hendrik Valk, geboren 9 juni 1897, dus net 23 jaar oud, werd in bed door rook en vuur verrast en kwam om het leven. De dienstbode, in deze streken toen meestal 'meid' genoemd, Hendrika Onderdijk, geboren 22 december 1899, was wel wakker geworden en had het oudste dochttertje uit het gezin, dat bij haar in bed sliep, naar een brandveilige plaats gebracht. Ze ging daarop weer naar binnen, waarschijnlijk om zoon Hendrik te wekken, maar ze is toen vermoedelijk door rookverstikking ook in het vuur omgekomen. De familie Valk, zijnde Hendrik Valk senior, zijn vrouw en hun zoon Herman Valk met vrouw en drie kleine kinderen, konden ternauwernood aan de brand ontsnappen. Valk senior kreeg nog brandend houtwerk op nek en schouders. De hele inboedel ging verloren, men was alles kwijt, daarenboven vielen er twee slachtoffers te betreuren, het behoeft geen betoog dat dit alles bij de bevolking als een tragedie overkwam. Op de algemene begraafplaats is nog een grafzerk te zien waarop o.a. staat te lezen: "Zij kwamen in een nacht door brand om het leven".

Nu nog wat details over deze verschrikkelijke brand. De familie Valk bewoonde deze boerderij sinds voorjaar 1890, had reeds vier kleine kinderen vroeg verloren en toen in 1937 vrouw Valk senior werd begraven, sprak de predikant aan het graf over een 'vrouw Israëls', doelende op iemand die veel had meegemaakt; haar man was in 1922 overleden. De boerderij - wij weten helaas niet hoe oud dat gebouw was - lag, met de schuren, ongeveer gesitueerd als de huidige, uiteraard de gebouwen van de laatste jaren niet meegerekend. Hij was gedekt met riet.

Over de oorzaak van de brand heeft men geen zekerheid gekregen.

Genoemd werden onweer, daarnaast brandstichting, maar het meest werd gedacht aan eigen vuur, zoals het uitkloppen van een pijp tabak of het omvallen van een brandende kaars. Maar men weet het niet.

Ofschoon er over velen te schrijven valt, moet toch worden genoemd de familie Beltman, die op het tolhuisje woonde, hoek Zuthemerweg/Hubertsallee. Vrouw Beltman heeft de brand het eerst ontdekt en de familie Valk gealarmeerd, anders zouden de gevolgen nog erger zijn geweest. Ook hebben deze burens 's nachts aan de brandweerlieden verversingen aangeboden, waarvoor bij raadsbesluit 601 van 12 februari 1921 door de gemeenteraad aan Beltman f 5.- werd toegekend. In datzelfde raadsbesluit werd aan de brandwachten bij Valk f 2.- toegekend. Bij raadsbesluit van 14 augustus 1920 waren de vergoedingen voor het brandweerpersoneel wat verhoogd, zodat ze na het eerste uur van dienst

Bij het nalezen van de Zwolse Courant bleek er ook brand te zijn geweest op 20 juni en 1 juli 1920.

Enige letterlijke citaten:

au-
lig-
nog
de
ge-
aar,
uto
het
in
ter
de
ild-
veg
ere
het
ur
de
k-

Heino 20 juni. Hedenmiddag werden wij alhier opgeschrikt door het luiden der klokken. Het bleek dat een hooiberg in de kom van het dorp, eigendom van de heer Kamphof, vlam had gevat. Spoedig werd de brandspuit in werking gesteld, doch deze kon het eerste ogenblik geen water geven wegens een defect. Inmiddels was reeds een hoop rijshout, welke dicht naast den hooiberg stond, door het vuur aangetast, wat echter met vereende krachten tot stuiten gebracht werd door emmers water en door het hout uit elkaar te gooien..... Uiteindelijk valt alles nog mee en de oorzaak werd gezocht in onvoorzichtigheid met vuur.

m
en
op
ee
lij
ge
da
ge
ve
te
ge
en
wijs
maak
s
van
on-
ge-
a,
de
w
ge
7

Heino 1 juli. Hedenmiddag ongeveer half 3 had alhier een brand plaats ten huize van W. Oud Ammerveld in de dicht bebouwde kom van het dorp, die echter beperkt bleef tot een binnenbrand. De brandspuit die direct ter plaatse was, daar ze na den vorigen brand (bij Valk!) nog niet weer was opgeborgen, behoefde geen water meer te geven. Was de brand een paar minuten later ontdekt geworden, dan zou aan blussen niet te denken zijn geweest, daar alles kurkdroog was en volop voedsel aanwezig was. Dit nu is reeds de derde brand in zeer korte tijd.

a
h
v
i
d
e
p
lo
de
w
ste
we
m
m
he
k-

Het is thans 65 jaar geleden, dat deze gebeurtenissen plaats vonden, met name de brand bij Valk is lang in herinnering gebleven.

D. van der Klippe

ARMENZORG 18e eeuw

Lodewijk Rappolt
geboortig uit Hessen heeft zo te Raalte als hier eenige Jaren als kleermakersknecht ge-
diend, ging vervolgens inwonen bij 't Bouwhuis om vervolgens voor zig zelve te wer-
ken, dog niet lang daarna storte Hij in een dodelijke ziekte van welke Hij niet weer
opgekomen is maar an gestorven is.
Den 14 Januarij 1773 geen Geld of Vrienden hebbende kwam hij ten laste der Diako-
nij, welk voor Hem betaald heeft.

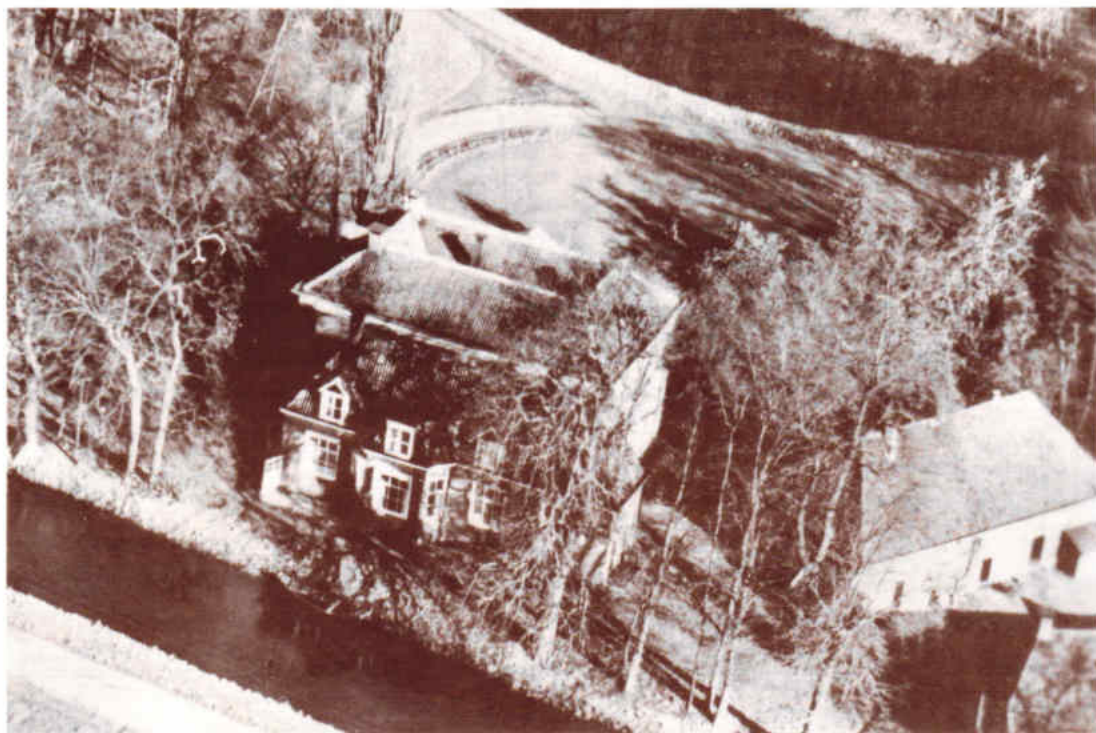
1773 I Del. 11 Meert de doodkist	f 5. --
in de ziekte en bij 't ontkleden wijn en genev.	f -- 7.-
½ ton bier bij de begrav.	f 3. --
III D. an Hendrik Snijder voor kostgeld en oppassen	f 4. --
in het geheel aan Hem besteed	f 12. 7.-
Van zijn goed door de Diakonij verkogt is gekomen	f 10. 8.-
Zodat de Diakonij slegts te kort is gekomen	f 1.19.-

LAAG-ZUTHEM EN HET KERSPEL VAN SWOLL (II)

Red.:

Het eerste artikel over dit onderwerp werd geplaatst in het maartnummer 1984.

We hopen het volgende te publiceren na niet weer zo'n lange onderbreking.

Luchtfoto De Colckhof (foto Huize de Colckhof).

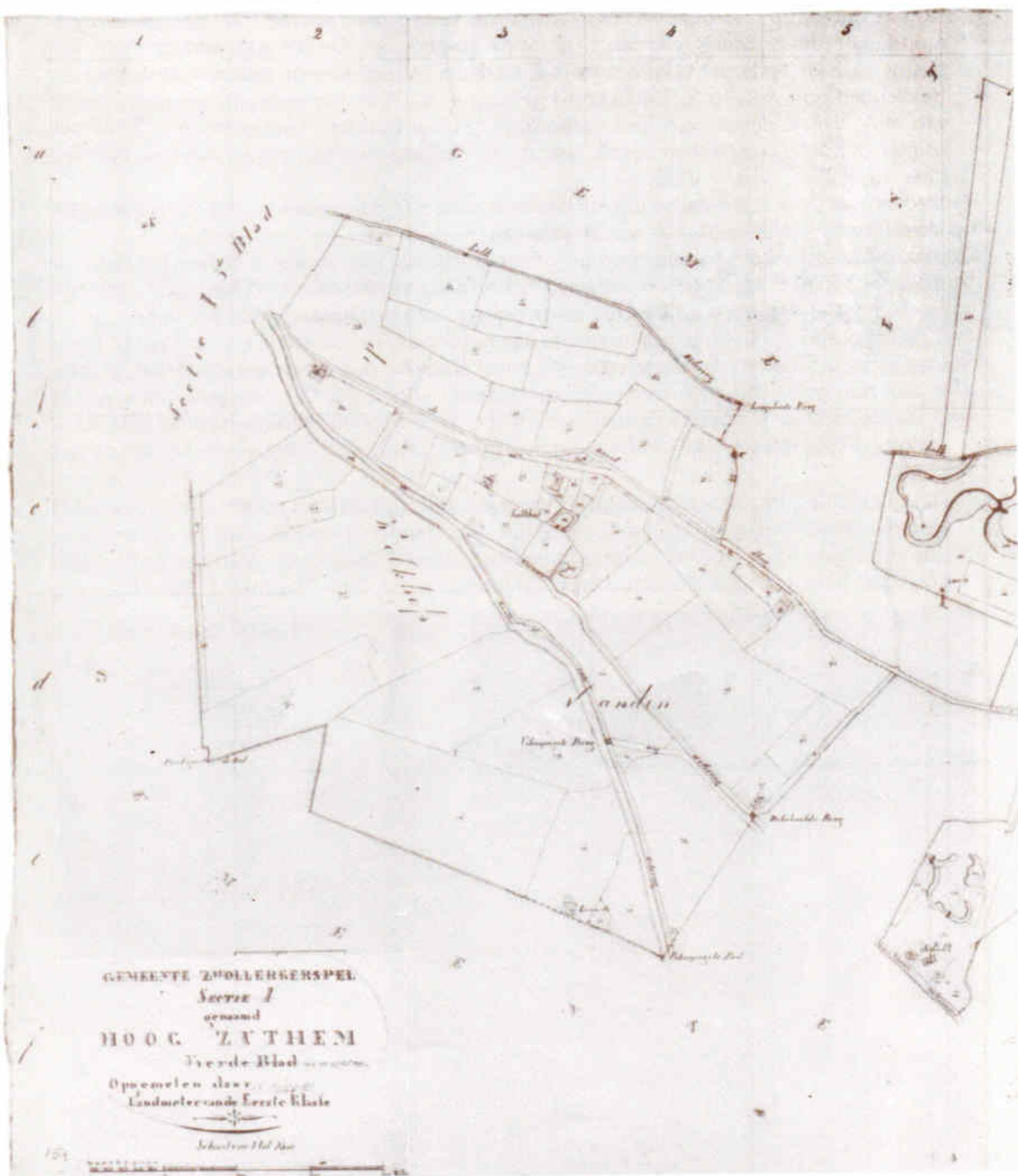
Wanneer we langs de Nieuwe Wetering fietsen over de zandweg die Colckhof heet in de richting Laag-Zuthem, zien we rechts het fraaie herenhuis De Colckhof met zijn bijgebouwen. Vanaf de wetering zien we het oudste deel, de voorzijde is veel mooier en voorname. We kunnen duidelijk zien, dat dit huis vele malen is verbouwd en vergroot tot wat het nu is. En dat alles gelegen in een mooie tuin, omringd door prachtig oud geboomte! Vroeger heette het De Kolk, zoals we op de minuutplans ook duidelijk kunnen zien; dan vinden we de naam De Kolkhof op de plek van het thans verdwenen Solenspieker, voor de boerderij van de familie Bruggeman (Zuthemerweg 25-27). En dan begint er waarschijnlijk enige verwarring te ontstaan met betrekking tot deze beide buitens en hun respectievelijke eigenaars.

* Bernt van Armelo, eigenaar van Den Alerdinck, had in 1598 een meier (pachter) op De Kolk wonen, die voor hem als getuige moest optreden inzake de vraag of dit erf wel of niet was gewaard in de marke Dalmsholte.

* In 1635 verkocht Wobbeken Booms haar "erff ende goet geheeten den Kolck offt Cesarsgoet, geleghen onder 't Carspel van Zwol in de buirschap Suytem op den hoogen wegh aen de Nye Weteringe".

Ook hier is niet geheel duidelijk welk goed bedoeld wordt, beide, zowel De Colckhof als het Solenspieker liggen aan de Nieuwe Wetering.

De koper was Johan van Solar. Deze Van Solar of Van Soelen was waarschijnlijk een zoon van Wobbeken Booms, aangezien haar eerste man genaamd was Caesar à Sola. Vandaar de naam "Cesars goet"?

Minuutplan Zwollerkerspel, sectie I genaamd Hoog Zuthem (R.A.O. Zwolle).

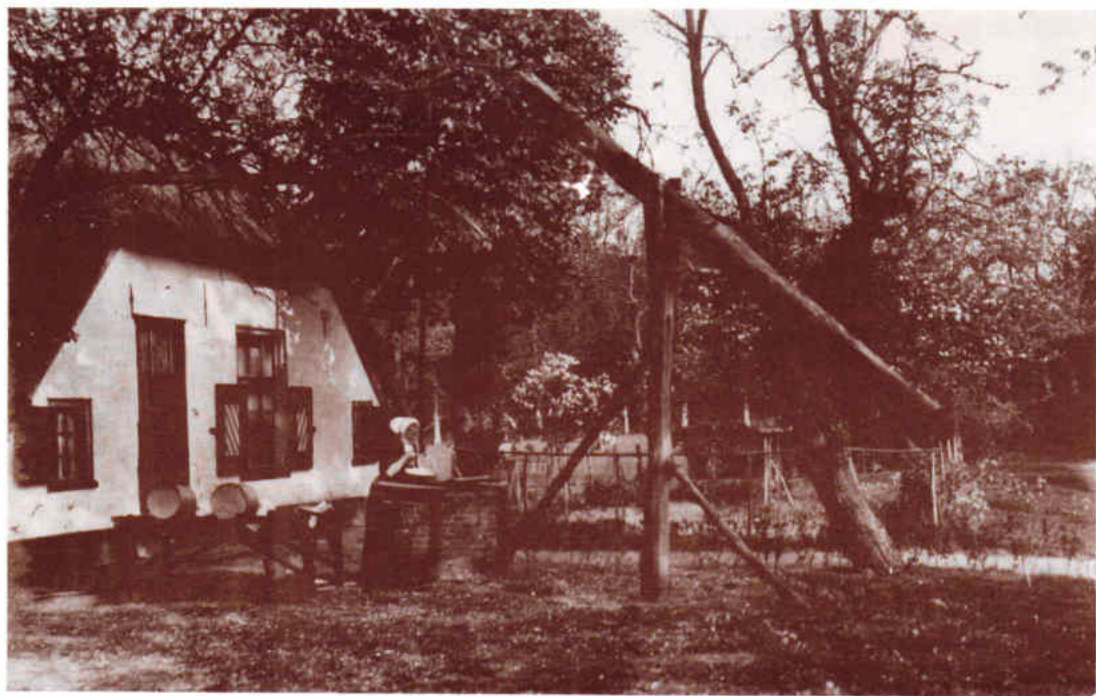
- * De dochter van Johan de Solar, Maria, huwde in 1667 met Arend Thomas Swiersen. In 1682 vinden we dan ook in het vuurstedenregister "het Jonker Swiersen spieker" met 1 vuurstede.
- * Nog in datzelfde jaar overleed Maria, waarna Arend hertrouwde met Aleyda van Egmond. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren. De jongste, een dochter, bepaalde in haar testament dat het spijker De Kolk met de daarbij behorende katerstede (welk goed ook wel Op 't Soelen werd genoemd in 1725) zou vererven aan de kinderen van H.A. van Oldeneel van de Heerenbrink. Zij op hun beurt verkochten in 1777 het spijker 't Soelen aan Johan Jacob, baron van Teuberen en zijn vrouw Adriana Werner-dina van Pallant, voor f. 6405.--.

Tot zover wordt m.i. één buitenplaats bedoeld en wel 't Solenspieker, dat zoals we zagen op de minuutplans De Kolkhof wordt genoemd.

De naam Solenspieker is waarschijnlijk afgeleid van de 17e-eeuwse eigenaar De Solar of Van Soelen. Echter, een sole is volgens "Schönfeld, Veldnamen in Nederland" ook een natuurlijk gat of een natuurlijke kolk in de bodem, een drinkplaats voor het vee!

In 1790 kocht kapitein Pieter Jacob Paats van baron van Teuberen de buitenplaats "Eben Haëzer genaamt met een boerenerve en derzelver hooven, opstaande getimmerten, plantagien van houtgewassen en onderhavige landerijen" voor f 9000.--. Volgens velen wordt hiermee de huidige Colckhof bedoeld. Wanneer we echter de tellingen van de N.H. kerk te Heino (1798) en de Volkstelling van 1795 bekijken, komen we beide keren tot het volgende.

- * De volkstelling begint vanaf Hoog-Zuthem en verloopt dan als volgt: Jan Lubbers (de Horst), Hendrik Hendriks, Lambert Asjes (de Groot), Hendrik Jacobs (Stegeman), **Capitein Paats op 't Spijker**, Arend Solenboer, Berend Sonnebelt (Van der Kolk), Jan-nes Maat (Oosterwijk), Hendrik Peters (afgebroken, bij Den Alerdinck), **Heer Rietberg**

Boerderij Oud-Everts of de Eenzaamheid aan de Nieuwe Wetering (foto Huize de Colckhof).

op 't Spijker, Hendrik Lavoorde (van 't Hof). Deze volgorde is ook de meest logische om te lopen. Zie ook het kaartje bij het artikel in Omheining van maart 1984.

* De kerkteiling die in 1798 wordt gehouden, begint bij Lavoorde en gaat dan als volgt verder. Rietberg 't spijker, bewoner Lubbertus Rietberg wedn. met Christina en Antonia Maria, zijn dochters; de Hovenier; Maat; Zonnebelt; 't Solen (de boerderij); De Kolkhof (bewoner P.J. Paats, wedn. met zijn dochters) en dan verder naar Laag-Zuthem. Het Rietberg-spijker is m.i. de huidige Colckhof, waarschijnlijk midden 18e eeuw gebouwd bij een reeds bestaande boerderij, waarbij het zeer wel mogelijk is dat dit alles eerder een geheel vormde met 't Solenspieker. De zeer grillig lopende grenzen tussen Zwollerkerspel, Dalfsen en Heino (voor 1818) maken een en ander niet eenvoudiger. Vast staat, dat in 1832 wanneer het kadaster in werking treedt, B.J. van Sonsbeek, eigenaar is van 't Solenspieker en zijn zuster Cornelia Aletta, gehuwd met de controleur Booghmans is dan eigenaresse van wat thans heet De Colckhof met het Holtermans, nu de boerderij van A. Middag.

In 1847 verkopen de erven Aletta van Sonsbeek De Colckhof aan Jonkvrouwe de Meij van Streefkerk, gehuwd met oud-ritmeester Henri, baron de Vos van Steenwijk, heer van Abbenbroek. Dit echtpaar schenkt in 1882 een zilveren avondmaalskan aan de N.H. kerk van Heino.

Avondmaalszilver N.H. kerk Heino, met in het midden de zilveren wijnkan (foto Jaap Obbink).

Over deze verkoop met in de acte tientallen ook nu nog bestaande veld- en boerderijnamen en de verdere geschiedenis van De Colckhof tot de huidige dag hoop ik een volgende keer meer te vertellen.

Wim Grootenhuis.

WERKGROEP GENEALOGIE

In de eerste paar jaar na de oprichting heeft de werkgroep zich uitsluitend bezig gehouden met het **afstammingsonderzoek**.

De laatste paar jaar is echter de nadruk komen te liggen op zaken, die nauw verwant zijn aan het onderzoek naar de voorouders en wel het **verzamelen van bidprentjes, familie-advertenties** (geboorte, huwelijk en overlijden), **foto's en kranteknipsels**.

Inmiddels is de kollektie **kranteknipsels** geheel bijgewerkt t/m 1984. Ze bevat momenteel 107 onderwerpen, die in een inventaris verwerkt zijn en een vierladenkast geheel vullen.

Wat is in deze kranteknipselverzameling zoal te vinden? Nemen we als voorbeeld daaruit de verenigingen in Heino, of het nu sport of cultureel is, alle artikelen die vanaf 1968 daarover verschenen zijn, zijn opgeplakt en op datumvolgorde opgeborgen. Zij omvatten alleen al 18 dossiers.

Kranteknipsels van voor 1968 zijn ook aanwezig, doch in geringe mate. We komen graag in kontakt met degenen, die nog knipsels bezitten over Heino van voor 1968 om te kopiëren.

De **familie-advertenties**, uitsluitend Heino betreffende, zijn alfabetisch opgeplakt vanaf 1980 t/m 1984 en evenals het met de kranteknipsels het geval is, kopiëren we deze advertenties graag wanneer u ze daarvoor wilt afstaan.

De kollektie **bidprentjes** is nog niet groot, maar we hopen deze door middel van kopiëren de komende tijd uit te breiden.

Momenteel wordt er aan gewerkt om de **foto's** overzichtelijk op te bergen.

Daartoe wordt elke foto op een kaart aangebracht waarbij vermeld wordt wanneer de foto genomen is, wat hij voorstelt en wie de personen zijn die er op voorkomen. Vooral het navragen welke personen op een foto staan, is een tijdrovend werk.

Veel foto's zijn van de laatste jaren en door leden van de werkgroep foto-, film-, video- en geluidsdokumentatie gemaakt, doch er zijn ook veel oude foto's.

We waren dan ook erg ingenomen met de verzameling, die we kregen van de familie Steunenberg uit Zwolle, die begin 1900 in Heino zijn gemaakt.

Wie nog foto's over Heino, familiefoto's, schoolfoto's etc. heeft, die door ons overgefotografeerd mogen worden, laat het even weten.

Het behoeven geen foto's te zijn van voor de tweede wereldoorlog, de periode daarna is minstens even belangrijk.

Ter illustratie plaatsen we twee foto's, die we via de familie Steunenberg kregen. De heer Bernardus Steunenberg, geboren 27 maart 1887 te Heerde, was fotograaf. Zijn vader was van 1901-1912 tuinman op "Het Rozendael"; daarna vertrok de familie naar Zwolle.

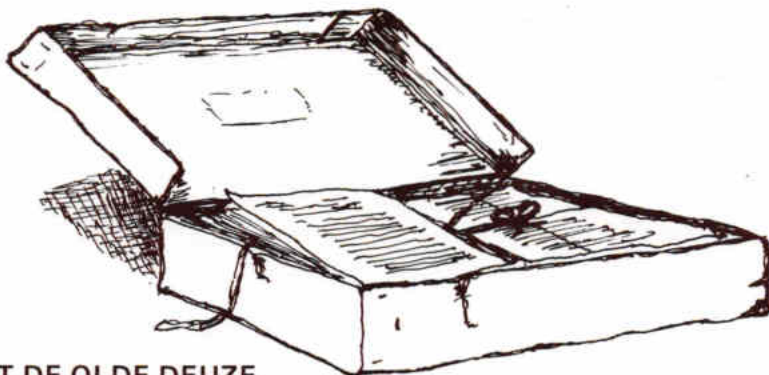
De beide foto's met zicht op de Ned. Herv. Kerk dateren uit 1906. De ene foto is genomen vanaf de Stationsweg en op de andere foto ziet men het Marktplaats voor het gemeentehuis. In die tijd werd het huidige marktplaats gebruikt als volkstuin. Momenteel staat het Marktplaats weer volop in de belangstelling in verband met de herinrichtingsplannen van de dorpskern.

De werkgroepleden:

mevrouw Diepman, mevrouw Middag, mevrouw Pruim, de heer Dijsselhof, de heer Van der Veen en de heer Weerts.

J.K. Pruim-Reinders.

UUT DE OLDE DEUZE

A'j vrogger een keer een middag nao de stad moggen en dan nog wè met de auto, nou, dan was dèt heel wat.

Zo moch ik ok es een keer met een vriendinne met nao Zwolle.

Heur moeder reed toen al auto en wie kreegn "thé complet". Ik wusse eerst niet wat 't was, ma 't was bes te gebruukn: een pöttie thee en 'n schale gebak, die'j rond kon dreijn en dan ko'j een gebäkkie uutzukn. Toe'w det op haddn, gunge wie nao Schuttelaar um bosschoppen te doen. Mevrouw kochen daor pindakeeze en appelstroop. Det was iets niejs um op de boterham te smeern.

Ik hadde det spul nog nooit epruufd, ma 's aovends kreeg ik bie hun een boterham met pindakeeze en iene met appelstroop. 't Hef toch zeker wel een half jaor eduurd, veurdet 't in Heino te koop was en det was bie Hein Blom.

Mien moeder had mie de bosschop met edaon det 'k 's aovends a'k nao huus gunge mosse zeng: mevrouw, bedankt veur alles.

Toendertied waan d'r nog ma een paar mevrouwen in Heino: mevrouw van de Gunne, mevrouw van de burgemeister, mevrouw van 'n dokter en mevrouw van de notaris. Dan waan d'r ok nog een stuk of wat juffrouwen: juffrouw Hooglugt, juffr. Geertman, juffr. Vlierhuis, juffr. Stegeman en d'r zölt er nog wè een paar ewes hem. De aandren woddn anesprökn as vrouw; ok woddn ze wè gewoon bie de veurnäme anesprökn. Bie oons in de buurte ha'j b.v. Toos Hofhuus, Na van de Kotstèe, Dina Veldkamp en Dina van de bode. A'j kleine wichter det heurn zengn, vun ik det altied heel gek, ma teengswoordig is det ok weer moede. A'j es iemand mut belln, dan weet ie mangs niet o'j met de moeder of de dochter te doen hebt. Jao, zie zekt wel es: de geschiedenis herhaalt zich.

In dit stukkje had ik 't oaver pindakeeze en appelstroop. Zo zölt er nog wè een heleboel dingn wèen, die'w noe allemaole kent en die 'r vrogger niet waan. As d'r iemand is, die daor wat oaver kan vetelln, laot 't oons dan 's weetn. De veurzitter hef op de jaorvergadering ok al ezeg, det as 'r mèensen bint die een verhaaltie weet oaver vrogger, det ze 't dan bie oons wè kwiet könt en det wie daor erg blie met bint. Dus klimt 's in de penne of belt èem op. Alvaste bedankt.

*M. Wolfkamp,
werkgroep dialect.*

(Volledig adres: Vlaminckhorstweg 25, 8141 GE Heino, tel. 05729-1539).

WIE IS WIE?

Bovenstaande foto werd in de dertiger jaren gemaakt voor de toenmalige openbare school (thans Dorpshuus). We willen graag de namen.

Reakties aan:

Henk Kevelam, Zwolseweg 29, tel. 2282

WIE WAS WIE?

De personen op de foto in de rubriek "Wie is Wie" op blz. 270 van het vorige nummer zijn. Berend Dikken (reeds lang overleden) en Gait Drosten. Berend Dikken is een broer van Johan Dikken, wonende aan de Rozendaelseweg nr. 12. Gait Drosten woont momenteel aan de Kruzebrink nr. 14. De foto werd genomen aan de Dorpsstraat achter de woning, thans eigendom van B. Neppelenbroek. Rechts achter is nog de woningsmederij van F. Siemerink, later T. Oud Ammerveld, te zien.

Deze woning is afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw. Toen de opname werd gemaakt was het huis, waarvan u de achterzijde op de foto ziet, eigendom van R. Stavovrinus, die er een brandstoffenhandel, annex kruidenierswinkel in dreef.

Behalve van de heer B. Polstra zijn er geen verdere reacties binnengekomen.

Het boek **"Heino in crisisjaren en oorlogstijd"**, samengesteld onder auspiciën van de vereniging, zal in **november a.s.** in een beperkte oplage verschijnen.

Wij willen daarom de leden c.q. lezers van "Omheining" de gelegenheid niet onthouden om op het boek in te tekenen.

U kunt dat doen door f. 22,50 per boek over te maken op het rekeningnummer 3271.14711 van de Rabobank te Heino, giro-nummer van de bank 800093, onder vermelding van "Heino in crisisjaren en oorlogstijd".

De prijs van f. 22,50 geldt alleen, wanneer het boek afgehaald wordt. Datum en tijd worden nog nader bekend gemaakt. Wanneer u niet in de gelegenheid bent het boek zelf af te halen, kan het u toegezonden worden.

In dat geval dient u f. 28,50 (f. 22,50 per boek en f. 6,00 voor porto en verpakking) over te maken.

U mag meer dan 1 exemplaar bestellen.

Na verschijning in november wordt de prijs f. 24,90, tevens winkelprijs.

Bij boekhandel Bisschop te Heino bestaat ook de mogelijkheid in te tekenen.

Het bestuur.

VAN DE BESTUURSTAFEL

* Ledenvergadering

Op de algemene ledenvergadering van 18 maart jl. konden we weer ruim 100 leden begroeten.

In de pauze was er gelegenheid de drie dames en de twee heren, die in klederdracht aanwezig waren, te bewonderen; terwijl leden van de werkgroep folklore tekst en uitleg gaven bij de door hen zelf vervaardigde kleding en plooiemuts.

Verder werden er dia's vertoond met daaraan verbonden een quiz.

Na de pauze vulden de leden van de werkgroep dialect de avond met verhalen, voordrachten en gedichten in het Heino's dialect.

* Wandelen met "Omheining"

De paaswandeling trok ondanks het gure weer ruim 250 wandelaars, zodat werd besloten op pinkstermaandag ook nog een wandeling te organiseren. Terwijl er op Hemelvaartsdag gelegenheid was deel te nemen aan de traditionele twee dauwtrapfietstochten van 20 km en 40 km en het dauwtrappen te voet.

* Kontaktblad "Omheining"

In september komt er weer een themanummer van "Omheining" uit, dat deze keer zal gaan over de Sallandse boerderij.

Regelmatig vragen leden of het mogelijk is oude nummers van "Omheining" te kopen. Voor zover de nummers aanwezig zijn, is dit inderdaad mogelijk.

Beschikbaar zijn nog:

1981 - nummer 2

1982 - nummer 2 en 4

1983 - nummer 2 en 4

1984 - nummer 1, 2, 3 en 4

De kosten bedragen f. 5,00 per nummer en eventuele portokosten à f. 1,60.

* Schenkingen

Van de familie Steunenberg uit Zwolle een unieke verzameling foto's van Heino uit de beginjaren van deze eeuw.

De heer B. Steunenberg was in die tijd fotograaf en heeft veel beelden op de gevoelige plaat vastgelegd. Zie ook elders in "Omheining".

Van de heer B.H. Dijsselhof een complete zicht met pikhaak.

Van de heer G. van Dijk diverse boeken en tevens een schilderstukje op hout met de initialen W.V., voorstellende de brand in de Groote Kerk te Zwolle van 1669.

Van mevrouw A.M. Luchtenberg-Veldman het persoonsbewijs van haar schoonmoeder mevrouw Gerritdina Maria Luchtenberg, geboren 29 juni 1878 te Heino.

Voor deze schenkingen willen we de gevers weer hartelijk dankzeggen.

*Wie met de duvel op stap giet,
mut 't reisgeld betaäln.*

*Wie op immen past,
kump ok wat van de honnig toe.*

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006

Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25,00 per jaar (elk volgend gezins-
lid f. 12,50 per jaar)

Donateurs f. 20,00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15,00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20,00 per jaar

Losse nummers f. 5,00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: H. Siemers-Buis,
Rozeboom 2, 8141 WP Heino

5. Foto- en geluidsdocumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redaktie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redaktie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastr. 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
5e jaargang - nummer 3 - september 1985

Traditiegetrouw brengen wij elk jaar in september een themanummer uit.

De keus viel deze keer op de Sallandse boerderij.

Tot het schrijven van het hoofdartikel vonden we weer een deskundige bereid, nl. de heer Mansvelt Beck, medewerker van de Stichting Historisch Boerderij-onderzoek te Arnhem.

De overige artikelen zijn van de hand van leden van onze vereniging, t.w. de heren P.J.D. van Egmond, G.H. Elshof, G.W. Grootenhuis en G. Lindeboom.

Veel van de geplaatste foto's werden vervaardigd door de heren G. Horselenberg en J. Wil-link, terwijl voor de vormgeving tekenden mevrouw B. Kruger (typiste) en de heer H.J.J. Hoppen (opmaak).

Wij zijn allen zeer erkentelijk en spreken de hoop uit, dat wij met het samenstellen van dit nummer u een genoegen hebben gedaan.

INHOUDSOPGAVE

- blz. 294 Traditionele boerderijen in Salland - Humphrey F.L. Mansvelt Beck
- blz. 310 Fotocollage met toelichting - G.W. Grootenhuis
- blz. 315 Het Sallandse 'boerenhuus' - P.J.D. van Egmond
- blz. 317 Werkzaamheden op een boerenbedrijf omstreeks 1930 en daarvoor - G.H. Elshof en G. Lindeboom
- blz. 321 De vlim of vlimme - G. Lindeboom
Wie kent nog dit instrument?
- blz. 323 Ziekte onder de aardappelen 1845
- blz. 324 Armenzorg 18e eeuw - Wim Grootenhuis
Uit een oud kasboek van de Hervormde kerk

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 10 november bij de redactie binnen zijn.

TRADITIONELE BOERDERIJEN IN SALLAND

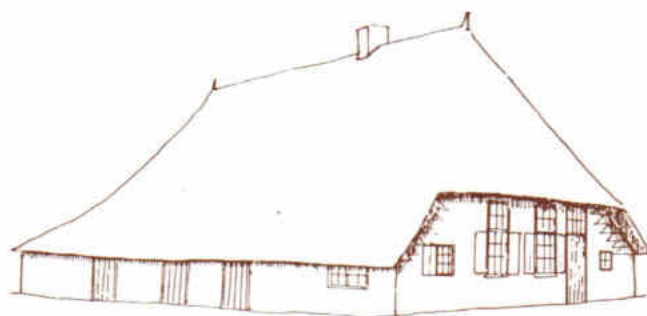
Inleiding

In dit artikel wil ik een beeld proberen te geven van traditionele boerderijen, zoals die in de periode van grofweg 1700 tot 1900 in Salland gebouwd zijn: deze zijn hier nog in min of meer gewijzigde vorm te vinden. Ik heb 1700 als benedengrens genomen omdat mij van de ontwikkeling van de Sallandse boerderij in de periode daarvoor te weinig bekend is en 1900 als bovengrens omdat tegen het eind van de vorige eeuw geleidelijk aan een eind komt aan het traditionele bouwen.

Het gaat hier om een globale beschrijving van de hier voorkomende boerderijvormen, waarbij ik niet inga op plaatselijke eigenaardigheden.

Wel maak ik duidelijk onderscheid tussen de boerderijvormen in de IJsselstreek en de rest van Salland, omdat de verschillende bodemgesteldheden in deze gebieden bepalend zijn geweest voor het soort bedrijfsvoering en de daaruit vloeiende inkomsten. Deze factoren zijn op hun beurt van grote invloed geweest op de boerderijbouw in deze contreien. In mijn uiteenzetting heb ik veel aandacht geschonken aan de constructie van traditonele boerderijen: reden waarom er veelvuldig gebruik is gemaakt van bouwkundige termen, die de lezer misschien minder bekend in de oren klinken. Om in dit ongemak tegemoet te komen, heb ik het een en ander verduidelijkt door middel van tekeningetjes en is er achter dit artikel een verklarende woordenlijst opgenomen.

Bij de beschrijving van houtconstructies in het bijzonder heb ik zoveel mogelijk gebruik gemaakt van (veelal kunstmatig geschapen) benamingen, zoals die bij boerderij-onderzoekers gemeengoed zijn. Een enkele maal heb ik - waar zo'n standaardbenaming mij te gekunsteld leek, of waar deze zelfs geheel niet bestond - een dialectbenaming gebruikt: een riskante bezigheid voor iemand die niet uit de streek zelf komt.

afb. 1

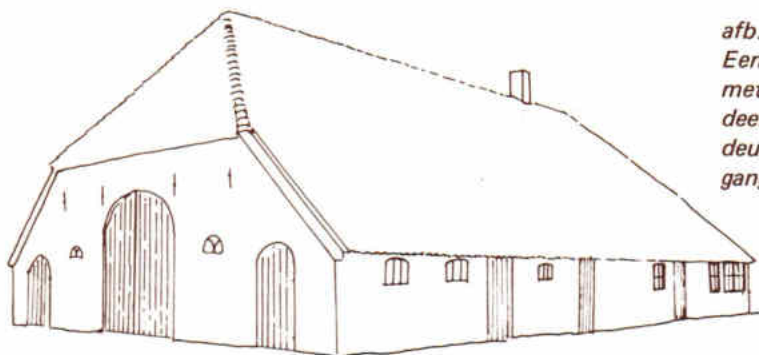
Oude boerderij met aan de achterzijde een 'onderschoer' (zie afb. 6). De voorgevel is bij deze boerderij slechts tot gebintbalkhoogte gemetseld. In de zijgevel zien we mestdeurtjes.

Boerderijtype en varianten

In het grootste deel van Overijssel (waaronder ook Salland) komt het zgn. middenlangsdeeltype voor. Dit type kenmerkt zich doordat de deel in de middenbeuk zich in de lengterichting van de boerderij uitstrekt: men betreedt deze door de dubbele inrijdeuren aan de achterzijde van het gebouw. Dit type is een variant op het 'hallehuis' (ook wel onjuist 'Saksische boerderij' genoemd), dat een verspreiding over een groot deel van Nederland heeft. Het middenlangsdeeltype zelf kent in Salland op zijn beurt ook weer enige varianten, die ik hier zal noemen en waarop ik later uitgebreider terug zal komen.

De oudste variant, de boerderij met 'onderschoer' (deze term zal ik verderop in de tekst nog uitleggen), kan men nu nog wel op de schrale gronden van Salland aantreffen (afbeelding 1). Ze is echter vooral in de loop van de vorige eeuw teruggedrongen door de boer-

derij met hoge achtergevel en wolfdak (afbeelding 2). Naarmate men de vruchtbare kleigronden van de IJssel nadert zal men in toenemende mate boerderijen met voor- of naar één zijde uitgebouwde woonhuizen (T-huizen of krukhuisen), die van welstand getuigen, aantreffen (afbeelding 3).

afb. 2

Een negentiende-eeuwse boerderij met hoge achtergevel waarin de deeldeuren zijn opgenomen. De deurtjes aan weerszijden geven toegang tot de koestallen.

afb. 3

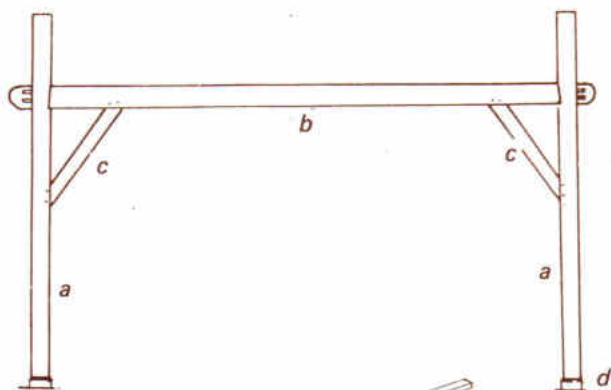
Boerderij met voorgebouwd woonhuis (T-huis) in de IJsselstreek. De raampjes rechtsonder in de voor- en rechterzijgevel geven de plaats van de melkkelder aan. Onder de dakrand zijn zaadzolderraampjes aangebracht.

Uit bovenstaande opsomming blijkt dat het steeds om uitwendige verschillen van deze drie of vier boerderijvormen gaat, die echter niets aan het principe van het middenlangstype afdoen. Daarom spreekt men liever van varianten op dit type dan dat men ze als zelfstandige typen aan zou willen merken.

Gebintconstructie

Kenmerkend voor een traditionele boerderij is de gebintconstructie die we binnen het gebouw vinden. Als we de deel betreden zien we dat deze aan de lange zijden begrensd wordt door twee rijen stijlen, die paarsgewijze verbonden zijn door gebintbalken. Zo'n samenstel van telkens twee stijlen en een balk noemen we een gebint; in Salland zal het vrijwel altijd om een ankerbalkgebint gaan. Voor de verstijving van het gebint en voor een gunstige krachtenverdeling van de oogst- of hooilast op dat gebint zorgen schoren of korbelen, die in de hoeken van dat gebint geplaatst zijn (afb. 4).

Een aantal van deze gebinten is achter elkaar geplaatst en aaneengekoppeld door middel van gebintplaten die op de stijlkoppen liggen (afb. 5). Op de deel staand kunnen we deze gebintplaten niet zien: ze worden aan ons oog onttrokken door de zoldering van 'slieten' (geschilde stammetjes) of ongekantrechte planken, die op de gebintbalken gelegd zijn.

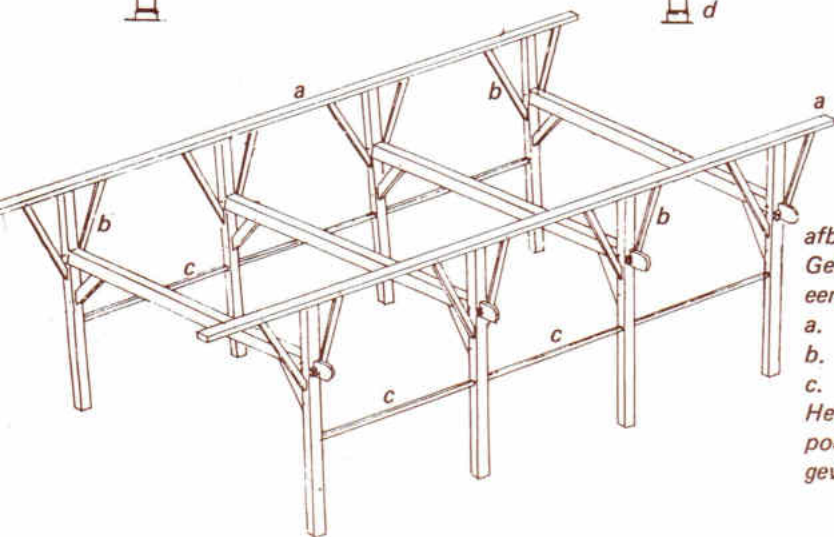

afb. 4

(Ankerbalk)gebint bestaande uit:

- a. twee stijlen
- b. ankerbalk
- c. twee schoren of korbelen.

Het gebint staat op fundamente (poertjes) die hier net boven de grond uitsteken (d).

afb. 5

Gebintwerk van vier gebinten, aaneengekoppeld door:

- a. (gebint)platen;
- b. (gebintplaat)schoren en
- c. 'steekrijen'.

Het gebintwerk staat op gemetselde poertjes (op de tekening niet aangegeven).

Tussen de gebintstijlen en -platen zijn eveneens schoren aangebracht: ze zorgen voor een goed langverband van de constructie. Tot dit doel zijn er ook zgn. 'steekrijen' aangebracht, die - zoals op afb. 5 te zien is - de gebintstijlen ongeveer op halve hoogte met elkaar in de lengterichting van het huis verbinden. Deze steekrijen hebben ook, zoals we verderop zullen zien, een functie bij het stallen van het rundvee.

Doordat de gebintbalken op enige afstand van de stijlkoppen in de stijlen zijn ingelaten ontstaat er een 'verdiepte' zolder: hierdoor wordt er ten opzichte van het dak ruimte gewonnen voor het hooi of ongedorste koren, dat bovenop de eerder genoemde zoldering van slieten of planken ligt getast.

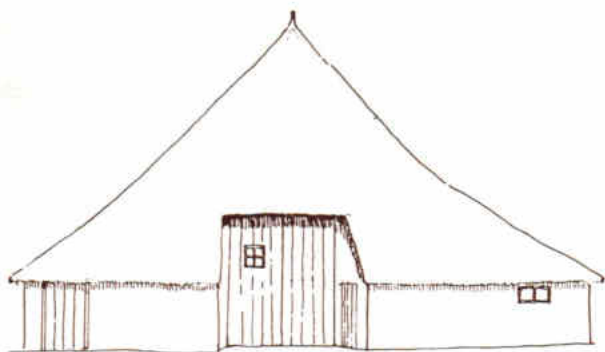
Het bovenbeschreven samenstel van houten constructiedelen - het gebintwerk - levert de grootste draagkracht binnen het gebouw: hierdoor wordt het dak gedragen en de hooi- of oogstlast, die op de gebintbalken ligt. Ook moet het de windkracht, die op het gebouw werkt, kunnen weerstaan en tenslotte moet het berekend zijn op een extra belasting van het dak bij zware sneeuwval.

In het voorhuis, waar gewoond wordt, neemt het metselwerk van de voorgevel en de scheidingsmuur tussen woon- en bedrijfsgedeelte (brandgevel genoemd indien ze tot de nok van het dak reikt) en van andere binnenmuren geheel of gedeeltelijk de plaats van het gebintwerk in. Samen met de achtergevel en de zijmuurtjes draagt ze tot de sterkte van het gebouw bij, maar niet in die mate als in een modern huis dat geheel en al uit baksteen is opgetrokken.

Dakconstructie

Op eerdergenoemde gebintplaten staan de sporen van het dak, die in de nok paarsgewijze met haanhouten met elkaar verbonden zijn. Deze eenvoudige kapconstructie, die veel ruimte toelaat om op zolder te tassen, noemen we een sporendak; we treffen dit soort dak in het grootste deel van Oost-Nederland aan. Om het schranken van de kap tegen te gaan, zijn er schuins tegen de sporen aan (dus in de lengterichting van het dak) lange planken of ook wel rondhouten gespijkerd. Vanaf de gebintplaten naar de muurtjes van de zijbeuken zijn de sporen verlengd met zgn. oplangers of oplangen. Bij kleinere boerderijen bestaan sporen en oplangers wel uit één stuk, omdat de afstand die vanaf de nok naar de muurplaten overbrugd moeten worden, geringer is.

Doordat de hoeken waaronder sporen en oplangers gelegd zijn vaak een weinig verschillen, ziet men van buiten meestal een karakteristieke knik in de zijschilden van het dak (afb. 6). Op de hoeken van het dak liggen de zgn. hoekkepers, waarop de ingekorte sporen van de zijschilden en de eindschilden opgevangen worden.

afb. 6

Boerderij met 'onderschoer': de inrijdeuren bevinden zich in een inham van het achterschild van het dak. De knik in het rechter dak-schild geeft de plaats aan waar de sporen in de oplangers zijn overgegaan.

In de voor- of uitgebouwde woonhuizen van boerderijen (T-huizen en krukhuisen) vindt men wel ingewikkelder kapconstructies, zoals die ook in oude huizen in de stad aangetroffen worden. Het dak wordt dan ondersteund door jukken, waaroverheen jukplaten gelegd zijn. Deze jukken kan men zich voorstellen als een soort gebinten met schuinstaande stijlen; de jukplaten dienen om de jukken aaneen te koppelen en om de sporen te ondersteunen.

Dakvorm

Het oudste type boerderij, zoals dat in ieder geval vanaf de zeventiende tot in het begin van de vorige eeuw in Salland is gebouwd, kenmerkt zich door een hoogopgaand schild-dak met aan de achterzijde een 'onderschoer' (zie afb. 6). Deze laatste term houdt in dat de inrijdeuren teruggeplaatst zijn ten opzichte van de achtergevel, waardoor er een overdekte ruimte onder het lage achterschild van het dak ontstaat. Overigens heeft de boerderij met onderschoer een veel groter verspreidingsgebied gehad in Oost-Nederland, maar zij is gedeeltelijk verdrongen door de jongere variant met hoogopgaande achtergevel en wolfdak. Hierbij heeft ook wellicht de invoering van de grupstal een grote rol gespeeld, omdat de groepen geheel tot aan de achtergevel doorgetrokken werden en er stal- of mestdeuren in deze gevel opgenomen moesten worden.

Bij de boerderijen met voor- of uitgebouwd woonhuis volgt het dak natuurlijk de T- of L-vormige plattegrond van het gebouw. De zijgevel van het uitgebouwde woonhuis wordt over het algemeen bekroond door een stenen topgevel: een architectonisch element dat oorspronkelijk ontleend is aan het woonhuis in de stad en dat bijdraagt aan de uiterlijke status van de boerderij. Tot aan de negentiende eeuw kenden de T-huizen ook dergelijke topgevels aan beide zijden van het woonhuis (in zo'n geval spreekt men dan van een zadeldak), maar daarna paste men boven het woongedeelte van nieuw te bouwen boerderijen het schilddak toe.

Dakbedekking

Het dak van de boerderij met gemengde bedrijfsvoering was meestal van stro dat gewonnen werd bij het dorsen van de rogge: dit gewas leverde de voor dit doel meest geschikte halmen. Bij deze dakbedekking werd wel een stronok met zichtbare bindingen toegepast; bovenin het voor- en achterschild werden tuiltjes of toefjes aangebracht, sinds de vorige eeuw vaak vervangen door eenvoudige 'uileborden'.

In de rijkere IJsselstreek heeft men vanouds het duurdere riet (dat immers tegen betaling van elders moest komen) als dakbedekking toegepast; op de voor- of uitgebouwde woonhuizen, die enige allure tentoonspreidden, werden wel pannen gelegd. Overigens worden er vanaf de tweede helft van de vorige eeuw wegens de geringere kostprijs op grote schaal dakpannen toegepast, in het bijzonder waar het om nieuw te bouwen boerderijen gaat. Omdat de boeren nu praktisch geen rogge meer verbouwen, is men tegenwoordig geheel op riet als dek materiaal overgestapt, dat overigens een langere levensduur heeft dan stro. Bovendien schijnt het hedendaagse stro niet meer te voldoen voor dit doel, omdat de halmen door de snelle groei van het gewas (door gebruikmaking van kunstmest) te weinig stevigheid bezitten.

Het aardige van riet en stro als dekmaterialen is, dat ze zich gemakkelijk voegen naar de vorm van het dak. Zo kan men nu nog bij een oude boerderij zien dat het dak zich opwelt boven een deur in de zijgevel, of dat de dakvoet over de gehele lengte van het woongedeelte is opgelicht om meer hoogte te verschaffen aan deur en raamkozijnen in de zijgevel.

Muren/wanden

Zoals eerder bij de behandeling van het gebintwerk is gezegd, draagt het metselwerk van de buiten- en binnenmuren slechts ten dele bij aan de sterkte van het gebouw. De voor- en achtergevel en ook de scheidings- of brandmuur (tussen woon- en bedrijfsgedeelte) staan veelal op plaatsen, waar men zich evengoed gebinten kan denken om de nodige draagkracht te leveren. In een vroeger stadium (ik denk hierbij aan de zeventiende eeuw en eerder), toen de baksteen een minder makkelijk verkrijgbaar product was, heeft men zeker boerderijen gebouwd met een volledig dragend gebintwerk in het woonhuis. Het voorste gebint maakte dan deel uit van de voorgevel; deze werd voorzien van stijl- en regelwerk zodat er vakken ontstonden, waartussen beleemd vlechtwerk aangebracht werd. Ook de overige buitenwanden en de binnenwanden bestonden dan uit vakwerk met (beleemd) vlechtwerk. Een en ander is hypothetisch maar wel zeer waarschijnlijk voor Salland. Uit de noordelijke Achterhoek (dat wat boerderijvormen betreft sterke overeenkomst vertoont met Salland) is mij een zeventiende-eeuws bestek bekend van een boerderij met onderschoer en een volledig dragend gebintwerk, waarvan het eerste gebint in de voorgevel is opgenomen. Voorts staat er in dit bestek aangegeven dat de wanden 'doorregeld' moesten worden: een duidelijke verwijzing naar een vakwerkconstructie.

Hoe dit vakwerk ingevuld moest worden, wordt in het midden gelaten (er worden alleen timmermanswerkzaamheden genoemd), maar ik neem aan dat dat toch wel met beleemd vlechtwerk is gebeurd. Overigens gaat het hier om een 'lös hoës': noch in het bestek, noch in het aannemingscontract en in de afrekeningen wordt er gerept over een scheidingswand tussen woon- en bedrijfsgedeelte. Een simpeler oplossing, die misschien bij de armste woningen is toegepast, is om de leem direkt tegen de dicht opelkaarstaande staken (waartussen geen twijgen gevlochten zijn) te plakken.

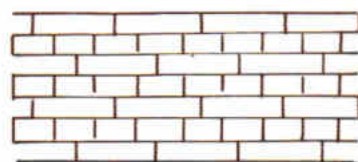
Ook wil ik hier het gebruik van hout voor de buitenwanden van de boerderij noemen: nog in de vorige eeuw werden er in Salland voor de wanden van het bedrijfsgedeelte planken toegepast, terwijl het woongedeelte reeds uit baksteen was opgetrokken. Of dit op grote schaal gebeurde en of aan het woonhuis zelf ooit planken zijn toegepast, is mij niet bekend.

De keuze tussen de genoemde materialen werd bepaald door de beschikbare geldmiddelen, de voorhanden zijnde materialen, de bewerkelijkheid van de constructies en, niet te vergeten, door de status die de boer aan zijn huis wenste te geven.

Door de nabijheid van produktiecentra van baksteen is het proces van 'verstening' van de boerderijen in Salland (d.w.z. de geleidelijke vervanging van houten en vlechtwerk wanden door stenen muren) al in de achttiende eeuw op gang gekomen en heeft in de loop van de vorige eeuw zijn beslag gekregen. Ook werd er wel plaatselijk voor eigen behoefte baksteen geproduceerd door middel van veldovens die eenmalig gestookt werden. De stenen, afkomstig uit zo'n veldoven, vallen op door hun grillig uiterlijk en door de gevarieerde tinten: een gevolg van de sterk uiteenlopende temperaturen binnen zo'n oven.

De voorgevel, en ook de achtergevel als deze hoog opgetrokken is, zijn vrijwel altijd in kruisverband (afb. 7) opgemetseld; één steen dik omdat het dragende muren zijn. Bij het oudste type boerderij kan men nog weleens zien dat de voorgevel slechts tot gebintbalkhoogte gemetseld is (de onderkant van het dak reikt dan natuurlijk ook tot die hoogte): in mijn ogen de oudste oplossing omdat dit steenbesparend werkte. Om deze reden zijn de lage zijmuurtjes vaak maar een halve steen dik, omdat hier minder eisen aan gesteld werden: zij dragen 'slechts' het ondereinde van het dak en voorts sluiten zij natuurlijk de zijbeuken af. Om te voorkomen dat deze muurtjes omver geduwd worden door het gewicht van het dak, is het metselwerk met houten regels verbonden aan de gebintstijlen.

De voor- en uitgebouwde woonhuizen van boerderijen in de IJsselstreek hebben natuurlijk muren van minstens één steen dik, omdat deze, als in een modern woonhuis, dragend zijn.

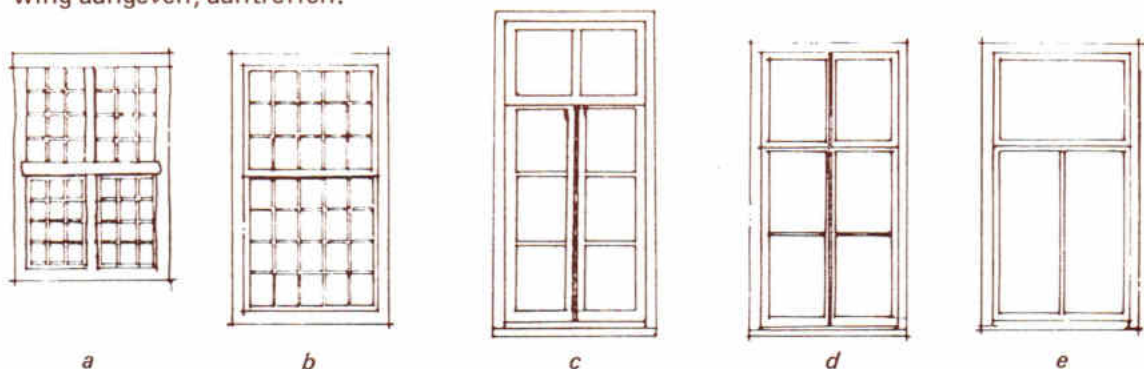

afb. 7 Kruisverband

Deuren, vensters, detaillering

De boerderijen in Salland zijn over het algemeen aan de buitenzijde sober afgewerkt: een gevolg van de weinig hoge levensstandaard die de boeren hier in vroeger tijd gekend hebben. Echter in de IJsselstreek, waar men gezien de betrekkelijke welvarendheid der boeren een rijkere detaillering van hun huizen zou verwachten, treft men ook deze ingetogenheid aan. De welstand werd uitgedrukt door het woonhuis naar één of twee zijden uit te bouwen, zodat dit ten opzichte van bedrijfsgedeelte een zelfstandig karakter kreeg, maar deze nieuw ontstane bouwmassa was op zich geen aanleiding tot architectonische hoogstandjes.

In de voorgevel vinden we meestal een eenvoudige, opgeklampte deur met bovenlicht, waarin in recente tijd wel een gietijzeren levensboom is geplaatst. Boven dit deurkozijn en ook boven de raamkozijnen vinden we rollagen of, van jongere datum, strekse togen om deze kozijnen te ontlasten van het bovenliggend metselwerk. In de ramen vinden we nog wel eens een roedenverdeling: naarmate deze jonger zijn, zullen ze eenvoudiger verdeeld zijn (afb. 8). Als de hoogte van de voorgevel dat toeliet werden er wel bovenin één of meer (zaad)zolderraampjes aangebracht. Voorts kunnen we bovenin de voorgevel jaartalankers, die het stichtingsjaar van de boerderij of het jaar van een belangrijke verbouwing aangeven, aantreffen.

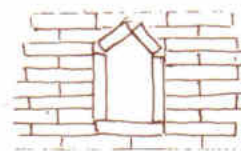
afb. 8

Verschillende typen ramen:

- a. kruiskozijn (tot in de 17e eeuw);
- b. schuifraam met kleine roedenverdeling (eind 17e en 18e eeuw);
- c. Empire: achtruits met draairamen beneden (eind 18e en 19e eeuw)
- d. zesruits schuifraam (19e eeuw);
- e. T-venster (eind 19e en begin 20e eeuw).

In de oudste boerderijen vinden we in de zijgevels nog wel mestdeuren: binnen zijn dan soms de oude grupstallen (zonder kruipaden) aanwezig. Ook is het zeer goed mogelijk dat deze mestdeuren ooit gediend hebben om de mest uit de voormalige potstallen te verwijderen.

De stallen zelf waren vroeger schaars verlicht. Daartoe werden er wel in de zijmuren eenvoudige kozijntjes gemetseld, bijvoorbeeld in de vorm zoals op nevenstaand figuurtje is afgebeeld (afb. 9). Een dergelijk venstertje, dat vóór de negentiende eeuw in de omgeving van Ommen (en waarschijnlijk elders ook) toegepast werd, heb ik nog weleens in het onderschoer van een boerderij in Eerde gevonden. Of deze koevenstertjes oorspronkelijk ook met glas bezet geweest zijn, is mij niet bekend. In de vorige eeuw echter ging men meer aandacht schenken aan een betere lichttoetreding in de stalruimten. Hierbij heeft men in ruime mate gebruik gemaakt van gietijzeren stalramen, die in het laatste kwart van die eeuw tegen een billijke prijs door de gieterijen geleverd werden.

afb. 9 Stalvenstertje

Aan de achterzijde van het oude type boerderij vinden wij ter weerszijden van het onderschoer ook mest- of staldeurtjes die toegang geven tot de koe- of jongveestallen en de varkens- of paardestal. In het onderschoer zelf zijn (onder het laatste gebint) de grote dubbele inrijdeuren afgehangen, die toegang geven tot het bedrijfsgedeelte. Als het om een jonger type boerderij met hoge achtergevel gaat, dan staan de deeldeuren onder een

gemetselde boog, die eventueel voorzien is van een natuurstenen sluitsteen en dito aanzetstenen. In de sluitstenen staat soms het stichtingsjaartal of het jaar van verbouw gebeiteld. Ter weerszijden van de deeldeuren zijn twee mestdeurtjes onder halfronde boogjes in de achtergevel opgenomen; ook zien we in deze gevel twee kozijntjes aangebracht, die licht op de deel moeten werpen.

Eén van de twee deurvleugels van de inrijdeuren is vaak onderverdeeld in een onder- en bovendeur, maar in plaats daarvan is er ook wel in zo'n deurvleugel een zgn. mandeurtje aangebracht. Dit laatste maakt het mogelijk naar binnen of buiten te gaan zonder gebruik te hoeven te maken van de grote deeldeuren. Indien de deeldeuren in de inham van een onderschoer staan, dan zijn er meestal één of twee raampjes in aangebracht, om bij gesloten deuren wat licht te verschaffen op de deel.

Het woongedeelte

Het belangrijkste vertrek in het woongedeelte (de woonindeling van kruk- en dwarshuizen komt verderop aan de orde) was de woonkeuken, waarin zich de grote schouw bevond. Hier vertoefde men overdag, zover de werkzaamheden dat toelieten, en 's avonds: men kookte er, gebruikte er de maaltijden en bracht er de tijd met elkaar door. Oorspronkelijk betrad men deze ruimte direkt door de voordeur ('viel men met de deur in huis') maar al in de achttiende eeuw heeft men in de grotere boerderijen onder invloed van de burgerlijke architectuur een gang afgeschoten, die op haar beurt weer toegang gaf tot de woonkeuken en de zijvertrekken. Ter weerszijden van de grote woonkeuken bevonden zich in de zijbeuken de volgende vertrekken: slaapkamertjes met bedsteden, eventueel een kamer voor de inwonende ouders, een spoelplaats waar keuken- en melkgerei schoongemaakt werd en een (melk)kelder met eventueel een opkamertje.

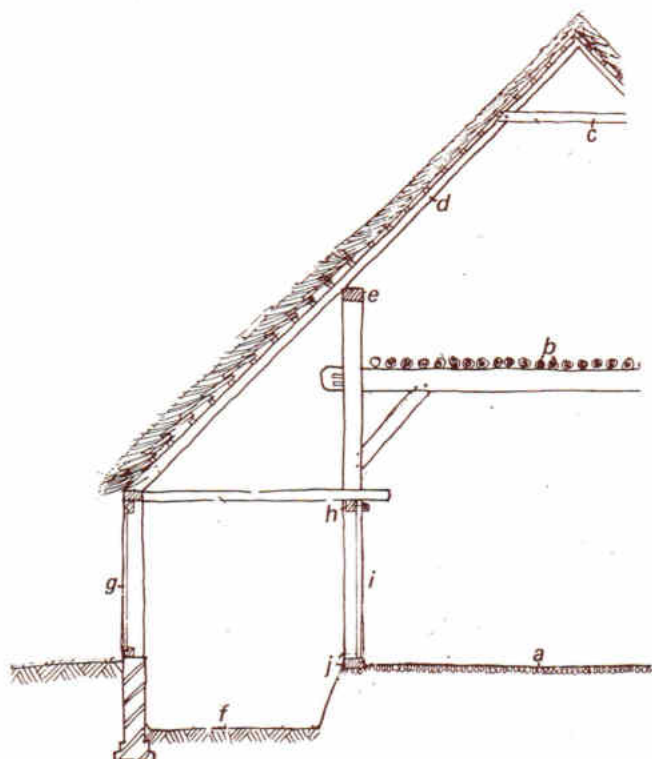
Voor de beschrijving van de woonindeling van respectievelijk een uitgebouwd en voorgebouwd woonhuis citeer ik R.C. Hekker die in 'De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland' (zie literatuurlijstje) schrijft: 'Tenslotte is het woongedeelte verder ontwikkeld, want nadat er van de keuken reeds vroeg een gang was afgenomen, vergrootte men het slaapvertrek tot pronkkamer, die dus buiten de rechthoekige plattegrond uitstak, zodat er een dwarskap moest worden toegepast. Bij uitbreiding van de opkamer gebeurde dit ook naar de andere kant, met een T-huis als resultaat. Vervolgens bestemde men de woonkeuken tot woonkamer en richtte achter de drie vertrekken van het oorspronkelijke voorhuis een nieuwe keuken en spoelplaats met dagelijkse toegang in. Daarna werd de dwarskap van het voorhuis zover omhoog gebracht dat de zaadzolder nog raampjes onder de druiprand van het dak kon verkrijgen. Deze toestand is in de tweede helft van de achttiende eeuw bereikt' (zie afb. 3).

Het bedrijfsgedeelte

Alvorens over te gaan tot de beschrijving van het bedrijfsgedeelte wil ik iets vertellen over het gemengde bedrijf; het weidebedrijf veronderstel ik min of meer als bekend.

Door de bijzondere bodemgesteldheid van Salland (beekklei, heide- en zandgronden, met naar het oosten toe de nadruk op deze laatste twee) zijn de boerderijen er (met uitzondering natuurlijk van de bedrijven in de IJsselstreek) in oorsprong gemengde bedrijven geweest: noch voor het houden van rundvee, noch voor het telen van gewassen boden deze gronden aantrekkelijke eigenschappen. Door het houden van een beperkt aantal runderen en eventueel schapen, verkreeg men een hoeveelheid mest, die gebruikt werd

om de schrale gronden vruchtbaarder te maken. (Ik beschrijf overigens hierbij de periode van voornamelijk voor 1900, voordat het gebruik van kunstmest op grote schaal ingang vond.). Deze mest werd in potstallen verzameld en aangevuld met stro, plaggen afkomstig van nabijgelegen heidevelden, en ander plantaardig materiaal, welke door het op stal staande vee erdoor heen getrappeld werd. Deze potstallen, die zich in de zijbeuken bevonden, waren feitelijk niet meer dan kuilen, 50 - 100 cm diep, waarin de koeien met hun eigen mest omhoog rezen. De beesten werden aan stalpalen vastgebonden, die aan de voorzijde van de steekrijen middels krammen en wiggen vastgezet werden en met de onderkant in gaten in de grondhouten (die de stijlvoeten in de lengterichting van het huis verbonden) ingelaten werden (afb. 10).

afb. 10

Doorsnede over bedrijfsgedeelte van een kleine boerderij:

- a. deel*
- b. slieten*
- c. hanebalkje*
- d. spoor*
- e. gebintplaat*
- f. potstal*
- g. mestdeur*
- h. steekrij*
- i. stalpaal*
- j. grondhout*

De mest werd op gezette tijden uit de potstallen gehaald en door de mestdeurtjes in de zijgevels naar buiten gewerkt; de opgaven voor de perioden dat de stallen uitgemest werden variëren in Oost-Nederland van enkele weken tot - in de grotere boerderijen - een paar maanden. In de periode dat de koeien geweid werden, werden deze ook 's nachts op stal gezet, waarbij de vruchtbare bestanddelen onder invloed van bacteriële werking vrijgemaakt werden; daarna werd deze 'korte mest' op de bouwkampen gebracht. Tot dit doel werden er ook schapen gehouden op de heidevelden: om de mest van deze dieren te verzamelen, werden ze 's nachts in een schaapskooi, eveneens voorzien van een potstal, gestald. Ook deze mest werd er op gezette tijden uitgehaald en op de akkers gebracht. Doordat de bouwkampen eeuwenlang met een zeer dun laagje plaggemest opgehoogd werden, liggen ze nu vaak wat hoger dan het omringende landschap en hebben ze een licht glooiend aanzien.

Op de akkers werd voornamelijk rogge verbouwd, maar ook haver, gerst, aardappelen en boekweit. Na de oogst werd de rogge in mijten of kapbergen geborgen, waarna ze bij gedeelten op de deel in de boerderij gedorst werd. Het gedorst graan werd vervolgens op de zaadzolder boven het woongedeelte bewaard totdat het voor eigen consumptie vermalen werd of - in geval van produktie-overschot - verhandeld. Een gedeelte werd bewaard als zaaigoed voor het volgend jaar.

Boven de deel werd 'op de balken' het hooi bewaard, in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Twente waar vanouds het ongedorst graan op de slieten werd bewaard en het hooi in schuren of kapbergen. Voorts werd de deel wel gebruikt als wagenstalling en werd er ander groot landbouwgerei neergezet. Aan de zijde van het woongedeelte stond een handkarn of een hondekarnmolen; bij een bedrijf van enige omvang werd de karn wel aangedreven door een rosmolen, die in de boerderij zelf of in een apart gebouwtje ernaast was aangebracht.

Ik neem aan dat de rundveestapel over het algemeen niet erg groot is geweest: 3 tot 6 volwassen koebeesten in de keuterijen en de kleinere boerderijen en 12 tot 18 stuks vee in de grotere boerderijen. Ook aan het aantal paarden kon bij benadering de omvang van het bedrijf worden afgemeten: afhankelijk van het areaal te bewerken grond bezat de boer één, twee of zelfs meer paarden. Tenslotte vindt men in de zijbeuken de jongveestallen en de varkensstallen en naast het onderschoer de paardestal. Boven de stallingen zijn zoldertjes aangebracht waarop hooi, stro en gereedschap geborgen werden.

Sinds het gebruik van kunstmest vanaf de tweede helft van de vorige eeuw en de opkomst van de coöperatieve zuivelfabrieken is het karakter van deze bedrijven ingrijpend veranderd. Het zwaartepunt is steeds meer verlegd naar de melkwinning, ook omdat de verbouw van graan en andere veldgewassen door goedkope import een weinig winstgevende zaak is geworden. Doordat er meer aandacht geschonken werd aan de hygiënische behandeling van de melk zijn de boeren ertoe overgegaan - mede gestimuleerd door de overheid - potstallen op te ruimen en grupstallen in te richten.

In de boerderijen waar de nadruk lag op het weidebedrijf zullen we aanvankelijk grupstallen aantreffen in hun meest eenvoudige vorm; later is men ertoe overgegaan om krui-gangen achter de groepen aan te brengen. Hiertoe heeft men in de reeds bestaande boerderijen de stallen verbreed door de zijmuren meer naar buiten toe te zetten of, rigoreuzer, door de gebintstijlen samen met steekrijen, grondhouten en stalpalen (met veel kunst- en vliegwerk) naar binnen te verplaatsen.

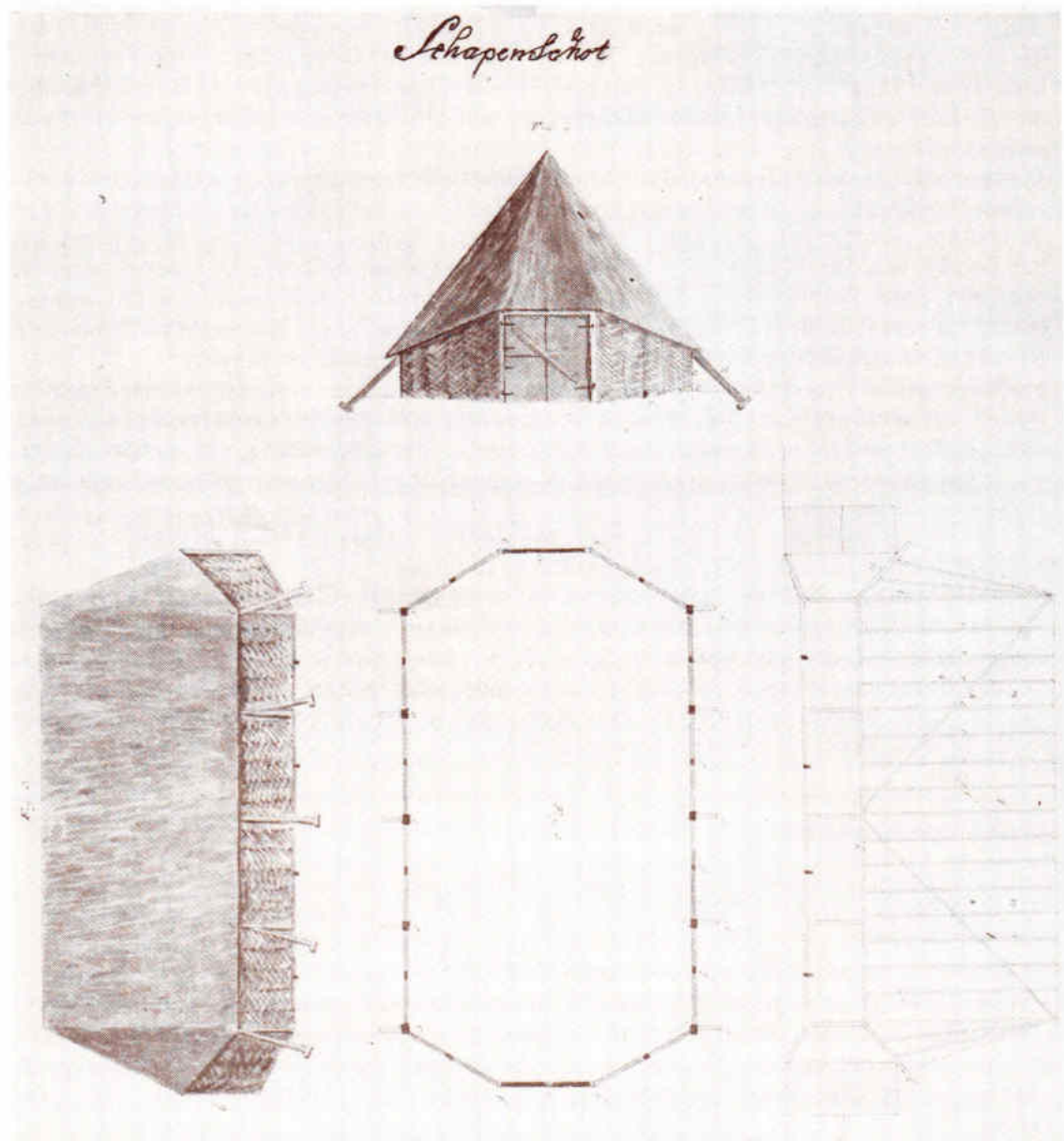
Andere erfbebouwingen

Op het erf kon men nog andere bouwsels, dienstig voor het landbouwbedrijf aantreffen, bijvoorbeeld een langs- of dwarsdeelschuur, waarbij de inrijdeuren zich respectievelijk aan de achterzijde of in de zijgevel van de schuur bevonden. Hierin werd eveneens hooi of ongedorst koren geborgen en werden eventueel de wagen(s) en de kar(ren) gestald. Verder waren er natuurlijk de kapbergen, die iedereen wel van eigen aanschouwen kent: eenvoudige bouwsels waarbij de kap beweegbaar langs een aantal staanders is geconstrueerd. Naar het aantal staanders of 'roeden' spreken we bijvoorbeeld van een vier- of vijfroedenberg. Ook éénroedebergjes ('paraplubergjes') zijn in Salland veel in zwang geweest.

Werden er bij de boerderij schapen gehouden dan vonden deze een onderkomen in een schaapskooi: een karakteristiek bouwwerkje met een achthoekige plattegrond, zoals we die elders in Nederland ook kunnen vinden: de hoeken zijn afgeschuind om het geheel

meer stevigheid te geven en om het uitdrijven van de schapen te vergemakkelijken. Voor de wanden werden planken of vlechtwerk gebruikt (afb. 11). Ook voor de varkens werd op het erf - indien ze niet op de boerderij zelf ondergebracht waren - een aparte houten stal gebouwd. Tenslotte was er dan nog voor of naast de boerderij de put met haar toebehoren, voordat deze in later tijd door de ijzeren handpomp is vervangen.

Humphrey F.L. Mansvelt Beck.

afb. 11

Opmeting uit ca. 1810 van een schaapskooi in Overijssel. De wanden bestaan uit vlechtwerk. (collectie Jan Kops, Stichting Historisch Boerderij-onderzoek).

Literatuur

- J. Bieleman. Heino, een geschiedenis van mens en plaats. Zwolle 1980.
(In het bijzonder de hoofdstukken 'Beroep en bedrijf in een agrarisch-ambachtelijke samenleving', p. 80-92: de landbouw en 'Over het ontstaan van het cultuurlandschap', p. 106-112).
- Boerderijen bekijken. Historisch boerderij-onderzoek in Nederland.
Samengesteld en geredigeerd door P.A.M. van Wijk. Arnhem 1985.
- Boerderijen in Overijssel. Onder redactie van H. Schelhaas en Bert Molenaar.
Zwolle 1979.
- De benaming van houtverbindingen en constructieve houten elementen. Een poging tot systematisering. 2e druk. Arnhem 1982.
- P.J.D. van Egmond. Werkgroep Dialekt. (In:) Omheining jg. 2 (1982) p. 60-61.
Een beschrijving van de Sallandse hooiberg.
- Gé Elshof. 't Huussie. (In:) Omheining jg. 2 (1982) p. 62-63.
Een beschrijving van het privaat bij boerderijen.
- R.C. Hekker. De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland. (In:) Duizend jaar bouwen. Dl. II. Amsterdam 1957.
- R.C. Hekker en J.M.C. van der Poel. De Nederlandse boerderij in het begin van de 19e eeuw. Arnhem 1967.
- J. Voskuil. Van vlechtwerk tot baksteen. Geschiedenis van de wanden van het boerenhuis. Arnhem 1979.

Boerderij 'de Paal', oudtijds ook 'de Palerij' aan de huidige Paalweg, vroeger Marssteeg geheten, laatstelijk bewoond door de familie Stokvisch.

Hardnekkige geruchten aangaande een onderaardse gang van hier naar het spieker de Vlaminckhorst zullen wel even waarheidsgetrouw zijn als bijv. de legende van onze dorpspomp.

In verband met toekomstige gemeentelijke uitbreidingsplannen werd 'de Paal' enkele jaren geleden afgebroken. Thans is daar verzezen de nieuwe woning van Th. Oortwijn.

Lijst van bouwkundige termen

Ankerbalk	Balk, die aan de uiteinden van pennen voorzien is, die door gaten in de gebintstijlen worden gestoken. De balk wordt met één of twee wiggen, door elke pen geslagen, achter de stijl verankerd.
Brandmuur	Muur in een boerderij, die het woon- van het bedrijfsgedeelte scheidt en tot de nok van het dak reikt.
Buitenstijlruimte	Ruimte die ligt tussen de buitenzijde van het gebintwerk en de buitenwanden.
Dakschild	Schuin dakvlak.
Dakspoor	Zie: spoor.
Dakvoet	Het onderste gedeelte van elk der zijden van een dak.
Deel	1. (Lemen) vloer in het bedrijfsgedeelte van een boerderij. 2. De ruimte in het bedrijfsgedeelte van een Oostnederlandse boerderij, omsloten door het gebintwerk.
Deeldeuren	Paar grote deuren dat van buitenaf toegang geeft tot de deel.
Eindschild	Schild aan de korte zijde van een dak.
Gebint	Samenstel van twee stijlen en een gebintbalk, waarbij tussen de stijlen en de balk schoren zijn geplaatst.
Gebintbalk	Balk, die deel uitmaakt van een gebint. Deze balk is opgelegd op of ingelaten in twee zware stijlen. Naar de wijze van verbinding wordt het gebint benoemd: in Oost-Nederland komt meestal het ankerbalkgebint voor. Zie: ankerbalk.
Gebintstijl	Staander, die onderdeel uitmaakt van een gebint.
Gebintvak	De ruimte die wordt afgegrensd door twee opeenvolgende gebinten.
Gebintwerk	Constructie, bestaande uit gebinten, aaneengekoppeld door gebintplaten en steekrijen en voorzien van gebintplaatschoren.
Geveltopteken	Teken dat op een van de uiteinden van de nok van een dak is geplaatst.
Grondhout	Balk die in het bedrijfsgedeelte van een boerderij in de lengterichting van het huis tussen de gebintstijlen is gelegd.
Grupstal (groepstal)	Stal waarin de koeien staan op een hoger gelegen stand en de mest valt in een lager gelegen goot: de grup of groep.
Hallehuis	Boerderijtype dat zich in Nederland kenmerkt door een driebeukige indeling en de aanwezigheid van ankerbalkgebinten.
Hanebalk	Horizontaal balkje waarmee een paar sporen loodrecht op de nokrichting met elkaar wordt verbonden.
Hoekkeper	1. Uitspringende hoek tussen twee schuine dakvlakken. 2. Balk op deze hoek, waarop de (verkorte) daksporen opgevangen worden.
Kapberg	Hooi- en korenbergplaats waarboven een langs één, twee, drie of meer palen (roeden) verschuifbare kap is aangebracht.
Karnhuis	Gebouwtje op het erf van een boerderij, waarin een rosmolen staat opgesteld, dienend voor de aandrijving van de karn.
Kilkeper	1. Terugliggende hoek tussen twee elkaar ontmoetende dakvlakken. 2. Balk op deze hoek, waarop de (verkorte) daksporen opgevangen worden.

Korbeel	Schoor geplaatst tegen een gebintstijl en de onderzijde van een gebintbalk.
Kruisraam	Raam waarvan het kozijn door een middenstijl en middendorpel in vieren gedeeld is.
Krukhuis	Boerderijvorm waarbij het woongedeelte aan een zijde is uitgebouwd en voorzien van een kap die haaks op de kap van het bedrijfs gedeelte staat.
Mestdeur	Buitendeur in de stalruimte van een boerderij waardoorheen de mest kan worden afgevoerd.
Middenbeuk	De ruimte in een driebeukige boerderij die door het gebintwerk wordt omsloten.
Muurplaat	Dikke plank, die bovenop het metselwerk van een buitenmuur ligt. Hier staan de sporen of oplangers op.
Onderschoer (dialekt)	Door de deeldeuren ten opzichte van de achtergevel terug te plaatsen, ontstaat er een overdekte ruimte, die men in Oost-Nederland wel onderschoer noemt.
Opkamer	Vertrek, gelegen boven de (melk)kelder. Omdat deze kelder gedeeltelijk beneden het maaiveld ligt en gedeeltelijk daarboven uitsteekt, ligt de opkamer altijd wat hoger dan de overige, gelijkvloers gelegen vertrekken in een boerderij.
Opklampen	Door klampen verbinden en versterken.
Oplanger	Spoor die over een zijbeuk ligt en als verlengstuk dient voor de sporen, die bovenop het gebintwerk staan.
Plaat	Balk, waarvan de breedte groter is dan de hoogte; een dikke plank. Zie: gebintplaat en muurplaat.
Potstal	Een potstal is in wezen niet meer dan een kuil van 50 - 100 cm diep, waarin de koeien met hun eigen mest omhoog rijzen. Over het algemeen stonden de koeien vast aan stalpalen. De mest werd op gezette tijden naar buiten gewerkt, om, na op het land gebracht te zijn, ondergeploegd te worden.
Regel	Horizontaal balkje.
Roedeverdeling	Omdat men in het verleden slechts glasruiten van geringe grootte kon maken, verdeelde men met glasroeden het raam onder in kleinere vakken, waarin men deze glasruitjes kon opnemen. Naarmate men in de loop van de tijd in staat was om grotere glasruiten te produceren, werd deze roedenverdeling aangepast.
Schilddak	Dak bestaande uit vier schuine dakvlakken of -schilden.
Schoor	Balkje dat onder een hoek twee elkaar ontmoetende onderdelen van een houtconstructie met elkaar verbindt om het tot een stijf geheel te maken.
Schranken	Uit de haakse stand zakken.
Slieten	Stammetjes, veelal van geschild dennehout, die op de gebintbalken liggen en waarop de oogst getast wordt.
Spoor	Lange balk of rondhout, dat onderdeel uitmaakt van de dakconstructie: een aantal sporen wordt onder een hoek paarsgewijze tegenover elkaar geplaatst. Hierover worden de latten gespijkerd, waarop de dakbedekking (riet, sto of pannen) gelegd wordt.

Doorlezen op blz. 314

TOELICHTING BIJ DE FOTO'S OP BLZ. 308 EN 309

De foto's 1, 2 en 3 horen bij elkaar.

Foto 3 Dit is de lerte, bewoond door de familie Schrijver, Ganzepanweg 4, Dalfsen. De lerte wordt al in het jaar 947 genoemd en is waarschijnlijk een kleine eeuw eerder gesticht. In de 9e eeuw nl. schonk de Duitse koning grote stukken land aan het klooster of stift te Essen. In dit stift verbleven voornamelijk dames van hoge adellijke afkomst. Deze schenking betrof ook grote delen van Salland. In 945 brak er brand uit in het klooster waarbij ook de eigendomspapieren een prooi der vlammen werden. Koning Otto I haastte zich dan ook om de bezittingen van het klooster opnieuw te bevestigen. In deze bewaard gebleven documenten worden o.a. de hoven Olst, lerte en Archem (bij Ommen) genoemd. Deze hoven, eerder curtis genaamd, met waarschijnlijk horigen, werden alle gesticht in ontginningsgebieden langs de rivieren. Er zetelde een ambtman (d.i. rentmeester). Deze hoven lagen alle een dagreis, ca. 20 km, uit elkaar. Men kon zo van de ene naar de andere hof reizen en de produkten die men verbouwde naar het klooster in Essen vervoeren.

In latere eeuwen werden er vele boerderijen gesticht op deze bezittingen, die in onze omgeving alle ressorteerden onder de lerte. Na 1200, wanneer er meer geld in omloop komt, worden veel van deze boerderijen in leen gegeven, ook de lerte wordt dan een gewone boerderij. De ambtman van het stift resideert dan waarschijnlijk in Zwolle. Het archief van de ambtman is bewaard gebleven en bevindt zich in het Rijksarchief te Zwolle.

Foto 2 Onder de lerte ressorteerde ook het Holtink, alias Kleine lerte, eigenaar P. Brouwer, Hagenweg 22, Dalfsen. De naam van deze boerderij geeft wat moeilijkheden, op latere kaarten heet hij nl. erve de Pothof. Zeker is dat rond 1800 een zekere Pothof afkomstig uit Milligen (onder Dalfsen) deze boerderij pachtte.

Holtink betekent: vergaderplaats of plek van samenkomst. Gelet op de hoge ligging aan de eeuwenoude Hagenstege een zeer aannemelijke naam.

Foto 1 De boerderij van de familie Aalberts, voorheen Maat, Hagenweg 21, Heino. Bij deze boerderij die ook onder de lerte ressorteerde werd in latere jaren een spieker of herenhuis gebouwd. Deze boerderij, de Grote Linthorst, wordt al in 1281 genoemd. Dat er inderdaad een spieker bij heeft gestaan blijkt uit verkoopakten uit de vorige eeuw, het spieker wordt dan voor afbraak verkocht. Nog duidelijker blijkt het uit een proces-verbaal opgemaakt door burgemeester Klomp op 4 augustus 1831. Er is dan nl. ingebroken op de Grote Linthorst. De eigenaar de heer J.E. Hubert doet hiervan aangifte en burgemeester Klomp gaat hoogstpersoonlijk naar het huis waar het feit is gepleegd. Hij bevindt, zoals hij schrijft *'dat de daders door eene gracht te waden die het huis insluit zich den toegang naar hetzelfde hadden gemaakt'*. Ze hadden een tralieraam voor een kelderluik weggebroken en *'zich also den toegang tot den kelder verschaft, waarna zij zich in de vijf beneden en vijf bovenvertrekken hadden begeven'*.

Het huis was ten tijde van de inbraak niet bewoond. Nadat de daders alles overhoop hadden gehaald en nagezocht waren ze kennelijk langs dezelfde weg weer vertrokken. Men miste veel linnengoed, tafellakens, servetten, handdoeken, enz. Een geleegde wijnfles en een kom die gevuld was geweest met rijpe abrikozen vond men in de gracht drijvende terug. Aldus het proces-verbaal. Of de inbrekers zijn gepakt weten we helaas niet.

Overigens zijn alle in onze omgeving wonende families met de naam Linthorst afkomstig van deze boerderij, als pachters hebben ze hier vroeger gewoond. Ons lid, mevrouw C. Linthorst uit Voorthuizen, is nog in het bezit van een dekenkist met de initialen R.G.-L.H. (Rutger Gerrits Linthorst). Deze Rutger Linthorst is geboren in 1717 en overleden

omstreeks 1760. Zijn vrouw Maria Seinen hertrouwt nl. in 1762 en derhalve moet er een boedelscheiding tot stand komen. In het rechterlijk archief Dalfsen, aanwezig op het Rijksarchief Overijssel te Zwolle, vinden we de volgende akte:

(RAO - R.A. Dalfsen, inv.no. 10, folio 307)

*Erschenen in de Gerichte van Dalfsen,
Maria Seinen wed van wijlen Rutger Linthorst, met Hendrik Gerrits als momber 1)
geassisteert, zeggende wederom te willen en te moeten verandersaten 2),
Sijnde de momberen over haere twee onmondige kinderen, met name Gerrit Jan en
Seijne Rutgers, mede present, te sijn overeengekomen aan haar opgemelde kinderen
voor haar vaderlijk goed te sullen uitkeren, aan ieder een somma van Eenhondert
Carr. guldens en een nieuwe kist, een paar gouden knopen, derwijl er een paar is.
Elk kind als het mondig is een nieuw sergien kleed 3). Verder zullen moeder en stief-
vader gehouden sijn gemelde kinderen te onderhouden in kost en klederen tot 18
jaeren toe en lesen en schrijven laten leren en rekenen. Zo bij een ander dienende
sick of sugtig worden ten allen tijde in het ouderlijke huijs mogen komen en aldaar
verpleegd worden tot herstelt sijnde toe.*

Actum te Dalfsen den 5 februarij 1762.

- 1) momber = voogd
- 2) verandersaten = hertrouwen
- 3) serge of sarge = een licht gekeperde stof.

Een volgende keer hopen we het hele verhaal van de lerte en bijbehorende boerderijen te beschrijven.

Foto 4 De Davenschot, Zwolseweg 70, eigenaar de familie Neppelenbroek. Deze boerderij behoorde heel vroeger ook onder de lerte, na 1400 echter aan het St. Cecilia-klooster te Zwolle, waarna het overging naar de geestelijke goederen van de stad Zwolle. Vele van deze goederen, waaronder de Davenschot, werden in de vorige eeuw verkocht. Eigenaar werd de heer Van Sonsbeeck en deze familie verkocht ca. 15 jaar geleden de boerderij aan de gebroeders Neppelenbroek.

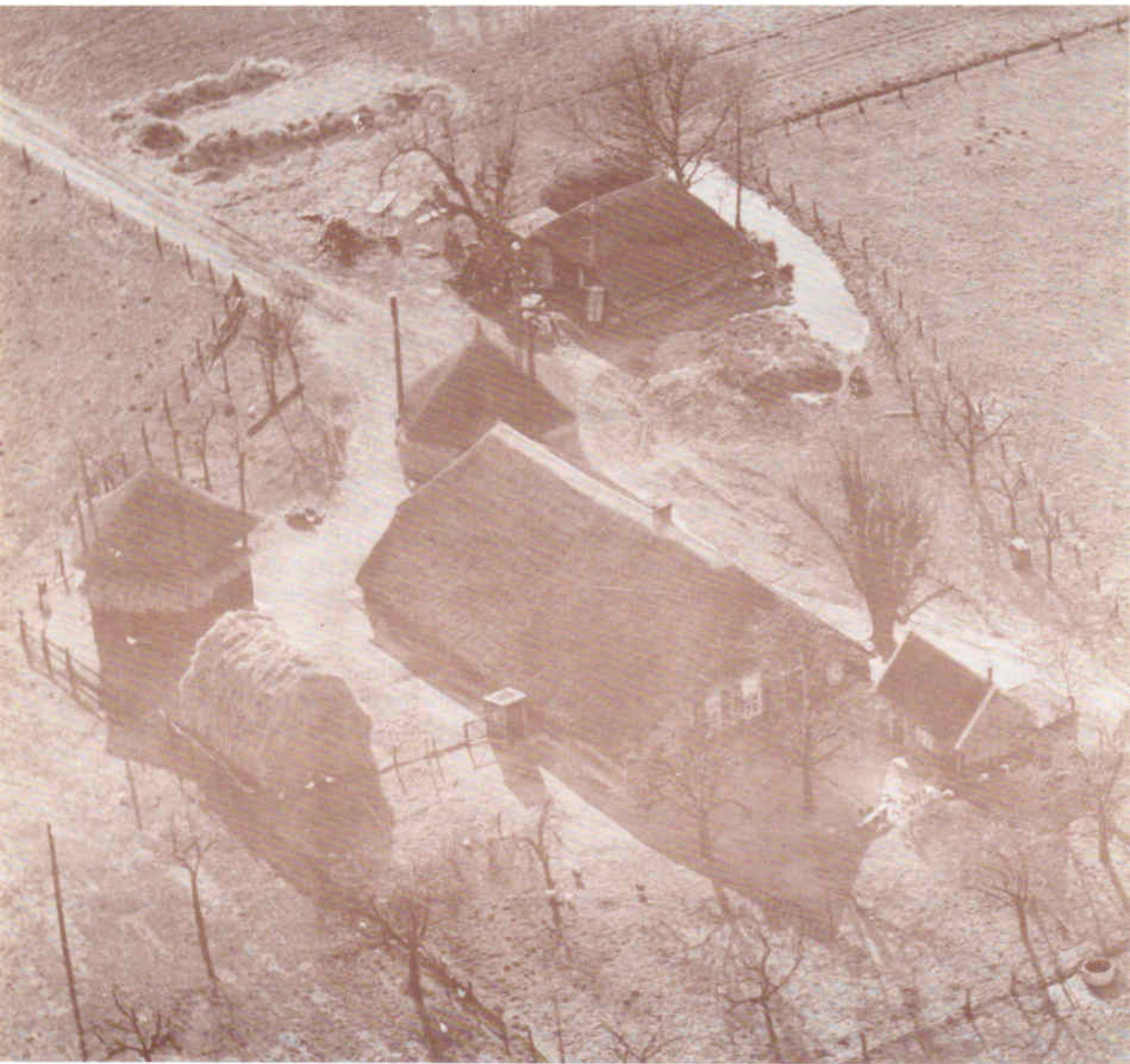
Foto 5 Een luchtfoto van boerderij de Laanbroek op de Velner, nog juist in de gemeente Wijhe, eigenaar de familie Rorije. Van deze boerderij is afkomstig de Heino timmermansfamilie Laanbroek. Eind 18e eeuw zijn de Laanbroeks van deze boerderij vertrokken naar Heino, maar ze brachten wel de naam mee.

Foto 6 Deze boerderij, gelegen aan de Slennebroekerweg in Dalfsen, geeft duidelijk de groei en vooruitgang van het agrarisch bedrijf weer. Geheel rechts de oude boerderij, in het midden de boerderij die gebouwd is toen de zoon ongeveer 60 jaar geleden trouwde en links een moderne woning waar de tegenwoordige boer woont, terwijl - niet zichtbaar op de foto - achter het huis een moderne ligboxenstal is verzezen. Op dit bedrijf woont nu de familie M. Grondman, Slennebroekerweg 10, Dalfsen.

Foto 7 Boerderij de Klumper 'op die Haere' ook wel 'in de Stoevinghe'. Ondanks de gekleurde luiken wel degelijk eigendom van de bewoners, de familie Grote Ganseij, Stoevenweg 18, Dalfsen. Deze familie wordt nog steeds de Klumper genoemd.

Foto 8 Boerderij van de familie Voortman, Dalmsholterweg 5, Heino. Bij deze boerderij staat een prachtig bakhuis met riet gedekt. Over bakhuizen verschijnt maart 1986 een uitgebreid artikel in 'Omheining'; ons lid de heer P.M. Weller heeft een uitvoerige studie en inventarisatie gemaakt van alle in de gemeente Heino bestaande bak- of kokhuizen.

Foto 9 Het Moezewinkel, eigenaar familie Lugtenberg, Kleinjansweg 2, Heino. Deze boerderij heeft vele eeuwen terug aan de overzijde van de Lemelerveldseweg gestaan. In oude schattingsregisters treffen we hem aan in het schoutambt Heino, terwijl in latere tijden dit erf genoemd wordt in de marke Lenthe, schoutambt Dalfsen. Waarom deze boerderij is verplaatst zal altijd wel een vraag blijven.

Dit is een luchtfoto van de boerderij van de familie Morrenhof, Zwolseweg 73, Heino, genomen in het voorjaar van 1953.

Wanneer deze foto een eeuw eerder genomen was, zouden we waarschijnlijk nauwelijks verschil kunnen zien. Tussen 1953 en 1985 is er echter zo veel veranderd, dat de oude toestand onherkenbaar is geworden, terwijl toch de oude boerderij nog steeds aanwezig is. Een grote ligboxenstal en andere bedrijfsgebouwen zijn verrezen evenals een moderne woning die pal voor de oude voorgevel staat. In de verbindingsruimte tussen woning en boerderij staat de melktank.

Het 'huussie' links op de foto is verdwenen, evenals de steltenberg.

Op de plek achter de schuur, waar - op de foto te zien - juist een aardappelkuil was geruimd, zien we thans meterslange kuilhopen met gras en mais. Decennia lang is hier geoerd zoals overal in Heino, op de grote bouwkamp, het koeland en de hooi- en broeklanden.

Zoals uit de muurankers blijkt is de boerderij gebouwd in 1777, of deze ook een voorganger heeft gehad is ons nog niet duidelijk. Voor 1800 wordt de boerderij de Kleine Gruwel genoemd. Ook de eigenaar neemt die naam aan, na 1812 wordt de familienaam Gruwel.

Bij een Kleine hoort ook een Grote Gruwel. Deze vinden we echter aan de Oude Dalfserweg, no. 5, thans eigendom van de familie K. Horstman.

Dat de Kleine Gruwel een afsplitsing is van de Grote Gruwel lijkt ons onwaarschijnlijk, daarvoor liggen ze te ver uiteen. Aannemelijker is, dat de naam is meegegaan met de verhuizing.

Op de minuutplans van 1818 heet deze boerderij Ronsasse. Navraag leerde ons dat deze naam nog bekend is en wel als veldnaam: achter motel Heino ligt een stuk hooiland, behorende bij deze boerderij, Roonslaand genaamd. Terwijl oude mensen nog weten, dat Gerrit Gruwel, rond de eeuwwisseling eigenaar, Roons-Gait werd genoemd. Mevrouw Stappenbelt-Slendeboek, die enige tijd geleden op hoge leeftijd stierf, bevestigde enkele jaren geleden, dat haar grootvader Roons-Gait werd genoemd en de boerderij de Roons heette. Ronsasse nu is een beschrijving van de landmeter. Ten tijde van de invoering van het kadaster was Assien Gruwel de eigenaar van het Roons. Hij zal de bijnaam hebben gehad van Asse van de Roons oftewel Roons-Asse, door de landmeter genoteerd als Ronsasse.

Deze Assien Gruwel is jarenlang in een hevig juridisch gevecht gewikkeld geweest. In het rechterlijk archief van Dalfsen (voor 1818 was het gemeente Dalfsen), inv. no. 52, stuk no. 5, kunnen we dit haarfijn terugvinden. Aanleiding tot dit proces was een verschil van mening met Teunis Jansen, meester timmerman te Windesheim. Deze kreeg opdracht om een ploegrad plus een onbeslagen wagen te maken en als tegenprestatie zou hij een aantal bomen ontvangen. Blijkbaar bleef Teunis Jansen in gebreke, hij leverde de goederen niet, maar wilde wel na Lichtmis, te laat dus, 'de bomen houwen'. In eerste instantie kreeg vader Hendrikus Gruwel het aan de stok met de timmerman. Zoals gewoonlijk haalde het ene woord het andere uit en al spoedig liep de zaak uit de hand. Volgens de processtukken greep de timmerman Gruwel bij zijn vestje en schudde hem krachtig door elkaar. Hendrikus en Assien scholden de timmerman voor oneerlijk en bedreigden hem met de blaaspijp. De timmerman spande een proces aan, beide partijen lieten zich bijstaan door een advocaat, vele processtukken volgden plus getuigenverklaringen en de zaak werd ettelijke keren verdaagd. Vele jaren later, Hendrikus Gruwel was inmiddels overleden, kwam men tot een uitspraak. Assien Gruwel als plaatsvervanger van zijn vader werd vrijgesproken, Teunis Jansen werd veroordeeld tot betaling van alle proceskosten. Was toen ook al het gezegde bekend: Wie pleit om een koe, geeft er liever een toe?

De opeenvolgende eigenaars zijn dus vanaf 1777:

1. Hendrikus Klein Gruwel x Derkien Assies
2. Assien Klein Gruwel x Janna van der Kolk, getrouwd Heino 06-08-1790
3. Hendrikus Gruwel x Janna Jansen, getrouwd Heino 14-03-1823
4. Gerrit Gruwel x Janna Bomhof, getrouwd Heino 13-12-1860
5. Hendrika Johanna Gruwel x Antonie Slendebroek, getrouwd Heino 02-10-1883
6. Johannes en Hendrika Johanna Slendebroek, zij verkopen in 1954 de boerderij aan:
7. Frederik Jan Morrenhof x Alberdina Hermina Holsappel, getrouwd Heino 30-09-1954.

Tot slot: met deze fotocollage hebben we u niet alleen een aantal boerderijen willen laten zien uit onze omgeving, maar tevens willen aantonen, dat van elke boerderij een stukje geschiedenis is te schrijven.

Wim Grootenhuis

Vervolg van blz. 307

Sporenkap	Dakconstructie die geen eigenlijke kaspanten kent. De draagkracht wordt direkt door de sporen geleverd, die paarsgewijze door hanebalkjes in de nok verbonden zijn.
Stalpaal	Ruwbewerkte of gladgeschaafde paal, waaraan een op stal staande koe vastgemaakt kan worden. De bovenzijde wordt aan de steekrij bevestigd, terwijl de onderzijde in een gat in het grondhout valt.
Steekrij (dialekt)	Horizontale balk, die de gebintstijlen ongeveer op halve hoogte met elkaar verbindt in de lengterichting van de boerderij.
Stijl- en regelwerk	Samenstel van horizontale en vertikale balkjes, zoals men dat in vakwerk aantreft.
T-huis	Boerderij, waarvan het woonhuis dwars op het bedrijfsgedeelte staat. Hierbij vormen beide nokrichtingen met elkaar een T.
Toog	Overdekking van muuropening door gemetselde segmentboog.
Topgevel	Driehoekige bekroning van de ondergevel, die tevens dient ter afsluiting van het uiteinde van een zadeldak.
Uilebord	Driehoekig bord bovenin een eindschild geplaatst, meestal voorzien van een uilegat en soms versierd.
Uilegat	Opening boven in een eindschild of topgevel, of in een uilebord.
Vakwerk	Samenstel van regels en (wand)stijlen, die rechthoekige vakken vormen, waarin vullingen (beleemd/onbeleemd vlechtwerk of baksteen) aangebracht worden.
Windveer	Plank, al dan niet versierd, aan een schuine bovenzijde van een topgevel aangebracht. Ze dient zo tevens ter beëindiging van een der zijschilden van het zadeldak.
Wolfdak	Ook afgewolfd dak genoemd. Schilddak waarvan de druiprand van de eindschilden veel hoger ligt dan die van de zijschilden.
Zadeldak	Dak bestaande uit twee gelijkhellende dakvlakken of -schilden, afgesloten door stenen of houten topgevels.
Zijbeuk	Ruimte in boerderij, begrensd door zijmuren en middenbeuk.
Zijschild	Schild aan de lange zijde van een dak.

HET SALLANDSE "BOERENHUUS" VAN BINNEN

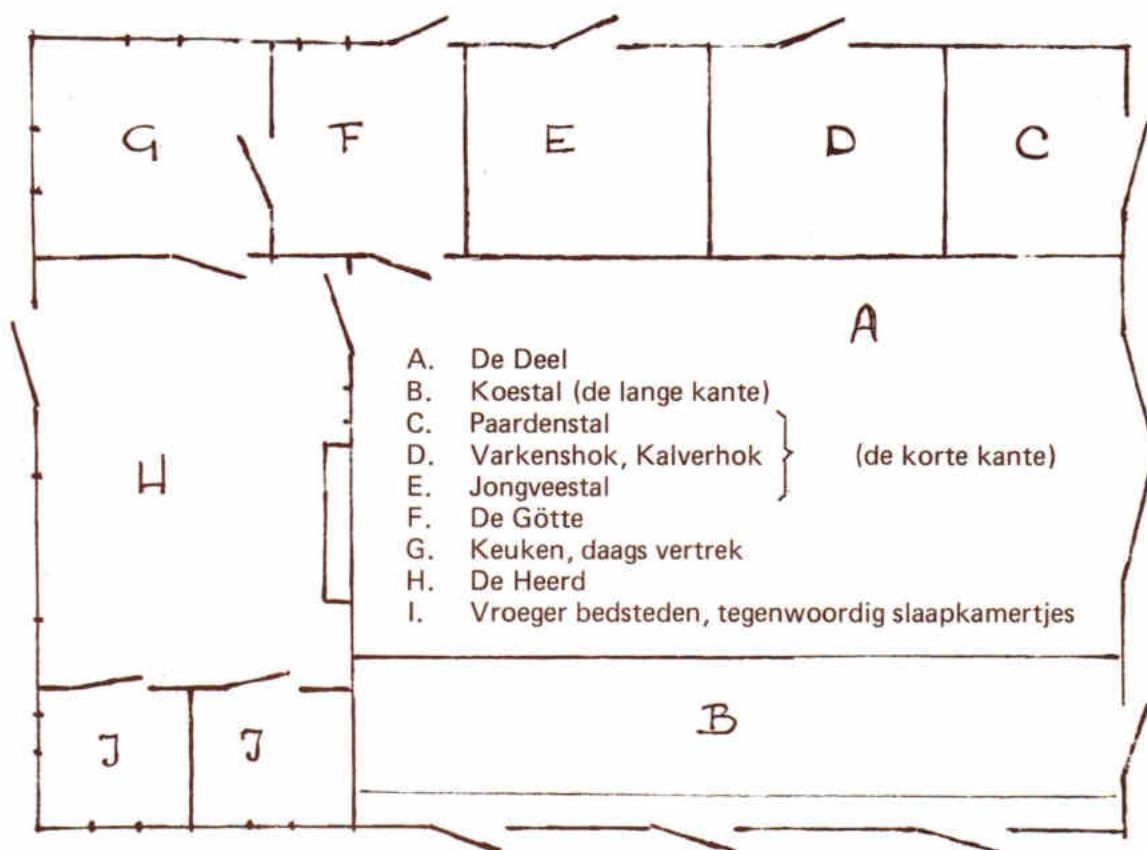
Nu we ons door het vorige artikel enigszins een voorstelling kunnen maken hoe het Sallandse "boerenhuus" er bouwkundig uit zag, is het misschien aardig te beschrijven hoe zo'n boerderij gebruikt werd.

Vooraf moeten we goed beseffen dat in vroegere tijden de welstand en de levenswijze van boeren zeer sterk afhankelijk waren van de kwaliteit van de grond. Deze grond was in Salland van nature zeer arm. Er was met veel moeite landbouw op te bedrijven, dit vereiste wel erg veel arbeid en dan nog waren de opbrengsten zeer gering. Een sterke verbetering en vergroting van de mogelijkheden kwam, toen de kunstmest zijn intrede deed en men hiervoor niet meer alleen op de natuurlijke voedingsstoffen in de grond was aangewezen.

Een Sallandse boer had alles over voor zijn bedrijf, meestal begon hij klein en na echt met zuinigheid en zeer veel vlijt wat uit de eerste schulden te zijn geraakt, werd altijd eerst gestreefd naar uitbreiding van de boerderij.

In het huis zelf waren de eisen die men stelde gering; niet zo gek als men bedenkt, dat men werkte van zonsopgang tot zonsondergang. Daarna at men nog wat en ging naar bed, men zat dus weinig binnen.

Na deze inleiding zal het duidelijk zijn dat het woonhuis zeer sober van aankleding was, wat paste bij de mensen en hun levenswijze. Wellicht is het goed aan de hand van een schetsje, zo'n "boerenhuus" eens wat nader te bekijken. De letters geven de volgende ruimten aan (zie ook het vorige artikel).

Men kwam het huis eigenlijk altijd binnen via de deel of via de zij-ingang over de götte. De götte was, wat wij nu de natte eenheid zouden noemen. Daar was de pomp, vaak de enige waterbron van het voorhuis en daar werd dus alles schoon gemaakt. Ook de melkbussen en melkimmers. Deze werden dan buiten op het "melkrikke" te drogen gezet.

Vanaf de götte kwam men in de keuken, het daags vertrek. Hier speelde zich het grootste deel van het leven af. Er werd gegeten en koffie gedronken. De inrichting was zeer simpel. Een rechte tafel, rechte stoelen, een kast voor de kopjes en de borden en natuurlijk een fornuis. De vloer was in het zand belegd met plavuizen (estrikken), rood en grijs-blauw. Men hield vaak de klompen aan. Het waren toch authentieke en ook gezellige vertrekken, met aan de zolder gehangen worst en nagelhout (rookvlees) van de slacht.

Midden in het voorhuis lag de heerd, de beste kamer, de vloer ook weer vaak met estrikken belegd en als centrum van het leven een schouw, tegen de binnenmuur geplaatst. Zeer vroeger was hierin een open vuur, later een kachel. De achterwand was altijd betegeld, dikwijls met mooie antieke tegeltjes. Op de schouwrand vaak wat borden en naast de kachel steevast een grote rieten leunstoel voor de baas en een wat kleinere, waar je wat handiger uit kon komen, voor de vrouw. Midden op de heerd een grote, vaak ronde tafel en alle stoelen aan de zijanten tegen de muur, ongezellig naar de huidige begrippen, maar je liep nergens tegenaan.

De buitendeur in de heerd werd eigenlijk alleen gebruikt als ingang voor de bruid en als uitgang voor de overledene, verder praktisch nooit.

Op de heerd ook altijd een kabinet, waarin behalve de manufacturen, alle schatten werden bewaard. Aan de buitenmuur meestal een grote spiegel, steunend op gepoetste koperen knoppen. Mooie merklappen sierden het geheel wat op.

Op deze heerd vonden de grote ontvangsten plaats, burenvisites, nieuwjaarsvisites, kraamvisites, enz.. Als er deftig bezoek kwam werd ook de heerd gebruikt, verder zat men er weinig vooral in de zomer. 's Winters was de verwarming een nadeel, je was altijd warm van voren en koud van achteren.

Al met al kon in zo'n woonhuis de vrouw zeer snel klaar zijn met haar werk. Dat was ook gewenst, want de vrouw was een zeer gewaardeerde kracht op de boerderij, die naast het werk in huis, veel taken had. Ze hoefde zich nooit te vervelen en ook niet parttime te gaan werken.

De verzorging van kalveren en varkens was haar taak, terwijl ook met melken op haar gerekend werd. In de zomer ging ze mee naar de akker en hielp bij al het boerenwerk. Ik vond nog wel eens dat de vrouwen harder werkten dan de mannen.

Naast de boerderij was vaak nog een klein huisje gebouwd, met een vertrek, het zogenaamde "bakhuus". De naam zegt het al: hier werd gebakken. In de betreffende kleine keukens gaf dat nog al wat stank en die kon men wel missen. Op veel boerderijen werden 's morgens pannekoeken gebakken als ontbijt. De ingrediënten had men zelf en het stond in de maag. Was iemand eens wat slap dan was een vaste kreet: "zeker gien pannekoek 'had". In dit bakhuus stond ook vaak de kokkepot, een zeer grote met hout gestookte kuip. Hierin werd de was gekookt en ook het varkensvoer. Op veel plaatsen werd 's zomers in dit bakhuus gewoond, zodat het echte voorhuis dan weinig werd gebruikt.

Gelukkig voor de bewoners is dit nu bijna overal verleden tijd en is slechts hier en daar nog de beschreven inrichting te vinden.

Nu hebben het bankstel en het kamerbreed tapijt ook hun weg naar de boerderij gevonden en is door de stijging van de welvaart het werken van vroeg tot laat gelukkig niet meer nodig. Wellicht is dit voor oudheidkundigen jammer, voor de mensen die er dagelijks moeten wonen, is het een geluk.

P.J.D. van Egmond

WERKZAAMHEDEN OP HET BOERENBEDRIJF OMSTREEKS 1930 EN DAARVOOR

Er van uitgaande, dat de plattelandsbevolking van Heino en omgeving zijn bestaan vond in hetgeen de grond opleverde, kunnen we het volgende vaststellen: om de grond geschikt te maken en te houden voor een goede opbrengst was arbeid een belangrijke factor. Het ging primair om zelfverzorging van mens en dier. Ondanks de geringe variatie in het voedselpakket was er toch een uitgebreid programma van werkzaamheden noodzakelijk. Het is de bedoeling die arbeid en dan speciaal op het boerenbedrijf wat nader te belichten. 'Werken zolang het dag is', dat was een gegeven waar iedereen toen wel van wist mee te praten. Terwijl de zon bepaalde hoe lang die dag was De buitenarbeid had natuurlijk alles te maken met het jaargetij en niet te vergeten de weersgesteldheid.

Een dagindeling in b.v. januari of februari op een boerderij van het gemengde type zal er ongeveer als volgt hebben uitgezien. 's Morgens om ca. 5 uur opstaan, licht maken, d.w.z. petroleum- of kaarslantaarn opsteken, en zich naar de deel begeven. Er was soms een zekere rivaliteit onder de boeren in wiens stal 's morgens het eerst licht was te zien. Had je de naam van vroeg opstaan, dan kon je ook weleens een keer lang slapen...

Het eerste werk was meestal het melken en de koeien hooi voeren. Hierna werd een kop koffie gedronken en dan ging men een legger rogge dorsen. De garven werden vaak de avond tevoren al klaargelegd. Ook dienstmeiden hielpen mee bij dat dorsen.

Om 8 uur werd de morgenmaaltijd gebruikt, bestaande uit pap of brij met bruine bonen of roggebrood. De zaterdag was de dag dat men 's morgens pannekoek kreeg.

Na het eten ging de boer verder met het voeren van het vee: lijnkoeken en ook gesneden bieten gemengd met kaf of haksel (soppe).

De vrouw en de meid of dochter zorgden voor het karnen en het voeren van de kalveren, eventueel varkens en kippen.

Als binnenwerk kunnen ook genoemd worden: hakselen, bieten of koolrapen snijden, stallen en hokken afmesten, koeien borstelen, schonen of wannen van het gedorste graan en binnenhalen van veevoer. Dan was het intussen middag geworden.

Bij goed weer was er in de winter ook wel buitenwerk, b.v. snoeien van bomen, heggen, wilgen en houtwallen. Het geriefhout werd dan verzameld om te worden gebruikt bij het maken van afrasteringen, enz.. De rest was brandhout of ging op het paasvuur.

Het bouwland vereiste intensieve bewerking, ook al door de vele soorten gewassen die men teelde. Men kende het volgende assortiment: rogge (winter- en zomerkoren), haver, gerst, boekweit, koolrapen, bieten, wortels, aardappelen, stoppelknollen, spurrie, mergkool, enz..

Ook de moestuin vergde veel aandacht, men teelde soms tien tot vijftien verschillende gewassen, terwijl men dikwijls ook nog een eigen fruittuin of boomgaard bezat. Al vroeg in het voorjaar, als de grond niet meer te nat of nog bevroren was, begon men met het bemesten en ploegen van het bouwland. Men bedenke, dat alle stalmest drie of vier keer door handenarbeid moest worden verplaatst eer die aan de grond was toevertrouwd!

Het zaaien en poten was ook handwerk en geschiedde in maart en april.

Tot ongeveer 1 mei was het een drukke tijd. Het verzorgen van vee in het voorjaar bracht veel werk met zich mee doordat er meer nieuwmelkte koeien waren en dus ook meer kalveren. Alle vee werd met emmers drinken gegeven.

De oogsttijd in de zomer en de herfst gaf ook grote drukte. De grotere bedrijven trokken dan wel losse arbeiders aan, de kleinere deden veel met burenhulp.

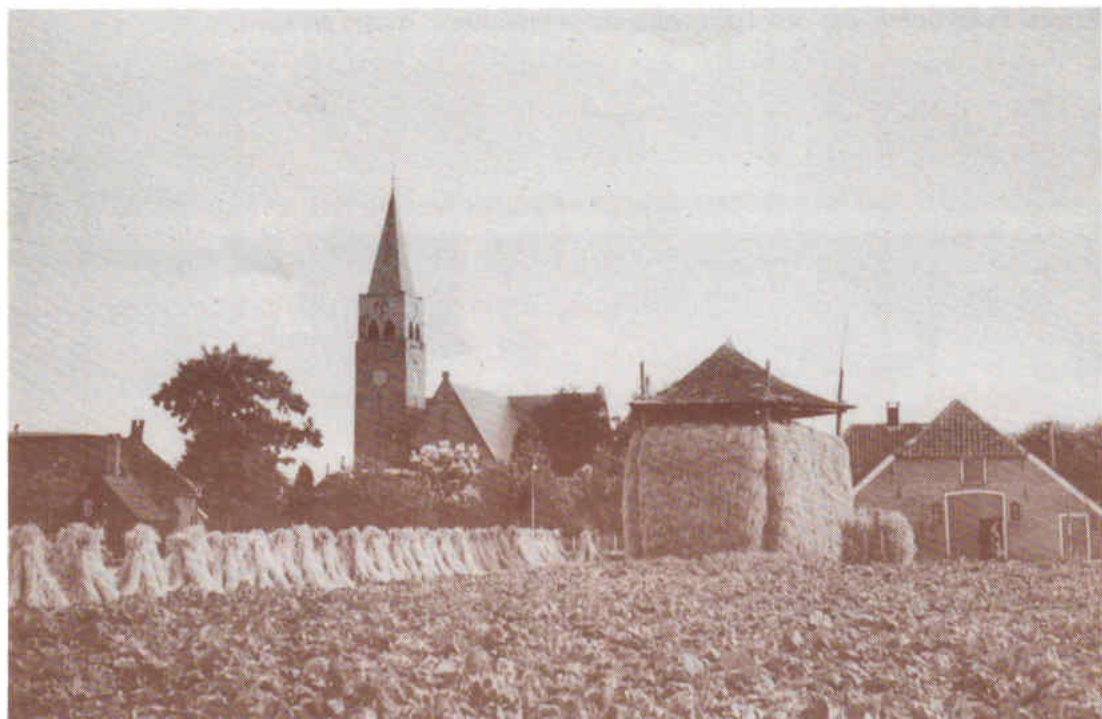
Dat er door zoveel arbeid op het bedrijf niet veel tijd voor ontspanning overbleef is duidelijk. Men kende in die tijd deze behoefte dan ook eigenlijk niet zo. Wel was er 's winters tijd voor een buurpraatje en als er ijs was voor schaatsen. Boeren zijn nog niet de slechtste schaatsers!

Als tijdvulling werd ook veel aan huisvlijt gedaan, b.v. manden of korven vlechten, bezems maken, zakken stoppen, worstpinnen snijden, klompen maken, eigen huisslachting verzorgen, enz..

Men leefde in het ritme van de natuur en de seizoenen: ieder jaargetijde bracht zijn eigen werkzaamheden met zich mee en had ook zijn eigen bekoorlijkheden. Tot deze laatste behoorde ook zeker het bezoeken van bekende jaarmarkten en het noodzakelijke bezoek aan de weekmarkten. Men moest immers wel 'van alle markten thuis zijn'.

Veel weerspreuken en ook andere gezegden zijn geboren op het boerenland. Ze worden nog gebezigd, of het geloof is of bijgeloof, dat make ieder voor zichzelf maar uit. Wel beleefde men in die tijd een groot gevoel van afhankelijkheid van schepping en Schepper.

G.H. Elshof en G. Lindeboom

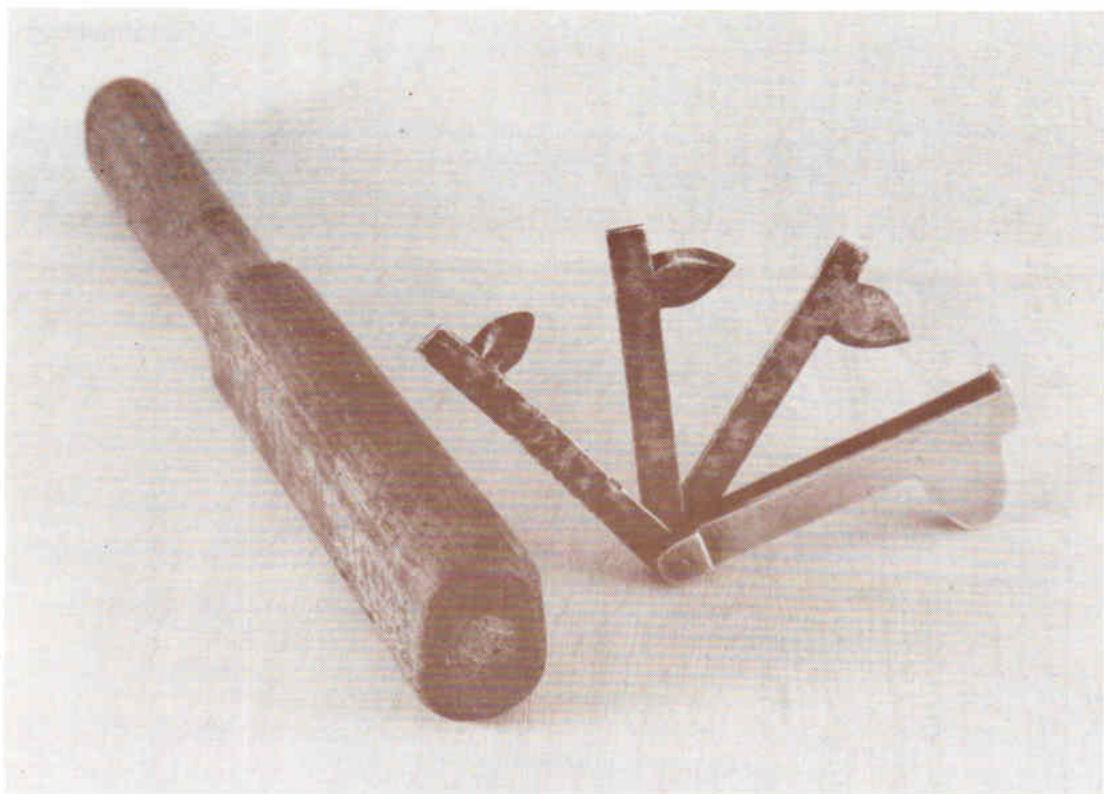

Deze foto, gemaakt door wijlen wethouder A. Hofmeijer, laat niet alleen iets van het boerenwerk zien (rogge aan de gast), maar ook een stukje van oud-Heino. De fotograaf stond ongeveer op de plek waar nu de woningen staan Prins Bernhardstraat 5 en 7. De roggegesten staan ongeveer daar waar nu de genoemde straat loopt. Links zien we de woning en klompenmakerij van Hageman. Anton Hageman woont nu op dezelfde plek, weliswaar in een nieuw huis, aan de Marktstraat. Op de achtergrond zien we de R.K. kerk. De boerderij met hooiberg behoorde aan de familie Reimink en later aan de familie Geerts. Eind vijftiger jaren is deze familie vertrokken naar de Stationsweg no 11a, nu D. van der Klippe. De boerderij op de foto is afgebroken om plaats te maken voor het kantoor van de Boerenleenbank Eindhoven. Nu kennen alle Heinoërs dit gebouw als zijnde kantoor van notaris A.M. Bremmers.

DE VLM OF VLMME

Een halve eeuw geleden en ver daarvoor werd de bestrijding van veeziekten door de veehouders vaak zelf ter hand genomen. Het zelf bereiden van huismiddeltjes was een algemeen verschijnsel. Bepaalde middelen zullen zeker wel enig resultaat hebben gehad, andere weer niet. Maar het gaf toch voldoening een ziek dier te kunnen helpen met een middel dat altijd al gebruikt werd. Er werden zeker ook wel ingrepen verricht waarbij men dacht: baat het niet, het schaadt ook niet! Om b.v. meer zekerheid te hebben dat een koe na dekking drachtig werd was het toedienen van een kopje water in de oren van het dier een gebruikelijk middel.....

De bekwaamheid om met instrumenten om te gaan bezat lang niet iedereen en ook het bezit hiervan was schaars. Toch was er meestal niet zo ver uit de buurt wel iemand die door overlevering kennis bezat en ook gereedschap om b.v. een succesvolle verlossing te verrichten. Het kwam voor dat boerentimmerlieden bij gebrek aan werk tijdens de winterperiode hierin een bijverdienste vonden.

Een instrument waar haast iedereen mee om kon gaan was de **vlm** of **vlimme**. Die bestond uit drie vlijmscherpe mesjes van verschillende grootte. Het heft, 8 à 10 cm lang, was van koper, brons of ook wel van been. Voor het gebruik van zo'n vlm had men een slaghout nodig; met dit (aan het ene eind met lood verzwaarde) eiken knuppeltje sloeg men de vlm in de lengterichting in een ader van een koe of paard. Dat gebeurde meestal aan de nek van het dier maar ook wel aan de staartwortel. De bedoeling was aderlating, of wel aftappen van bloed.

Aderlating werd b.v. toegepast als een koe "brom" had. Deze ziekte kwam voor op zomerse dagen met sterke zonnestraling. De ogen en de neus van het dier en ook wel andere lichaamsdelen waren dan sterk opgezet. De levensgevaarlijke aandoening - een vertraagde bloedsomloop - kon door middel van aderlating worden genezen.

Ook dacht men bij paarden door aderlating de vruchtbaarheid, het drachtig worden, te bevorderen.

Bij een toen nog veel voorkomende mond- en klauwzeerepidemie werd met behulp van de vlim bloed van genezen dieren afgetapt en aan nog niet besmette dieren toegediend. Het dichten van de wonde gebeurde met spelden die werden vastgemaakt met enkele lange haren uit staart of manen van het dier.

Het resultaat van de behandeling was niet altijd verzekerd, het bleef afwachten wat er gebeurde. Maar of het voldeed of niet, men behielp zich met de toen beschikbare mogelijkheden.

Er zijn hopelijk nog wel oudere mensen, die hierover meer kunnen vertellen. De grote verschillen met de huidige diergeneeskunde zouden dan nog beter naar voren kunnen komen. 'Det heure wie dan wel'.

G. Lindeboom

Op deze foto, eveneens gemaakt door wijlen wethouder Hofmeijer, zien we de boerderij 't Schotmans, Kleinjansweg 6, eigenaar J. de Kok. De naam 't Schotmans vinden we eerst na 1750, waarschijnlijk is ook deze naam meegebracht door een bewoner die van elders kwam. Op 26 november 1787 koopt de pachter Hendrik Schotman deze boerderij van mevrouw M.J.G. Tamers-Vriessen, de eigenaresse van de Aalshorst, die ook vele bezittingen had in de Veldhoek. De boerderij wordt dan 'de Wildenberg of Schotman' genoemd. Als de Wildenberg vinden we deze boerderij vele eeuwen eerder al in de archieven terug.

No 153
ziekte onder de
aardappelen

't Reekers den 20 August. 1864

Ter voldoening aan UHedG Besluit van den 12 dezer maand p.bl. No. 68 heb ik de eer te berigten dat in deze gemeente de ziekte onder de aardappelen met het begin dezer maand is ontdekt geworden, en van de 135 B. 80 roeden land in deze gemeente met aardappelen beplant, maar 12 bunders meer aanwezig zijn op welke de ziekte nog niet is kunnen worden bespeurd, alzoo 123 B. 80 roeden land op welke de ziekte heerscht. Deze ziekte doet zich alhier bij het aankomen van het loof kennen door donker bruine vlakken, welk loof vervolgens geheel zwart wordt en een rotachtige reuk bekomt, waarna hetzelve afvalt, de stengels of stronken blijven evenwel hunne groene kleur behouden, zoo dat men algemeen geen bederf aan de aardappelen kan bespeuren als op heel enkele stukken nagenoeg 3 bunders land, krijgen de aardappelen bruine vlakken en beginnen dezelve tot rotting aan te steeken, hetwelk meestal bij de lage ligging en overtollige natigheid van den grond vermoed wordt toe te komen.

Den Heere Hantond Gouverneur
van Overijssel

De Burgemeester van Heino
Bij afwezigheid de Assessor
(get) W. Wolters

No. 153

Ziekte onder de
aardappelen.

't Reelaer den 20 August. 1845

Ter voldoening aan UHedG Besluit van den 12 dezer maand p.bl. No. 68 heb ik de eer te berigten dat in deze gemeente de ziekte onder de aardappelen met het begin dezer maand is ontdekt geworden, en van de 135 B. 80 roeden land in deze gemeente met aardappelen beplant, maar 12 bunders meer aanwezig zijn op welke de ziekte nog niet is kunnen worden bespeurd, alzoo 123 B. 80 roeden land op welke de ziekte heerscht.

Deze ziekte doet zich alhier bij het aankomen van het loof kennen door bruine vlakken, welk loof vervolgens geheel zwart wordt en een rotachtige reuk bekomt, waarna hetzelve afvalt, de stengels of stronken blijven evenwel hunne groene kleur behouden, zoo dat men algemeen geen bederf aan de aardappelen kan bespeuren als op heel enkele stukken nagenoeg 3 bunders land, krijgen de aardappelen bruine vlakken en beginnen dezelve tot rotting aan te steeken, hetwelk meestal bij de lage ligging en overtollige natigheid van den grond vermoed wordt toe te komen.

AAN

Den Heere Staatsraad Gouverneur
van Overijssel.

De Burgemeester van Heino
Bij afwezigheid de Assessor
(get) W. Wolters

BRON: archief gemeente Heino.

"Anne, weduwe van Reindert Dekker hebbende weleer gewoon
op een klein katerstede 't Bosman genoemd op 't Beukeler veld
behorende den Here Sonsbeek. Daarna zelfs een hutje an de
Zandsteeg opgeslagen.

1775

den 24 April op de gewone armen sedel gezet en Haar toegelegd
ieder deling 15 st an geld en f. 1.10.- an ware".

Behalve de gewone bedeling ontving ze van de dia-
konie steun in natura gedurende enkele jaren. Hier-
van de volgende voorbeelden:

26 Nov. 1776	f 3. 7.4
4½ elle beste rode baai a 15 st.	- 1.6
boord en garen	- 8.-
1777	- 6.-
klompen	1. 5.4
bij 't vleesch gegeven	-16.-
1778	1. 4.-
Octob. in de ziekte aan ware	- 2.-
kousen	- 9.-
an de schoemaker voor haar betaald	3. --
½ oort wijn	16. --
5 Octob. bij 't ontkleden genever	5. --
9 dito ½ ton bier tot de groeve	-11.-
an Vrijlink 8 wek. kostgeld en oppassen a f 2	
de doorkist	
4 Jan. 1779 op Kremer Arn. Wolters reken.kousen .	
gestorven 5 Octob 1778.	

BRON:

archief Herv. Gemeente Heino
inv. nr. 101

W. Gr.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek.nr. 4192.74.006

Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25.00 per jaar (elk volgend gezins-

lid f. 12.50 per jaar)

Donateurs f. 20.00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15.00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20.00 per jaar

Losse nummers f. 5.00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthestraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: A. Kiers,
Kastanje 6, 8141 TA Heino

5. Foto-, film-, video- en geluids- dokumentatie

Contactpersoon: (wnd.)
J.A.G. Kappert,
Davenschot 30, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

M.H. Stavorus, Kon. Julianastraat 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
5e jaargang – nummer 4 – december 1985

INHOUDSOPGAVE

- blz. 326 Laag-Zuthem (III) - Wim Grootenhuis
Nog meer over de Colckhof
- blz. 333 Kerkenspraak - Wim Grootenhuis
Een bekendmaking uit 1751
- blz. 334 Uut de olde deuze
- blz. 335 Heino in de Franse tijd (II) - Henk van der Veen sr.
Napoleon inventariseert
- blz. 337 Heino in crisisjaren en oorlogstijd
Een speciale rubriek
- blz. 337 Werkgroep Dialekt - M. Wolfkamp
Waor gebeurd
- blz. 338 Wie is wie? - Henk Kevelam
Reakties gevraagd op een oude foto
- blz. 339 Wie woonde waar? - Henk Kevelam
Heino omstreeks 1930
- blz. 342 Het 300-ste lid - J.K. Pruim-Reinders, G.W. Grootenhuis
Twee tegelijk zelfs
- blz. 346 Le diable emporte l'amour - T. Valkenaars-Tolenaar
Een romantische overlevering, naverteld
- blz. 350 Uit het gemeente-archief
- blz. 351 Van de bestuurstafel

LAAG-ZUTHEM EN HET KERSPEL VAN SWOLL (III)

Het vorige artikel aangaande de Colckhof eindigde met de verkoop van dat landgoed in 1847. Eigenaresse werd toen Jonkvrouwe de Meij van Streefkerk, gehuwd met de oud-ritmeester Henri, baron de Vos van Steenwijk, heer van Abbenbroek. Deze familie blijft tot 1907 in het bezit van de Colckhof.

De verkoopakten van 1847 en van 1907 zijn bijna gelijkloidend, doch daar van de veiling in 1907 tevens een kaart is bewaard gebleven - u ziet daarvan een afdruk op blz. 330 - zullen we op deze laatste verkoop uitvoeriger ingaan.

Hier volgen een alinea uit de veilingsvoorwaarden en een beschrijving van de 30 percelen, bevattende een groot aantal nog levende veldnamen.

Openbare Verkoping

van het landgoed "DE KOLKHOF" In de gemeenten Zwollerkerspel en Heino, ten overstaan van de Notarissen W.C. van Reede te Zwolle en E. van Beusekom te Wijhe, bij inzate op Dinsdag 27 Augustus 1907, bij eindveiling op Dinsdag 10 September d.a.v., telkens des middags 12 uur, in het Odeon te Zwolle.

Aanwijzing is te verkrijgen bij den werkbaas Hs. Hemels, wonende op de Kolkhof, gemeente Zwollerkerspel, iederen Maandag en Donderdag van des voormiddags 10 tot des namiddags 4 uur. Het heerenhuis is te bezichtigen iederen Maandag en Donderdag van 10 tot 4 uur, tegen betaling van f. 1,- voor de armen in Heino.

Perceel 1

Heerenhuis, koetshuis, stallen, hooiberg, wagenschuur en woning met wandelpark, bosch, vijvers, hooi- en weiland, benevens boerenwoonhuis en hooiberg "Oud Everts" met rijweg naar de Hubertsallee, gelegen aan den weg de Zandsteeg, de Van Dedemsallee en de Nieuwe Wetering, samen groot 10.49.50 H.A.

Verhuurd tot 22 Februari 1909 aan: Hendrik V.d. Kolk het grasgewas onder de boomen voor f 1 per jaar;

Gerrit van Munster het grasgewas op het stuk genaamd "De Lage Slinger" voor f 8 per jaar;

Albertus Grootenhuis het boerenhuis met erf en bouwland "Oud Everts" voor f 25 per jaar.

De woning met gedeelte van den stal in gebruik bij Hermannus Hemels tot 22 Februari 1908.

Worden uitbedongen alle op het terrein genummerde en gemerkte boomen, behalve de vrucht- en sierboomen en hetgeen verder van huurders of bewoners is.

Huize de Colckhof in de sneeuw.
(foto huisarchief)

Perceel 2

Huis met 2 woningen (koetsiers- en tuinmanswoning).

"Bagatelle", met groenland, bouwland, grooten moestuin, weiland en bosch naast pers. 1, samen groot 3.79.50 H.A.

Verhuurd tot 22 Februari 1909 aan:

Hendrik v.d. Kolk het grasgewas onder de boomen met 2 hoekjes grasland voor f 10 per jaar;

Gerrit v. Munster een hoekje bouwland voor f 5 per jaar.

Het huis met de 2 woningen in gebruik tot 22 Februari 1908 bij den tuinman, stalknecht, enz.

Uitbedongen de boomen, behalve de vruchtboomen, en hetgeen van huurders of bewoners is.

Kooper moet overnemen de broeiramen en bakken.

*De Bagatelle aan de Hubertsallee.
(foto huisarchief)*

Perceel 3

Weiland, "het Koeland", aan den weg de Zandsteeg naast perc. 1 en 2, groot 3.95.90 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 4

Eiken hakhout en weekhout, "de Neurinksbosch" met aangrenzend gedeelte van den weg "de Hubertsallee", gelegen aan den weg "de Zandsteeg" naast perceel 3, groot 2.93.35 H.A.

Verhuurd tot 22 Februari 1909 aan Hendrik v.d. Kolk het grasgewas onder de boomen voor f 1 per jaar.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 5

Huis met open grond en bouwland, "het Olde Tolhuis", gelegen aan den weg "de Zandsteeg" naast perc. 4 groot 0.11.60 H.A.

Verhuurd tot 22 Februari 1909 aan de wed. Keizer voor f 16 per jaar.

Uitbedongen hetgeen van huurster en bewoonster is.

Perceel 6

Weiland, "de Boschkamp", met laan en gedeelte van de Hubertsallee naast na te noemen perc. 9, groot 3.73.00 H.A.

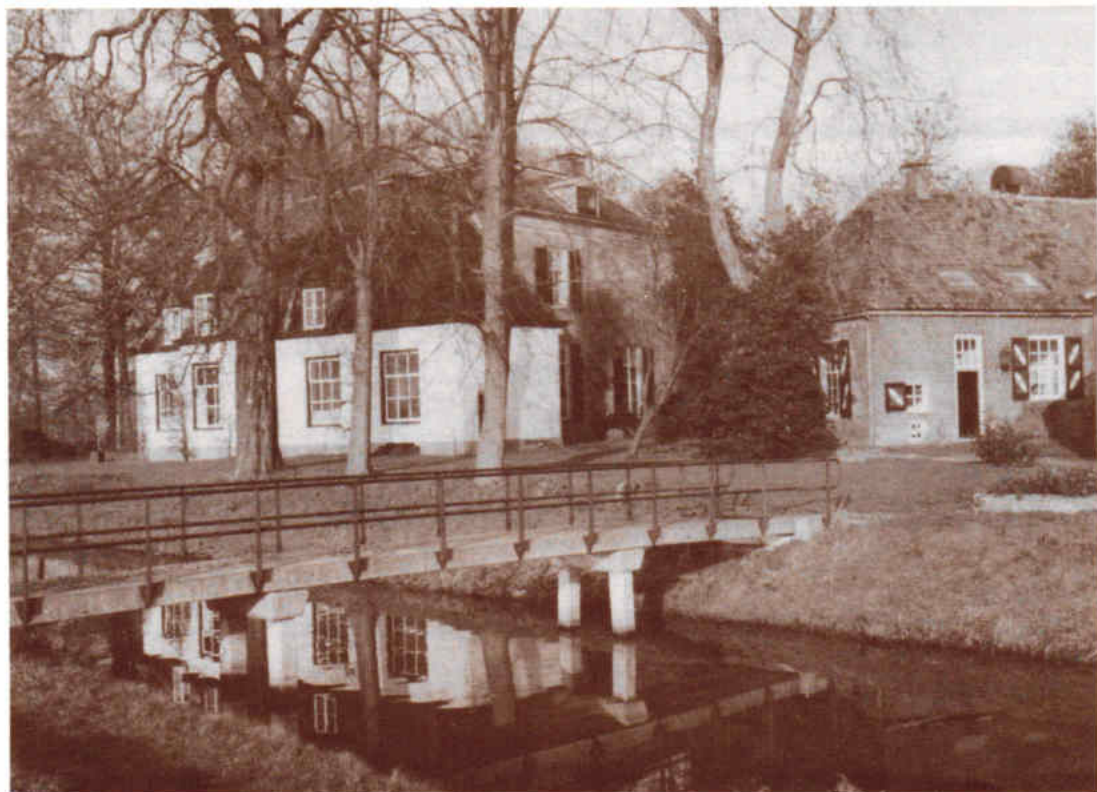
Uitbedongen de boomen.

Perceel 7

Weiland, bouwland en bosch met lanen en gedeelte van de Hubertsallee, "de Ossenmaat met het Kampje", naast perc. 6, groot 3.86.20 H.A.

Verhuurd tot Februari 1909 aan Hendrik v.d. Kolk het grasgewas onder de boomen en rondom het bouwland voor f 3 per jaar.

Uitbedongen de boomen.

Huize de Colckhof aan de Nieuwe Wetering.
(foto huisarchief)

Perceel 8

Het boerenervé "Eisink", bestaande uit huis, waarin afzonderlijk verhuurde woonkamer, weiland, bouwland met vruchtboomen, akkermaalshout en bosch, gelegen naast en tusschen perc. 2 en 7, groot 4.79.70 H.A.

Verhuurd tot 22 Februari 1909 onder meiersrecht aan:

Hendrik v.d. Kolk het gedeelte huis met bouw- en groenland voor f 103 per jaar;

Gerrit v. Munster de woonkamer in het huis met gedeelte bouw- en groenland voor f 12 per jaar;

De rest van dit perceel is onverhuurd. Uitbedongen de boomen, behalve de vruchtboomen, en alles wat van huurders en bewoners is.

Perceel 9

3 akkermaalsbosschen, waarin steenen koepel, de bosch aan de Kamp, de bosch achter de Tent en de ronde bosch met aangrenzende lanen en gedeelte van de Hubertsallee, gelegen tusschen en naast perc. 2,3,4,6 en 8, groot 3.71.30 H.A.

Verhuurd tot 22 Februari 1909 aan Hendrik v.d. Kolk het grasgewas onder de boomen voor f 2 per jaar.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 10

Wei- en hooiland, "de Riem", tusschen den weg langs de Nieuwe Wetering en het spoor, groot 3.08.20 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 11

Wei- en hooiland, "de Voorste Drol", naast perc. 10, groot 1.90.90 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 12

Wei- en hooiland, "het Meimanslandje", naast perc. 11, groot 2.20.30 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 13

Wei- en hooiland, "het Voorste Windesheimerland", tusschen den weg langs de Nieuwe Wetering en het spoor naast perc. 12, groot 1.86.10 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 14

Weiland, "de Lage Drol", achter het spoor aan de Oude Wetering, groot 3.42.96 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 15

Weiland, "de Hoge Drol", naast perc. 14, groot 2.74.65 H.A.

Perceel 16

Weiland, "de Lange Morgen", naast perc. 15, groot 1.10.75 H.A.

Perceel 17

Weiland, "de Zwarte Morgen", naast perc. 16, groot 1.02.85 H.A.

met bij- en omgelegde perceelen, samen groot 88.34.21 H.A. gelegen onder de gemeenten Zwollerkerspel en Haino, ten overstaan van de Notarissen VAN REEDE te Zwolle en VAN REUSEKOM te Wijnbe, bij insate op Dinsdag den 27 Augustus 1907, en bij toelag op Dinsdag den 10 September d.a.v., telkens des voormiddags 12 uur, in ODEON te Zwolle.

*F.K. baron van Dedem (Frits).
(foto huisarchief)*

*Het theekoepletje bij de Colckhof.
(foto huisarchief)*

Perceel 18

Weiland, "het Achterste Windesheimerland", naast perc. 17, groot 2.10.40 H.A.

Perceel 19

Weiland op het Erve Holtermans aan de Oude Wetering, groot 3.02.05 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 20

Weiland op het Erve Holtermans aan de Oude Wetering, naast perc. 20, belend ten Zuiden door Egbert Logterman, groot 1.88.30 H.A.

Uitbedongen de boomen.

Perceel 21

Weiland op het Erve Holtermans, ten Oosten naast of achter perc. 19, groot 1.97.60 H.A.

Perceel 22

Weiland op het Erve Holtermans, ten Oosten naast of achter perc. 20, belend de eigendommen Gradus Jansen en Mensink, groot 2.87.90 H.A.

Uitbedongen alle op het terrein genommerde en gemerkte boomen.

Perceel 23

Bosch met twee uitwegen naar den weg langs de Nieuwe Wetering, op het Erve Holtermans, belend de perceelen 13, 18, 21, 22 en de perceelen van Mensink en Lindeboom, groot 1.14.20 H.A.

Uitbedongen alle op het terrein genummerde en gemerkte boomen.

Perceel 24

Eikenbosch en akkermaalshout, "het Heerenbrinkerbosch", aan den weg langs de Nieuwe Wetering, belend de eigendommen Luttenberg en Mevr. de Wed. van Roijen, groot 2.07.40 H.A.

Mede verkocht worden bij dit perceel de boomen langs den weg staande.

Perceel 25

Akkermaalsbosch, "het Sterrebosch", groot 2.52.90 H.A., belend de eigendommen van Kotstee en Smit.

Perceel 26

Eikenbosch, weekhout en bouwland, "het Gagelbosch", groot 4.46.30 H.A., belend de eigendommen van Kotstee, Maat en Slendebroek.

Het bouwland is verhuurd aan Jan Kotstee voor f 17,50 per jaar.

Perceel 27

Eiken-, elzenhakhout en weg bij het station Zuthem, groot 0.43.70 H.A., belend de eigendommen Van Dort, Habers, Valk, Schrijver en Baron van Voorst tot Voorst.

Perceel 28

Hooiland in het Lierderbroek "het Knapenland", groot 4.69.30 H.A., belend de eigendommen Rakhorst, Derk van Dam, Bosch Bruist en Jansen.

Perceel 29

Hooiland in Sekdoorn, "het Bestemoersland", groot 3.37.20 H.A., belend de eigendommen Horstman, Derk v.d. Klip, Derk v.d. Vegte en de familie v.d. Wijck.

Perceel 30

De zitplaatsen en de geheele ruimte in de overdekte bank in het kerkgebouw der gemeente Heino, Belast met jaarlijksche uitgang, groot f 5.

De totale oppervlakte bedroeg 85.34.21 ha.

De opbrengst van het onroerend goed beliep in totaal een bedrag van f 78.315,- inclusief f 645,- voor de kerkbank. De bomen brachten f 45.048,- op.

Derk Middag, afkomstig uit Zwolle kocht de percelen 14 t/m 23, groot 21.31.61 ha voor de som van f 24.155,-. Hij stichtte hierop een nieuwe boerderij, huidig adres Bredenhorstweg 19.

Koper van de Colckhof werd W.G. Geesink, arts te Wijhe. Hij had ingezet en bleef - zoals dat genoemd wordt - er aan hangen. De overlevering wil, dat hij bij de eindveiling "an elke spier haar een zweetdruppel had hangen",

Ongeveer een jaar later kocht Frederik Karel, baron van Dedem, de Colckhof.

Zijn dochter en schoonzoon Baron en Baronesse Sixma van Heemstra-van Dedem bewonen tot op de huidige dag dit schitterende landgoed met zijn vele loofbomen en zeer rijke

flora en fauna. De overdekte bank in de N.H. kerk te Heino (zie perceel 30) is nog steeds in hun bezit. De Van Dedem-kleuren sieren ook nu nog de luiken bij de Colckhof en boven in de voorgevel prijkt de adelaar van de Van Heemstra's.

Freule Sophie H.W. wilde na 1907 een huis bouwen op de Boskamp, maar daar is niets van gekomen. Het tuinmanshuis aan de Hubertsallee (nu bewoond door de fam. Ruiterkamp) kwam alleen gereed, terwijl daarachter nog tuinen zijn te zien.

In aansluiting op de familieoverlevering (zie elders in dit nummer) hoop ik een volgende keer in te gaan op de historie van den Alerdinck.

Wim Grootenhuis.

KERKENSpraak

Den 7 Maart 1751

hebbe ik ondergetekenden als kerkmr. alhier, in onse Heinsche kerk laten aflesen, en door de Custos W. van Langen onder-tekenen laten, de publicatie:

Om alle abuijsen in volgende tijden voor te komen, worden de Eigenaars en bezitters der graven in dese Kerk alhier, versoght om het recht en eigendom datse op deselve vermeinen te hebben, binnen de tijds van vier weken te komen aangeven aan de dood-gravers alhier (die zig van 8 tot 9 uren des Zondags morgens daer toe alhier sullen laten vinden, om de aengevinge op te tekenen) zullende tegen de uitblijvenden na kerken recht worden geprocedeert: zijnde hier van uit gezondert de grafplaetsen van de Adelijke huijsen, en dat van de Heer Muntz.

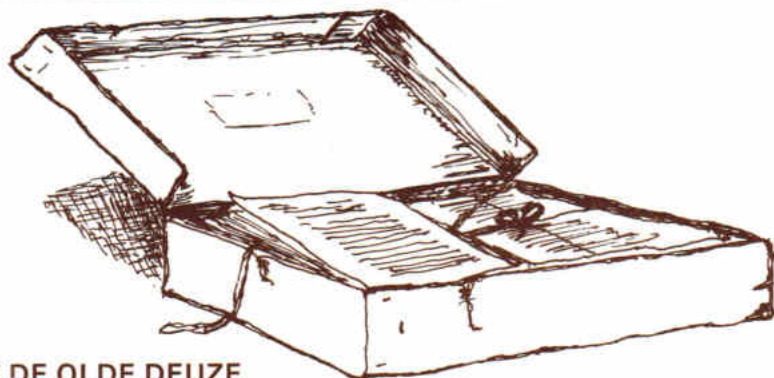
Th.H. Erckelens.

BRON:

archief Herv. Gemeente Heino

inv. nr. 250

W. Gr.

UUT DE OLDE DEUZE

Voor de oorlog waren in Heino en verre omgeving de Wegstapels uit Holten bekende biggenkopers. Ze kwamen met paard en wagen langs de boerderijen. Tegen het eind van de twintiger of aan het begin van de dertiger jaren schakelden zij over van paardetractie op gemechaniseerd vervoer. De eerste vrachtauto werd aangeschaft. Het was een Ford of een Chevrolet.

Voor ons jongens was het een belevenis om in de vrachtauto te mogen meerijden van de boerderij (De Blankenvoort) tot aan de straatweg Heino-Zwolle.

Toen ze weer eens biggen kwamen halen vertelden de Wegstapels dat hun al op leeftijd zijnde moeder, die van zo'n modern vervoermiddel geen verstand had, gezegd had: "Weès noe veurzichtig met det dink. A'j in 't zaand (op de zandweg) zit, loopt der dan bie", alsof ze nog de paarden voor de wagen hadden.

Mijn moeder hoorde van een schooljongen uit Dalmsholte aan het begin van deze eeuw, dat er een lied gemaakt was ter gelegenheid van de verharding van de weg Heino-Lemelerveld. De Dalmsholter schoolkinderen zongen toen:

De weg is klaar, de weg is klaar,
De weg is eindelijk klaar.
Waar vroeger niets dan stuifzand was
en modderpoel en waterplas
is nu een weg zo hard als glas.
Wat een gelukkig jaar!

Er moeten nog meer coupletten van geweest zijn, maar mijn moeder kon zich die niet meer herinneren.

Henk Baarslag, Meppel.

HEINO IN DE FRANSE TIJD (II)

Anthony Klomp, de maire van Heino, is niet een man geweest, die de Franse bezetters op hun wenken heeft bediend, tenminste wanneer we mogen afgaan op het overigens in het gemeentearchief van Heino geringe aantal bewaard gebleven stukken.

Verschillende keren haalt hij zich de boosheid op de hals van de Onder-prefect te Deventer, die op zijn beurt natuurlijk weer onder druk staat van zijn superieuren.

Opgaven worden te laat ingestuurd, brieven worden niet vlot genoeg beantwoord, inlichtingen komen te traag binnen, enz.

De bezettende overheid wil dan ook letterlijk alles weten.

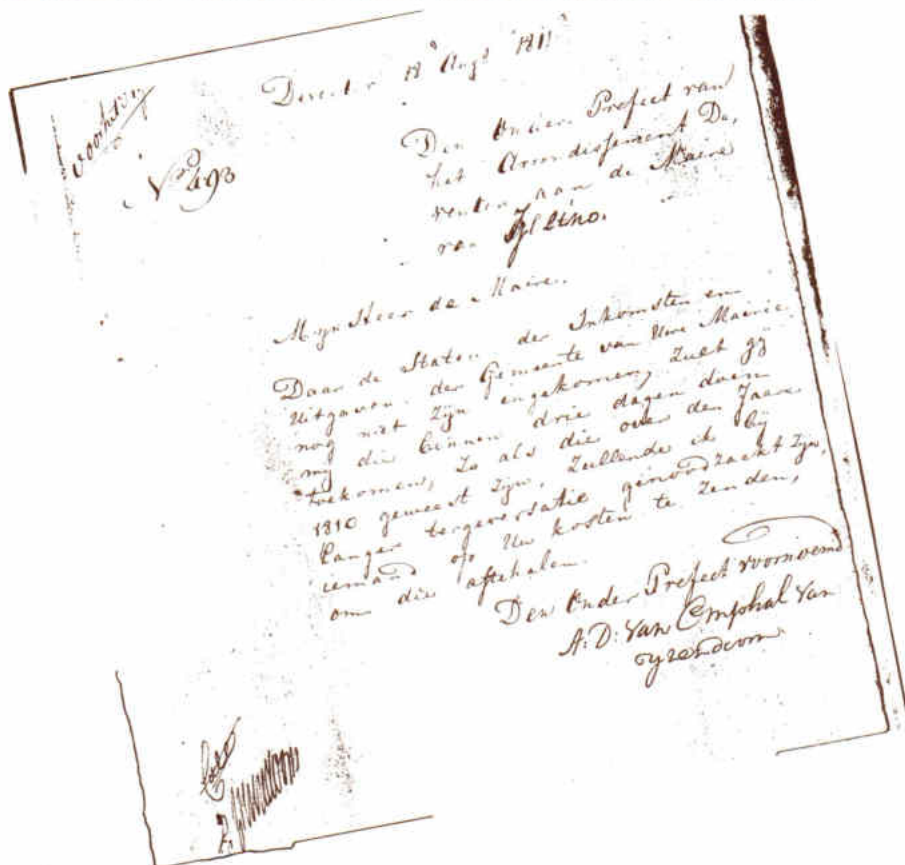
Onwillekeurig roept dit herinneringen op aan de Duitse bezetting 1940-1945. Sommige burgemeesters en andere autoriteiten wisten ook toen dikwijls het spel meesterlijk te spelen, problemen te omzeilen, waardoor ingezetenen in bescherming konden worden genomen en de bezetter soms gedurende lange tijd om de tuin werd geleid of in elk geval aan het lijntje gehouden.

De heer Klomp had bv. maar te zorgen voor:

- een opgave van het aantal schepen dat beschikbaar is voor het transport van goederen, turf, enz.;
- een opgave van de aantallen paarden, schapen en hoornvee;
- een opgave van het aantal zeelieden;
- een opgave van werken aan dijken, bruggen en sluizen, die alleen mogen plaatsvinden na goedkeuring door de prefect.

Ter illustratie van een en ander volgen hier enkele voorbeelden.

Op 18 augustus 1811 schrijft de Onder-Prefect aan de Maire van Heino:

"Mijnheer de Maire,

Daar de Staten der Inkomsten en Uitgaven der Gemeente van Uwe Mairie nog niet zijn ingekomen, zult gij mij die binnen drie dagen doen toekomen, zoo als over den Jaare 1810 geweest zijn, zullende ik bij langer tergeversatie (d.i. uitvluchten zoeken) genoodzaakt zijn, iemand op Uw kosten te zenden om die aftehalen".

Op 21 december 1811 gelast de Onder-Prefect van het Arrondissement Deventer de Maire van Heino om binnen twee dagen na ontvangst van deze brief de in september reeds gevraagde opgaven te verstrekken omtrent kermissen, marktdagen en de oogst.

De brief eindigt als volgt:

"Tevens inviteer ik U, om alsnog met de meeste spoed te voldoen aan alle de Besluiten en Aanschrijvingen welke zo door mij als onmiddellijk door den Heere Prefekt in de Departementale Couranten bekend gemaakt zijn, daar de stipte volbrenging der bevelen in een geregeld bestuur van het allergrootste aanbelang is, zoo verwacht ik van U Mijnheer, dat gij met alle naauwkeurigheid zult beantwoorden aan deze mijne Dispositie".

Daar komt nog bij, dat alle brieven aan de prefect in het Frans moeten zijn geschreven. Zo niet, dan worden ze zonder meer geretourneerd en moet er een vertaling in het Frans worden bijgevoegd. De onder-prefect voegt daar in een schrijven van **7 december 1811** aan toe:

"vertrouwende dat daar omtrent geen de minste nalatigheid zal plaats hebben doordien het voor de Maires van de allernadeligste gevolgen zal zijn".

In ditzelfde jaar krijgen de maires nog een regeling van geheel andere aard voorgeschoteld, op het eerste gezicht enigszins liggend in het verlengde van voorschriften uitgevaardigd door de middeleeuwse gilden. Met ingang van **1 augustus 1811** nl.

"zal elk ambachtsman, werkende als gezel of leerling, van een zakboekje voorzien moeten zijn".

Het wordt gratis beschikbaar gesteld door de maire en dient het zegel van het gemeentebestuur te dragen. In het boekje moeten worden vermeld de naam en voornaam van de ambachtsman, zijn beroep, zijn geboorteplaats, bovendien een signalement,

"benevens de naam van den meester bij wien hij werkt".

In-diensttreding, ontslag of verandering van werkring moeten er in worden aangetekend. Of deze regeling een succes is geworden heb ik helaas niet kunnen nagaan.

Tenslotte nog iets over de loting voor de militaire dienst, de conscriptie. Ook Nederlandse jongemannen moesten zich hieraan onderwerpen, ons land was immers een deel van Frankrijk.

Keizer Napoleon, die zich militair voorbereidde op de beslissende slag tegen Rusland, zijn laatste vijand op het vasteland van Europa, had voor zijn 'grande armée' uiteraard veel soldaten nodig. De maire van Heino kreeg evenals zijn collega's een schrijven van de onder-prefect te Deventer ter uitvoering van een keizerlijk decreet inzake de loting, genomen in het Palais Rambouillet te Parijs op **11 augustus 1811**. Er werd o.a. bepaald

"dat de Maires inmiddels van de Leraars der onderscheidene Gezindtheden, of van de Houders der doop- en besnijdenisregisters, een authentiek extract uit dezelve zullen requireren, bevattende de naam der Gedoopte of besnedene Jonkgeborene van de 1e Januarij tot 31 December 1789 ingesloten".

Per arrondissement vonden de lotingen plaats in de periode van 23 tot 26 september 1811.

Hier volgt een overzicht van de aantallen door naburige cantons te leveren manschappen; Heino ressorteerde onder Raalte.

Canton	bevolking	te leveren manschappen	voor de landmagt	voor de zeemagt
Deventer	14859	26	17	9
Hardenberg	3736	6	4	2
Ommen	9056	16	10	6
Raalte	12513	22	15	7

Misschien is het ons mogelijk nog eens na te gaan, welke jongemannen uit onze gemeente toen bij het keizerlijk leger zijn ingelijfd.

BRON: archief gemeente Heino.

Henk van der Veen, sr.

HEINO IN CRISISJAREN EN OORLOGSTIJD

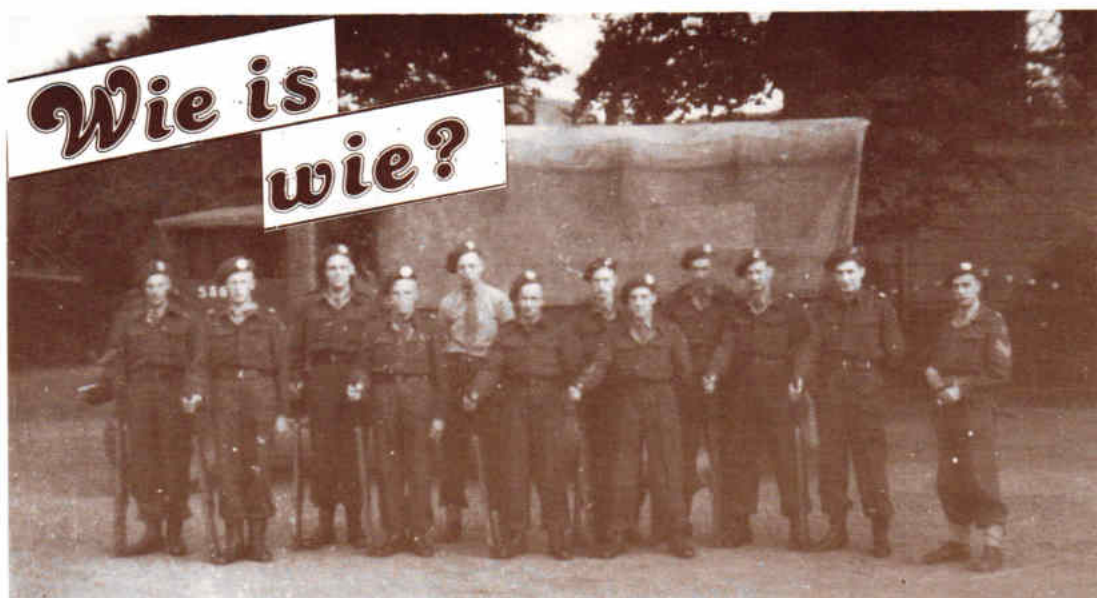
Reakties op het boek.

(Red) Het ligt in de bedoeling dat we voor reakties op het onlangs verschenen boek een speciale rubriek openen. We roepen u dan ook op om aanvullingen, eigen belevenissen, op- en aanmerkingen, enz. kenbaar te maken, hetzij mondeling of schriftelijk. U kunt zich wenden tot de schrijvers van het boek of tot ons bestuur.

WAOR GEBEURD

Op de Gunne haddn ze een arbeider, dèn 's mǎrgens, veurdet e 't laand op gung, altied eerst zien piepe stoppn. Mǎr 't was nogal een bisserd en 't mos ollemaol gauw gaon. De vrouwe brach em op 't laand wel koffie en brood of bie de zommerdag een kummegie kruudmoes, mǎr hee leup iedereis nog es weer noa huus um de piepe te stoppn. Zien vrouwe stund det niks an en zie was bange det meneer van de Gunne daor op 'n keer wat van zol zengn en daorumme zèè ze: "Ik snappe niet de'j iedere keer in huus mut komm loopm veur 'n piepe tebak; ie könt toch völle better oe tebaksdeuze vol doen veur de'j weg gaot". Toen zèè die man: "Te hebt goed praotn, det mu'j ok mǎr könn wachn!"

M. Wolfkamp.

WIE IS WIE?

Bovenstaande foto werd in het jaar 1946 in Heino gemaakt.

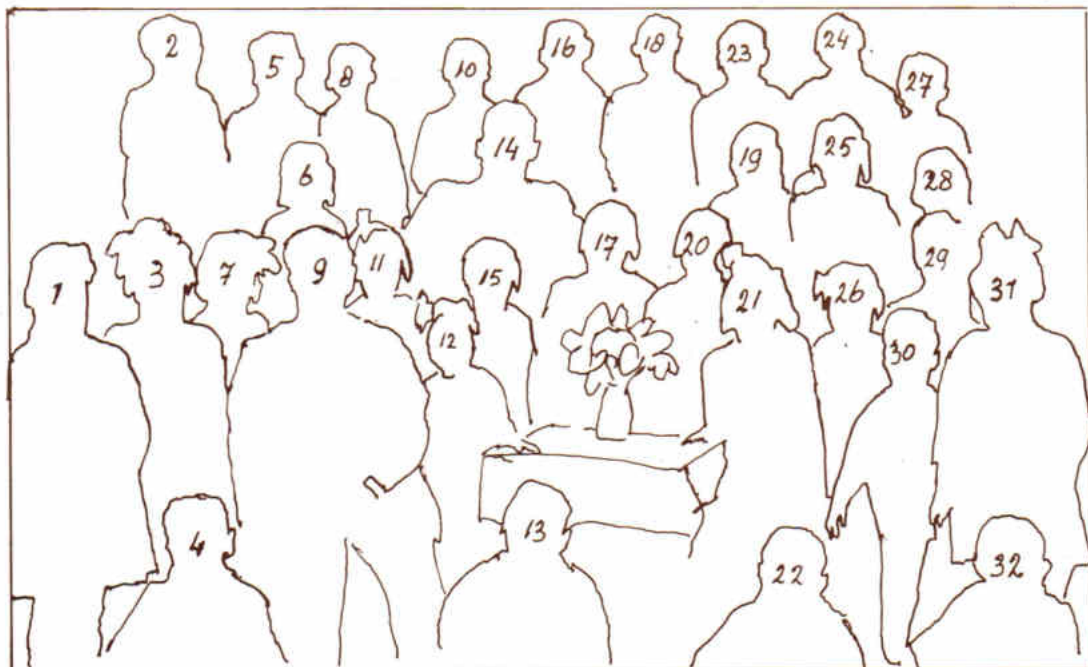
Behalve de militair rechts op de foto waren deze militairen destijds allen Heinoze ingezetenen. Herkent u ze nog en bij welk onderdeel waren ze ingedeeld?

Reakties aan:

Henk Kevelam, Zwolseweg 29, tel. 2282

WIE WAS WIE?

Voor de namen zie onderaan pag. 339

WIE WOONDE WAAR? (III)

In ons blad van december 1984 maakten we gewag van het tolhuis, dat heeft gestaan aan het begin van de Zwolseweg. Wij hebben gemeend alsnog een foto hiervan te moeten afdrucken, welke ons beschikbaar werd gesteld door de fam. Hofhuis. Op de foto is duidelijk te zien hoe dicht het huisje aan de weg stond. Ook is het transformatorhuisje nog te zien. De "Mölnstege" liep tussen het tolhuis en het transformatorhuisje door.

Het Tolhuis

Verder lezen op pag. 340

WIE WAS WIE?

Zie tekening op pag. 338

Deze leerlingen van de openbare lagere school in het jaar 1929, zie blz. 290 van de vorige Omheining, zijn:

1. Jennie Stappenbelt, 2. Mientje Kerkdijk, 3. Dien Deemter, 4. Henk Kevelam, 5. Piet Kl. Ganseij, 6. Gerrie Eijkenaar, 7. Jo Dijk, 8. Wolter Eijkenaar, 9. Meester Theeuwse, 10. Albert Kerkdijk, 11. Trui Kl. Ganseij, 12. Dini Biesemaat, 13. Andries Doosje, 14. Meester Koster, 15. Geertje Hulleman, 16. Willem Doosje, 17. Riek Boers, 18. Henk Baarslag, 19. Mientje Eijkenaar, 20. Klaasje Beltman, 21. Corry Theeuwse, 22. Ap Boers, 23. Jan Deemter, 24. Gait Hulleman, 25. Manna v. Olst, 26. Riek Mulder, 27. Jan Baarslag, 28. Henk Boers, 29. Meester Kappers, 30. Wim Kappers, 31. Tini Kappers, 32. Dooytse Boersma.

De reacties kwamen deze keer van Dooytse Boersma uit Bilthoven en van Mevr. Wessels, Lemelerveldseweg alhier, waarvoor onze dank.

Om u een opsomming te geven van alle woningen die omstreeks 1930 aan de Zwolseweg stonden met hun bewoners en hun beroepen, leek ons wat eentonig, daarom willen wij ons beperken tot enkele.

Het perceel Zwolseweg 51 werd betoond door de fam. Harink. Harink was zakkenstopper bij de C.L.A.V.V. Dit beroep is thans uitgestorven als gevolg van de komst van de plastic-industrie. Het perceel wordt heden nog steeds bewoond door de fam. Harink.

Het perceel Zwolseweg 45, nu bewoond door de fam. Satink, werd destijds eveneens bewoond door een fam. Satink, die er een groente- en fruitzaak exploiteerde. De zaak werd overgenomen door de fam. Antonissen, die naderhand verhuisde naar het andere einde van Heino.

Het perceel Zwolseweg 39 was eigendom van de fam. Weulink. Weulink (Gait Jentie) was klompenmaker. Zijn schoonzoon Derk Meijer was in dienst van Stavorinus, beurtschipper.

In de directeurswoning, Zwolseweg 37, woonden achtereenvolgens de fam. Greydanus, de fam. Mulder, de fam. Stapel en thans de fam. Sytsema.

Aan de zuivelfabriek wordt indien mogelijk een apart artikel gewijd.

Even na de fabriek aan de Heinose kant, Zwolseweg 31, vinden we het pand van de fam. Veldhuis (zie foto in decembernummer 1984).

Het pand Zwolseweg 27 wordt thans bewoond door de fam. Bloo. In dit pand woonde destijds de fam. v.d. Berg. Van de Berg oefende het beroep van huisschilder uit. Het pand is de laatste jaren menigmaal verwisselt van eigenaar.

De percelen Zwolseweg 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 en 23 werden in 1920 gebouwd door de woningbouwvereniging "Beter Wonen". Later werden deze overgenomen door de gemeente. Van de destijds 10 gebouwde woningen, zijn er nog 2 gemeente-eigendom.

Na deze woningen volgt het huis van Gait Vorrink, Zwolseweg 3. Thans is deze woning geheel gemoderniseerd door de fam. Lenferink. Vorrink was loodgieter en runde samen met zijn broer Hein een zaak in de Dorpsstraat.

Waar nu het Hubocentrum is gevestigd, Zwolseweg 1, woonde destijds de fam. v. Olst. Van Olst exploiteerde hier een bakkerij, levensmiddelenbedrijf en café.

Vervolgens gaan we weer naar het begin van de Zwolseweg, en nu bekijken we de linkerzijde.

De eerste woning in de kom van Heino, Zwolseweg 34, nu bewoond door de fam. Broenink, werd destijds bewoond door de fam. Boersma en vervolgens door de fam. Braakman, die hun woning aan de Dorpsstraat ruilde met de fam. Boersma.

Vervolgens de boerderij van de fam. de Graaf. Waar nu de woningen Zwolseweg 3 t/m 31 staan was voor 1920 nog geen bebouwing. De grond behoorde toe aan voornoemde familie.

Het pand Zwolseweg 16 werd bewoond door bakker/kruidenier Israël. Dit perceel werd in 1928 door brand verwoest en op dezelfde plaats weer herbouwd. Achter de woning bevond zich een schuur die o.a. dienst heeft gedaan als stalling voor paarden van de melkrijders van de melkfabriek.

Oude foto boerderij fam. de Graaf

Tussen de percelen Zwolseweg 16 en 12 heeft nog lange tijd een gebouwtje gestaan, hetwelk in eerste instantie dienst heeft gedaan als kuiperij. Het werd gebouwd door een zekere Jansen uit Zwolle, die dan ook in de volksmond "Jansen de kuper" werd genoemd. Hier werden o.a. de bekende botertonnetjes gemaakt voor de melkfabriek. Toen de fabriek overging naar een andere leverancier was het met dit bedrijfje gauw gedaan en werd het gekocht door de gemeente. Het gebouwtje heeft o.a. nog dienst gedaan als brandweerhuisje, pakhuis en woonhuis. Nu staat op die plaats de woning van de heer Stavovrinus.

Tussen het perceel Zwolseweg 12 en Zwolseweg 4, perceel Hooglugt, was en is een onbebouwd gedeelte. Vroeger bevond zich hier een eiken hakhouzingsingel, die in de loop van de tijd is afgegraven. De singel met daarachter de gras- en bouwlanden behoorden toe aan de fam. v. Dam. Hun boerderij heeft gestaan op de plaats waar nu de Disselhof is.

Het perceel Zwolseweg 4 werd bewoond door de fam. Hooglugt, een bekende molenaarsfamilie. De prachtige molen die hier stond werd bij de bevrijding in brand geschoten. Achter de tuin van de fam. Hooglugt werd even voor de bevrijding door de Duitsers een kazemat ingericht; de Canadezen waren in de veronderstelling, dat de Duitsers schoten vanuit de molen, ze legden hierop aan, met het hierboven omschreven gevolg.

In de volgende editie zullen wij enkele percelen in de Dorpsstraat beschrijven.

Henk Kevelam.

HET 300e LID

De afgelopen zomer waren we als bestuur, met het 300e lid in zicht, er natuurlijk nieuwsgierig naar wie de 300e zou worden. Laat nu bij twee bestuursleden zo goed als gelijktijdig het 300e lid zich aanmelden. Goede raad was duur; dan maar allebei de 300e.

We beginnen met de oudste en dat is de heer **J.M.C. Satink**, Dorpsstraat 57 te Heino; in Heino beter bekend als Johan Satink van de Spar.

De heer Satink had tot voor kort een "Spar" winkel, maar is nu met pensioen. De winkel bestaat niet meer, in die zin dat deze thans is verhuurd aan Ferson, stoffen en vrijetijdskleding. De heer en mevrouw Satink zelf zijn achter de winkel blijven wonen.

De "Satinks" wonen al vele jaren in Heino.

De eerste Satink, die in de omgeving van Heino terecht komt, is Arend Satink, gedoopt in de R.K. gemeente van Delden op 4 oktober 1784.

Zijn ouders Gerrit Satink en Janna Meerdam wonen in het Deldenerbroek.

Genoemde Arend Satink, boerenknecht, trouwt op 28 mei 1812 te Dalfsen met Janna Jansen (later Janna van der Kolk geheten), van beroep naaister en gedoopt in de R.K. gemeente van Dalfsen op 1 juli 1779. Haar ouders Jan Jansen en Hermina Tonissen wonen dan op de Slikkebaard te Lenthe. (Hiermede wordt waarschijnlijk het pand van W.J. Holterman, Twentseweg 59 bedoeld).

Het jonge paar vestigt zich aan de Twentseweg, gemeente Dalfsen; nu Slikkebaardweg 1. Waarschijnlijk heeft Janna Jansen de naam van haar ouderlijk huis "Slikkebaard" meegenomen naar deze plek.

Lange tijd is aangenomen, dat dit pand herberg "De Slikkebaard" was, zoals bekend een eeuwenoude uitspanning aan de Twentseweg.

Bij invoering van het kadaster in 1832 woont Arend Satink in een huisje, dat weliswaar zijn eigendom is, doch het stukje grond hetgeen hij inmiddels heeft ontgonnen alsmede de ondergrond van zijn huis zijn eigendom van de marke Lenthe.

(Gemeente Dalfsen, sectie F3 nr. 343.344 eigenaar de marke van Lenthe, recht van opstal Arend Satink).

Arend Satink heeft zich, zoals veel gebeurde in die tijd, een hutje gebouwd op de gemeenschappelijke markegrond, is daar gaan wonen en heeft van lieverlee een stukje veld rondom zijn woning ontgonnen; iets wat oogluikend werd toegestaan door de Markrichter, mits men op tijd de huur betaalde.

Een zoon van Arend, Harm Jan Satink, geboren 7 september 1814 te Dalfsen, is de eerste Satink, die in Heino komt te wonen en van hem stammen alle Heinose Satinks af.

Harm Jan trouwt op 15 april 1842 te Heino met Hendrika Hoonhorst en woont de eerste drie jaren van zijn huwelijk met zijn vrouw bij zijn schoonouders Hermannus Hoonhorst en Gerritdina Brinkhof op het adres, nu Dalfserweg 3, Heino. De boerderij wordt nog steeds bewoond door de familie Hoonhorst, beter bekend als Hans Jans.

Op 21 februari 1845 vertrekt Harm Jan Satink met zijn vrouw naar een boerderij aan de Knollensteeg (de Otte), thans Dalfserweg 8, Heino.

Tot 10 maart 1891 blijven de "Satinks" op dit adres wonen, dan vestigt zich daar Hendrikus Beumer. Voor de duidelijkheid wordt dan in de volksmond gezegd Beumer op Satink.

Wanneer de familie Satink in 1891 de boerderij (Dalfserweg 8) verlaat, zijn Harm Jan Satink, zijn vrouw en drie kinderen reeds overleden en wonen er twee dochters en een zoon in Zwolle en een zoon in Wijhe.

De oudste zoon Gerhardus Hendrikus Satink, geboren 7 februari 1844 te Heino, vestigt zich op 23 februari 1891 als varkensslager aan de Dorpsstraat 99 te Heino (het pand is inmiddels afgebroken, nu bevindt zich daar het straatje de Disselhof).

Zijn broer Hermannes Johannes Satink, geboren 7 december 1852 te Heino komt na verscheidene jaren in Wijhe te hebben gewoond in 1892 terug naar Heino; eerst nog als landbouwer, doch in december 1893 vestigt hij zich als koopman/winkelier in het pand thans Canadastraat 17 te Heino (Willemssen). Hij verhuist nog een paar keer, om uiteindelijk zijn domicilie te kiezen in het pand Canadastraat 36 (nu schilder Lindeboom), bij de oudere Heinoërs nog wel bekend als de Végé. Zijn zoon Johannes Antonius neemt later het winkelbedrijf over, terwijl zoon Johannes zich vestigt als groenteboer aan de Zwolseweg 45, Heino.

Johan Satink in de Dorpsstraat ter hoogte van transportbedrijf Kamphof.

HEINO

Opening gemoderniseerde zaak

Het winkelpand van de heer Satink aan de Dorpsstraat, beter bekend als spar-Satink, is in de afgelopen maanden geheel verbouwd en uitgebreid. Gisterochtend is deze geheel gemoderniseerde zaak in levensmiddelen annex galanteriën geopend door de 82-jarige moeder van de eigenaar mevr. Satink-Nijmeyer. Voor deze openingsplechtigheid bestond goede belangstelling en vele Heinoërs hebben gisteren een bezoek gebracht aan de vergrote en geheel gemoderniseerde de winkel. Alle bezoekers waren vol lof over de nieuwe zaak en geen wonder. Bij de verbouwing en inrichting zijn kosten noch moeite gespaard om er iets goeds van te maken. En het is iets goeds geworden. De oude kleine winkel is veranderd in een grote moderne winkel, voorzien van een moderne winkeluitrusting, die geheel voldoet aan de eisen des tijds.

11 okt 1957

Terug naar ons 300e lid, Johan Satink.

Zijn vader Hendrikus, geboren 20 mei 1872 te Heino, een zoon van de reeds genoemde varkensslager Gerhardus Hendrikus Satink, neemt op 1 mei 1909 de zaak over van bakker Theodorus Johannes Oortwijn. Na zijn huwelijk op de 13e mei begint hij in dat pand (Dorpsstraat 57) een winkel. Zijn eerste vrouw sterft echter op jonge leeftijd, 27 jaar oud. Zijn tweede vrouw Maria Neimeijer is bij de Heinoërs zeker nog wel bekend. Zij overlijdt op 14 december 1969 te Heino op 95-jarige leeftijd. Jarenlang heeft ze bij haar zoon, ons 300e lid, naast de Sparwinkel gewoond. Johan's vader overlijdt op 6 juli 1937 te Heino; Johan is dan 18 jaar en bakker in Raalte. Zijn oudere halfbroer helpt zijn moeder met de winkel tot Johan 20 jaar oud is. Dan vertrekt hij naar Hengelo en Johan komt bij zijn moeder in de zaak. In 1941 sluit hij zich aan bij de organisatie "De Spar". In

Het jongere 300e lid is **Martin Johannes Maria Blanke (Martin)**, geboren 16 februari 1958 te Heino en wonende aan de Kruzebrink 60 te Heino. Martin is in Heino geen onbekende. Enkele jaren geleden werkte hij nog in de winkel van Guus van Wifferen. Momenteel heeft hij zelf een speelgoedzaak in Deventer.

De familie Blanke komt veel later in Heino wonen dan de familie Satink. De eerste Blanke, die zich in Heino vestigt, is Martinus Blanke, geboren 29 september 1848 te Diepenveen. Op 23 juli 1887 komt hij met zijn vrouw Berendina Bomhof, geboren 20 september 1860 te Zwollerkerspel, vanuit Raalte naar Heino en gaat wonen aan de Berkendijk 9 (thans Hofhuis). Zijn oudste zoon Hendrikus Johannes (Hein), geboren 25 juni 1888 te Heino is landbouwer en blijft op het ouderlijk huis wonen. Later verhuist hij naar de Oude Dalfserweg 1 te Heino (thans Buis).

De tweede zoon Albertus Marinus (Bats), geboren 14 augustus 1890 te Heino komt door zijn huwelijk op 16 mei 1918 te Heino met Antonia Gerritdina Neppelenbroek (Toos), aan de Lemelerveldseweg 1 te wonen. Zijn schoonvader Egbert Neppelenbroek heeft daar een winkel en is tevens vrachtrijder.

Bats Blanke werkt als zuivelarbeider op de melkfabriek te Heino en zijn vrouw beheert de winkel. Uit het huwelijk van Toos en Bats Blanke worden 11 kinderen geboren. De eerste zoon overlijdt, twee maanden oud. De tweede zoon wordt priester. De derde zoon Martinus Antonius (Tinus) Blanke, geboren 7 juni 1921 te Heino neemt de winkel van zijn ouders over. Tinus Blanke bezorgt, evenals Johan Satink de winkel waar aan huis en is in Heino een bekend figuur. In 1982 wordt hij ernstig ziek en overlijdt op 23 augustus 1983 in het ziekenhuis te Zwolle. Na zijn overlijden beëindigt zijn vrouw Annie Blanke-Kiekebosch het winkelbedrijf.

Zo verdwijnen in korte tijd in Heino twee kruidenierswinkels; één van de familie Blanke en één van de familie Satink.

De winkel van de familie Blanke aan de Lemelerveldseweg (plm. 1960).

Op de voorgrond Ans Blanke, thans verpleegster te Enschede en uiterst rechts ons 300e lid Martin Blanke.

Fragmentgenealogie

- I. **Martinus Blanke**,
geboren 29 september 1848
te Diepenveen
overleden 21 april 1914 te Heino
- II. **Albertus Marinus Blanke**,
geboren 14 augustus 1890 te Heino
overleden 25 juni 1979 te Heino
- III. **Martinus Antonius Blanke**,
geboren 7 juni 1921 te Heino
overleden 23 augustus 1983 te Heino
- IV. **Martin Johannes Maria Blanke**,
geboren 16 februari 1958 te Heino.

*Drie generaties Blanke,
Martin met zijn vader Tinus en grootvader Bats*

Bronnen:

Bevolkingsregisters en Burgerlijke Stand van de gemeente Heino te Heino
Burgerlijke Stand van Dalfsen - Rijksarchief te Zwolle
Familiegegevens van Johan Satink, Jan Satink en Martin Blanke.

G.W. Grootenhuis.
J.K. Pruim-Reinders

LE DIABLE EMPORTE L'AMOUR

*Een familieoverlevering, waar gebeurd, een raadsel dat onverklaarbaar
is en ook altijd zal blijven.....*

— Het is maart 1775.

Phil van Voorst, 18 jaar nu, tuurt verveeld naar buiten, waar de regenvlagen de bomen in het park van den Alerdinck teisteren. Het loopt tegen vier uur en het begint al te donkeren. In de hoge, tochtige kamer flakkert een flauw, rokerig vuur, waarbij haar vader, Baron van Voorst tot Bergentheim is ingedut, evenals Phils tweede moeder, Agnes Sophia van Haersholte. Phils jongere zus Antoinette zit gespannen te lezen in een van de weinige boeken, die er op den Alerdinck zijn en die Phil al vele malen gelezen heeft. Ze heeft de hele lange winter al zoveel gehandwerkt en geborduurd, dat ze nu het werk op haar schoot laat rusten en gelaten naar de matte ramen kijkt, verlangend naar het voorjaar.

Plots gaat ze overeind zitten; ze meent het geluid van paardehoeven gehoord te hebben! En ja, langs de oprijlaan nadert, ineengedoken voor de striemende regen, een ruiter. Phil springt op en schreeuwt: "Daar komt iemand aan!"

Mevrouw van Voorst schrikt wakker en nog wat verward hoort ze de enthousiaste uitroepen van de meisjes: "Wie zou dat zijn?" "Hij is zo bemodderd, dat je het niet kunt zien!"

"Ik geloof, dat het Wolter Bentinck is", oppert Phil dan. En inderdaad, het blijkt Wolter Bentinck te zijn, die op weg is van Schoonheten - waar zijn moeder woont -

naar Zwolle en die nu zijn toevlucht zoekt op den Alerdinck wegens het slechte weer en de erbarmelijke toestand van de wegen. Wolter Bentinck, Phil heeft hem slechts een paar maal ontmoet in Zwolle, want de meeste tijd verblijft hij in Holland, omdat hij in 's Lands Zeedienst is.

Na zich boven in haar koude kamer snel verkleed en opgeknapt te hebben komt ze opgewonden door het onverwachte bezoek, weer vlug naar beneden en begroet Wolter, die bij het opgeporde en nu vrolijk flakkerende vuur zit. Ook de luiken zijn nu gesloten en de kaarsen ontstoken, zodat het Phil toeschijnt, dat de kamer ineens veel gezelliger is.

Weldra ontstaat er een levendig gesprek zo rond dat vuur. Wolter is als laatste van allen in de bewoonde wereld geweest en kan boeiend vertellen wat er zich in het westen en Amsterdam afspeelt. De bewoners van den Alerdinck horen graag de verhalen over die vreemde kooplui met hun luxe huizen, hun welstand en hun Franse naïerijen.

"Toch moeten deze mensen uit Overijssel maar wegblijven", vindt meneer van Voorst. Wolter moet inwendig een beetje lachen, want hij weet hoe laatschuldig de Hollanders over de mensen in de provinciën praten....

Phil, onwetend van wat de laatste mode is en wat in het westen als een modern kapsel geldt, zit op een poef naast Wolter, neemt enthousiast deel aan het gesprek en praat over de dingen die op den Alerdinck belangrijk zijn: de oogst, de pachters, het vee, de paarden en jachtpartijen. En in zijn hart moet Wolter toegeven, dat hij liever te maken heeft met deze bescheiden, hartelijke mensen dan met de opschepperige snuiters in de stad.

De tijd gaat snel en pas om 9 uur gaan ze aan tafel. Na de maaltijd zoekt iedereen al snel zijn warme bed op. De nacht is donker en dreigend, hoewel de maan pogingen doet tussen de zwarte wolken door te piepen.

De volgende morgen is het weer iets beter. Tussen de buien door verschijnt zelfs af en toe een zonnetje, maar omdat de wegen nog onbeschrijfelijk modderig zijn, besluit Wolter zijn vertrek nog één dag uit te stellen. Samen met Phil die niet meer binnen kan blijven nu de lente in de lucht te ruiken is, maakt hij een lange wandeling en bewondert hij het gemak, waarmee zij praat met de pachters, hun vrouwen en kinderen.

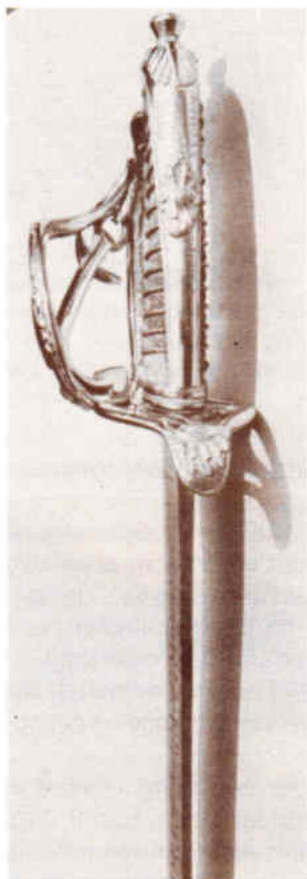
's Middags ziet mevrouw van Voorst glimlachend toe hoe ze samen schaak spelen en Phil daarna muziek maakt.

Wanneer het avond geworden is en men weer rond het knapperend vuur zit, weet meneer van Voorst zijn gast over te halen nog een dag langer te blijven, omdat hij morgen een paard krijgt en Wolter dat moet keuren. Deze besluit nog een dag te blijven, hoewel hij als man van de zee weinig verstand heeft van paarden en er ook niet zo in geïnteresseerd is. De dag daarop vertrekt Wolter toch echt, omdat hij uiterlijk diezelfde avond in Zwolle moet zijn. Nadat zijn paard gezadeld is en hij zijn reisjas en laarzen heeft aangetrokken, neemt hij afscheid van de heer en mevrouw van Voorst en Antoinette. Phil vindt hij,

Schout-bij-nacht Wolter Bentinck, gewond augustus 1781 in de zeeslag bij de Doggersbank, waar de Engelse vloot werd gedwongen zich terug te trekken.

luidt zingend, beneden in de mangelkamer, temidden van stapels was die gestreken moet worden. Terwijl Phil doorgaat met het vouwen van de was, kijkt Wolter stil en ernstig toe. Dan ineens vat hij moed en zegt haar, dat hij deze paar dagen op den Alerdinck niet licht zal vergeten. Phil antwoordt spottend, dat men zo'n reis door de modder en een oponthoud van drie dagen inderdaad niet zo gemakkelijk vergeet, maar Wolter is niet in de stemming voor plagerijen. Hij wil Phil iets vragen, iets ernstigs, en ook Phil voelt wel, dat ze niet op deze luchtige toon afscheid van hem kan nemen. Als hij dan dicht bij haar komt staan, haar handen in de zijne neemt en haar vraagt of ze op hem wil wachten om later zijn vrouw te worden, weet Phil alleen maar te zeggen: "*L'amour fait de deux coeurs un*"*), maar voor Wolter Bentinck is dit genoeg.

Den Alerdinck, voorzijde, omstreeks 1890.

De eresabel die Wolter Bentinck ontving na de slag bij de Doggersbank.

— Anderhalf jaar later, 19 november, Phils verjaardag.

Wolter is er nòg niet. Hij is de afgelopen maanden met een kleine oorlogsvloot in de Middellandse Zee geweest om handelsschepen te beschermen. Phil heeft slechts eenmaal een brief van hem gehad, die was meegegeven aan een koopvaardijship. Het valt haar zwaar hem zó lange tijd niet gezien te hebben en hij had zo beloofd op haar verjaardag terug te zijn!

Na van haar gasten afscheid genomen te hebben - ook van Adolf van Spaen, die na de dood van zijn vrouw met twee kleine kindertjes achterbleef - blijft Phil dromend in de

*) *Liefde maakt van twee harten één.*

bleke namiddagzon op de stoep staan.

Dan hoort ze nog heel ver weg, paardehoeven en haar hart begint te bonzen.... Zou Wolter dan toch komen? Als de ruiter de oprijlaan inkomt weet Phil het zeker: hij is het! Wolter is moe van de geforceerde rit en hij moet ook dezelfde avond nog terug, maar hij is onuitsprekelijk blij zijn Phil even te kunnen zien. Als verjaardagsgeschenk brengt hij een ivoren naaldenkokertje mee met een smal gouden bandje. Phil is er heel blij mee.

Na het avondeten moet Wolter eigenlijk alweer vertrekken, maar eerst zal er toch nog het een en ander geregeld moeten worden voor de bruiloft in het voorjaar van het volgende jaar, 1777. Wolter kan misschien met Kerstmis nog komen, maar daarna vóór de bruidsdagen niet meer. De tekst voor de huwelijksaankondiging, die Wolter al zo vaak door het hoofd heeft gespeeld, wordt opgesteld en hij stelt Phil, die wat stil is en van elke minuut voor zijn vertrek wil genieten, voor om in Amsterdam hun cachet te laten maken - het zegel, waarin beider wapens uitgesneden zijn. Phil vindt alles best; zij neemt wat verdrietig, maar toch ook blij dat hij nog kon komen, afscheid van haar Wolter. Ze kan niet vermoeden hoe anders hun volgende weerzien zal zijn.....

— Mei 1777.

Een zonnige namiddag, Phil zit voor het open raam van haar kamer en legt de laatste hand aan haar uitzet. Een heerlijke dag: de bloesem geurt, vogels fluiten en Phil heeft zin om mee te zingen, want over een week komt Wolter en niet lang daarna zullen ze trouwen! Ze schrikt op uit haar dromerijen als er op haar deur wordt geklopt. "De jonker is er, freule!" De jonker? Jonker Wolter? Ze heeft niet eens paardehoeven gehoord!

Phil vliegt naar beneden, de hoge voorkamer binnen, maar ze deinst terug als ze Wolter ziet. Daar staat hij, onbeweeglijk, met een strakke trek om de mond en zijn ogen vol verdriet.

Wat er dan tussen die twee besproken wordt weet werkelijk niemand. Beiden zijn ont-daan en verward als Wolter met bevende hand tenslotte een stuk lak neemt en dat in de kaars houdt die op tafel staat. Hij laat tergend langzaam de sissende lak op een vel papier druppelen en drukt dan snel het meegebrachte cachet af. Als Phil het zegel bekijkt, verstijft ze, want niet de wapens van de families - het ankerkruis van de Bentincks en de kepers van Van Voorst - zijn afgedrukt in de nog warme lak, maar een spreuk!

Wolter Bentinck vertrekt, zonder groet, overmand door verdriet, Phil achterlatend, starend naar het papier, waar in de lak afgedrukt staat: "*Le diable emporte l'amour*".*) Niemand, werkelijk niemand, heeft ooit geweten, waarom het huwelijk van Wolter Bentinck en de jonkvrouwe van den Alerdinck, die zo ontzettend veel van elkaar hielden, niet doorging.

Het ivoren naaldenkokertje met het gouden bandje is na Phils dood gegeven aan haar zus Antoinette en bestaat nog.

*) *Het is de duivel, die de liefde wegneemt.*

VRIJ BEWERKT naar 'Familieoverlevering' van L. Engelberts, gepubliceerd in 'Eigen Haard' 1903.

Het naaldenkokertje, dat Wolter Bentinck schonk aan de jonkvrouwe van Voorst, zijn aanstaande bruid.

T. Valkenaars-Tolenaar

ARCHIEF GEMEENTE HEINO, NOTULEN RAAD

30 Maart 1846

Voorzitter G.J.G. de Vidal de Saint Germain,
aanwezige leden: W. Wolters, A. Lindeboom, H. Graveman, H.
Bouwhuis en A. Ruijs.

no. 11

Gelezen het Besluit van den Heere Staatsraad Gouverneur van den
20 Maart j.l. prov. blad No. 35, houdende uitnodiging tot bevorde-
ring der teelt van de rutabaga's en de Turneps.

- 1e. Heeren Gedeputeerde Staten bij afschrift dezes te verzoeken
tot voormeld einde te mogen beschikken over eene som van
vier Guldens.-
- 2e. Den Burgemeester uittenodigen, om deze wensch der vergade-
ring aan den Heere Staatsraad Gouverneur kenbaar te maken,
dat zij gaarne eene hoeveelheid van een Nederlandsch pond
zaad van elk der genoemde gewassen zal ontvangen tot het
nemen van honderd proeven, welk aantal voor eene kleine ge-
meente als die van Heino, ruim voldoende wordt beschouwd.

N.B.

Bedoelde soorten zijn beide kruidachtige planten, resp. behorende
tot de Rutoceae (o.a. wijnruit, bekend uit de diergeneeskunde) en
de Turneracea.

VAN DE BESTUURSTAFEL

- * In het themanummer van "Omheining" van september jl. zijn twee foto's verwisseld en wel op bladzijde 310.
Bij de toelichting op de fotocollage is vermeld, dat foto 2 behoort bij het Holtink, alias Kleine lerte, eigenaar P. Brouwer, Hagenweg 22, Dalfsen. Dit is onjuist; hierbij behoort foto 1.
Foto 2 hoort thuis bij de boerderij van de familie Aalberts, voorheen Maat, Hagenweg 21, Heino.
- * Steeds is er weer vraag naar de eerste kontaktbladen van "Omheining".
Daarom hebben we de eerste jaargangen van 1981 en 1982 en de niet meer voorhanden zijnde nummers van 1983, 1984 en 1985 gekopieerd.
Hopelijk kunnen we hiermee aan de lopende en nieuwe verzoeken voldoen.
- * Onze vereniging groeit nog steeds. Inmiddels hebben we 306 leden, 16 donateurs en 149 abonnees.
Over het 300e lid treft u in deze aflevering een artikel aan.
- * Op 12 november jl. is het boek "Heino in crisisjaren en oorlogstijd" verschenen, samengesteld onder auspiciën van onze vereniging.
Wij zijn erg blij, dat dit boek na "Het dorp aan de oude wetering" van Leo Ogink en Ton Groot Beumer en "Heino, een geschiedenis van mens en plaats" van Jan Bieleman, weer een bijdrage levert tot het vastleggen van de geschiedenis van ons dorp.
- * Inmiddels is de eerste film van onze vereniging ook gereed; een dokumentatiefilm over het boerenwerk en boerenleven in en om Heino.
De werkgroep film, foto, enz. heeft hieraan enkele jaren gewerkt.
Inmiddels hebben de sponsors en de medewerkers de film al gezien.
In januari a.s. zal deze film voor de leden vertoond worden.
- * De werkgroep genealogie is gesplitst in een sectie "genealogie" en een sectie "documentatie". De afdeling genealogie zal zich alleen bezig houden met afstammingsonderzoek en de afdeling documentatie, onder leiding van de heer J. Weerts, is op maandagavond om de veertien dagen bezig met het ordenen van de kranteknipsels, foto's, bidprentjes, familie-advertenties etc. Wie er voor voelt op maandagavond te komen helpen, is uiteraard van harte welkom. Er is nog behoefte aan hulp van enkele mensen. Ook de werkgroep natuur en milieu wil langs deze weg een beroep doen op diegene, die deze werkgroep wil komen versterken.
Aanmelden kan via de kontaktpersonen, die vermeld staan in de colofon aan de binnenzijde van de omslag.

*„Zo kom ie van de moezen of”,
zèè de boer, toen de schure in braand stund.*

*„’t Is niet allenig botter wat de koe mak”,
zèè de boer, toen de controleur in de stront trappn.*

- * Verder kregen we de laatste maanden weer allerlei schenkingen.
- Van de heer Koopman; een ouderwetse mixer met maatbeker en een zwarte hoge hoed afkomstig van de heer J. Ohms, de Haarstraat 28 te Heino.
 - Van mevrouw Baarslag-Stoel; bidprentjes, familie-advertenties en krante-artikelen.
 - Van de familie Arends; een pakket kranten uit de jaren 1967 t/m 1970 met daarin artikelen over Heino.
 - Van de heer Borghardt; een kastelen- en klederdrachtenkaart van Nederland en een foto uit "De Prins" van een treinongeluk bij Zalné in januari 1925.
 - Van pastoor Roeloffzen; een groot aantal zeer waardevolle boeken voor de bibliotheek van de vereniging.
 - Van de heer v.d. Vegte een aantal oude foto's van Ommen.
 - Van de heer Satink een aflevering van "Um 'n Toorn" van november 1949, een uitgave van het Katholiek Thuisfront Heino-Lierderholthuis.
 - Van mevrouw Hogeman mochten we haar unieke verzameling bidprentjes, doop-, trouw- en rouwkaarten kopiëren.
 - De heer Berends heeft de weegschaal, een geschenk van mevrouw Hemels, een flinke opknappbeurt gegeven.
- Al deze gevers zijn we weer veel dank verschuldigd.

- * Tevens willen we de heer Weller bedanken voor het uitzetten van de wandel- en fiets-tochten voor de vereniging. De daarbij passende beschrijving in de vorm van een boekje wordt door hem steeds weer vakkundig verzorgd.
- Op **tweede kerstdag** kunt u weer met zijn werk kennismaken. Dan wordt er een **wandeltocht** gehouden, die de titel van "Op en rond 't Nijenhuis" heeft meegekregen en waarvoor men kan **starten tussen 13.00 en 14.00 uur op het N.S. station van Heino**. De kosten bedragen f. 2,00 per persoon, inclusief een kop koffie. De wandeling duurt plm. anderhalf uur.

*Tot slot willen we alle lezers van "Omheining"
prettige kerstdagen en een gelukkig 1986 toewensen.*